

M. ŞEHMUS GÜZEL

...ve kapımı çaldı yalnızlık

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL

... VE KAPIMI ÇALDI YALNIZLIK

İlk sunumu, aynı başlıkla, 2007’de, İstanbul’da, dört-beş dostun dizgi ve matbaa bulma konusundaki yardımıyla, kendi yayınım biçiminde yapıldı. Çok az sayıda, yanılmıyorsam beş veya atı yüz kadar, belki biraz daha fazla. Bu sunumun ön ve arka kapakları bu çalışmada yer alıyor. Bu çalışmayı yeniden sunmak kararını verince ilk metni başından sonuna okudum, birkaç düzelti, bir-iki çıkarma, bir-iki de ek yaptım. Bu haliyle işe yarayabileceğini düşünüyorum.

ekitap biçiminde sunumu: Haziran 2020

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, “indirin”, götürün.

Hediyemizdir.

Paris'te yorulanlara: Konfeksiyon atölyelerinde, lokantalarda, dönercilerde, otomobil fabrikalarında, madenlerde, inşaatlarda çalışan emekçilere...

Paris'te "kafayı yiyenlere": Sokak, cadde ve bulvarlarda kendi kendilerine konuşanlara, bütün Behzat'lara, T büyük harfle Tarihi yazılmamış Behzat'lara...

İşçilere, işsizlere, yeni yoksullara, eski yoksullara,

kadın ve erkeklere

ve çocuklara ...

Bu kitaba konu olanlara...

İçindekiler

<i>SUNU</i>	7
<i>HERGELE PARİS</i>	10
<i>COĞRAFYANIN TARİHİ</i>	14
<i>PARİS'TE GÜNEŞE VER KENDİNİ</i>	18
<i>SOKAKLAR İŞGAL ALTINDA ... VE ŞARKI SÖYLÜYOR PARİS</i>	21
<i>PARİS'TE YAZ</i>	25
<i>PARİS'İN AKIL ALMAZ YARIŞLARI</i>	29
<i>MAYIS- HAZİRAN TENİS</i>	31
<i>FOOT VE MAN-GİR(GİR)</i>	36
<i>SPORUN EKONOMİ POLİTİĞİ</i>	41
<i>HAZİRAN-TEMMUZ BİSİKLET</i>	43
<i>FRANSA BİSİKLET TURU: "EL DİABLO" BİR KEZ DAHA BİRİNCİ</i>	49
<i>FRANSA'DA BİT KRAL</i>	54
<i>TİMSAH DEYİP GEÇME!</i>	56
<i>TERECİYE TERE SATMANIN TÜRKÇESİ!</i>	58
<i>PARİS'TE BASIN/MEDYA KOLLOKYUMU: REKLAMLA YAPAMADIKLARINI HABERLE YAPIYORLAR</i>	60
<i>DERGİ VE GAZETELER</i>	68
<i>KOMÜNİKASYON/İLETİŞİM</i>	71
<i>BİR GARİP PARİS/LEMEK</i>	74
<i>TEMELİNE TÜKÜRÜYORUM SENİN SAİNT-LAZARE GARI</i>	77
<i>FRANSA'DA SEKS: ÖZGÜR AŞK VAR MI?</i>	80
<i>ERKEKLERİN MEKANİĞİ!</i>	84
<i>FRANSIZ NEYİ DUYSUN İSTEMİYOR</i>	86

<i>PARİS MEKTUBU</i>	88
<i>YAZIL(A)MAYAN/YAŞANIL(A)MAYAN YAZ(I)LAR</i>	93
<i>VE YALNIZ KALDI İNSAN</i>	97
<i>HAFTATARİH: HAFTAYI YAZMAK OLASI MI?</i>	100
<i>VE KAPIMI ÇALDI YALNIZLIK</i>	105
<i>“DAKTİLO KIZ”</i>	105
<i>MONSIEUR FLEUR</i>	107
<i>MADAME NOİR</i>	110
<i>YAZIL(A)MAYAN / YAŞANIL(A)MAYAN / YAZ(I)LAR-İKİ-</i>	113
<i>GÖLGE OYUNU / GÖLGE TİYATROSU / CANSIZ ÖLÜLER KUMPA(NYA)SI</i>	117
<i>BÖĞÜRTLENE GÜZELLEME</i>	121
<i>HAFTATARİH: NOEL DOKSANÜÇ</i>	125
<i>YÜKSEKLERDEN UÇMA ÖYLE</i>	128
<i>PARİS DUVARLARININ YENİ “DİLİ”</i>	131
<i>EMPER-ZALİM SİGARA</i>	137
<i>PAHALI. ARTIK ÇOK PAHALI. VE UÇUŞLAR NO-SMOKİNG</i>	140
<i>VİŞŞ... VİŞ HELE</i>	143
<i>KAL BİRAZ DAHA LULU</i>	147
<i>LENİN’İN 120. DOĞUM YILDÖNÜMÜ</i>	151
<i>“YALANLAR YETİMDİR”</i>	154

SUNU

Batı'nın ölümü yalnızlıktan olacak. Bu kesin.

O kadar çokluk ve o kadar eğlence içinde bu kadar yalnızlık ve bu kadar hüznün öldürür. Bunun başka çaresi var mıdır? Burada yok gibi. Başka mekanlarda, başka coğrafyalarda olabilir belki. Oralara kadar nasıl gidilecek? Onu bilenlerin sayısı çok değil. Onu yapan çok az.

O zaman "Fransa'nın orta yeri Paris" bile olsa ve bu Paris başkent de olsa yalnızlık bindirir: Hele o cumartesi geceleri: Şehir gürültüsü sizden uzaklaşır siz şehirden uzaklaşamazsınız. Bunun Paris'in kendi coğrafyası ve tarihiyle bir ilgisi var mıdır? Araştırmalıyız.

Paris ne zaman yalnızlık başkenti oldu? Ne zaman? Kaç tür yalnızlık vardır? Yalnızlıklar toplanabilir mi? İki yalnızlık bir çift yaratabilir mi? Bu soruları yanıtlamalıyız.

Yine de tanınmalı bu kenti: Bugünü, dünü ve coğrafyasıyla.

Alay etmeyi ihmal etmeden.

Bu kent kendisini istediği kadar övsün: Bütün ihtilallerini yarım bırakmış bir kenttir.

Evet bu kent bütün devrimlerini, bütün ihtilallerini yarım bırakmış bir kenttir. Bunun aksini kimse iddia edemez:

Bu kent çok konuşur, çok bağırır çağırır, çok yürür ama operatif saati gelince ihtilalden vazgeçer! İnanmayan Robespierre'e sorsun. Paris'te haftanın hiçbir günü ihtilal yapmaya elverişli değildir. Belki Perşembe günü öğleden sonra yapılabilir. Ama o gün de mutlaka ya yağmur ya da kar yağar. Şimdi şemsiyelerle ihtilal yapılır mı? Hele kar altında. Zaten şurda akşam yemeğine de ne kaldı. En iyisi şu kahveye girip birer kırmızı atmalı. Haydi şerefe. İhtilal mi? Haaaaa o bir haftaki perşembeye. Gel sen de bir bardak iç! Bir tek te sen at! Hoppaaa. Sağlığına!

Fransızların seks hayatı ne alemde? Sekse nasıl yaklaşıyorlar? Yaklaşıyorlar mı?

Amerikalılara bakarsanız, "Fransa'da aşktan söz edilir ama aşk yapılmaz oysa Amerika'da aşktan söz edilmez ama aşk yapılır!" Hem de ne biçim!

Aman firar!

Hiç kimse Paris'teki sportif etkinliklerin tümünü bildiğini iddia edemez. Etmemeli. Neler var neler! Maksat spor olduktan sonra.

Bizim de sportif etkinliklere/eylemlere ihtiyacımız var: Hem evde, hem ev dışında.

Örneğin kitap okumak bunlardan biri değil midir?

Bu çalışma, yukarıda belirttiğim gibi, aynı başlıkla 2007'de İstanbul'da, dört-beş dostun dizgi ve matbaa bulma konusundaki yardımıyla, kendi yayınım biçiminde yapıldı. Çok az sayıda. Ön ve arka kapakları bu çalışmada yer alıyor. Ekitap biçiminde sunumu için ilk metni başından sonuna okudum, gözden geçirdim, birkaç düzelti, bir-iki çıkarma, bir-iki küçük ek te yaptım. 1990'ların başında değişik dergilerde ve günlük gazetelerde yayınladığım makalelerden derleme niteliğindeki çalışmada ilk kez yayınlananlar da var. Tümü aradan geçen zamana rağmen güncelliklerini koruyor. Bu çalışma bu açıdan beni de şaşırttı. Onca zamana rağmen sorunlarımız benzer veya daha yüksek düzeyde sürerken, onlara yenileri eklenmiş ve öngörülerimizin kimi doğrulanmış. Geleceğin iyi olacağı konusundaki umudumu koruyorum. Artık söz sizin. Kitap da.

HERGELE PARİS

Evet Hergele Paris...

O birkaç saatlik Paris: Sabah karanlığında uyanmak üzere olan Paris: Jacques Dutronc'un sesiyle: "Il est cinq heures Paris s'éveille..."

Metrosuyla, metrosundaki binbir "dünya" ile, denetleyicileriyle, "bekçileriyle" şaşırtıcıdır.

Paris "Mayıs 1968" Türküleridir. Sloganlarıdır. Afişleri, posterleri ve yürüyüşleridir. Mesajları ve haykırışlarıdır: Hani anımsayınız: "Ho! Ho! Ho Chi Minh! Che! Che Guevera!"ları...

Paris'e gelişler/ varışlar binbir türdür:

Bir sabah ansızın kendinizi Gare de Lyon'da bulabilirsiniz. Sabah kahvaltısız...

Otomobille gelmesi güzeldir güzel olmasına. Ama Place d'Italie'den Saint-Michel'e kadar tıkanmış cadde ve bulvarlarda direksiyon sallamak "öldürür". Trafik tıkanınca inip yürüyebilirsiniz... İsterseniz...

Paris kolay kolay "teslim olmaz": Sevilmaz kendiliğinden. Sabır ister; zaman da.

Parisliler Fransa'nın "sahibi" havasındadırlar. Siz aldırmayınız onlara. Bu sadece bir "hava"dır.

Otobüsle varışlar, hele İstanbul'dan yola çıktıktan üç gün üç gece sonra varışlar, "asker bavulu" gibi yorgunluktan bitkin, tozların arasına karışmaktır. Sadece varışı/ inişi anımsarsınız: Gerisi düşseldir. Rüyamsıdır.

Paris'te değişik yaşantılar, yaşam biçimleri, değişik konumlar yanyanadır. Birbirlerine paralel çizerler: Kesişenleri enderdir... Ama hiç kesişmezler diye de bir kural yoktur...

Paris'e gelinip, kalınırsa, Paris'e "benim Paris'im" denebilir artık. Sadece bu durumda.

Paris paylaşılmaz.

Paris bir yalnızlıktır: Kara mizah yazısıdır, yalnızlıklarda Paris.

Ve onca yıl içinde, gizliliklerle/derinliklerle içli dışlı, güzel ve çirkini içinde, tadılır bu kent. Kimine göre Işık-Kent.

Acılı, tatlılı: Yalnızlıkların cumartesi gecelerini ağırlıkları altında erittikleri günlere tanık. O cumartesi geceleri ki, Paris, istisnasız, "bayramlıklarını" takar takıştırır: Ağlayan çocuklarının sesini duymaz yaşlı rüküş.

Evet eğlence alanlarını dolduran bu kenttir işte.

Paris'in değişik "isimleri" vardır:

Işık-Kent diyenler az değildir: Işıklı başkent, aydınlatılan cadde, bulvar, meydan ve sokaklarıyla...

Paris'in nabzı metroda atar: Bu ayrı bir konudur: Bilinen. Ve biline mutlaka... (Bu başlığı taşıyan ekitabım okunabilir sitemizde. İstenirse. Hediyeimizdir.)

Yılmaz Güney'in cafeleri vardır: İnsan Yılmaz Güney isimli kitabımda yazılı (Kaynak Yayınları, İstanbul): Meraklılarına duyurulur.

Paris hem yakındır size, içindeyseniz. Hem de uzak: İçinde olsanız bile.

Karmakarışıktır isterseniz. Apaçık ve basittir istenince: Artık bu size, ne yapmak istediğinize, hangi "havalarda" olduğunuza bağlı bir "ruh halidir". Paris'le ilişkisi olmayan.

Her şeyi o zaman ne Paris'ten beklemek gerekiyor. Ne de her şeyi Paris'le açıklamak.

Paris o zaman binbir benzerinin aynısı koskocaman boğucu bir metro-poldür. Bir megapol. Bir megalo-pol... Çocuklarını bile ezip geçen bir buldozer. Firarımı istiyorum.

Paris çok eskilerden bu yana, adı henüz Lutéce iken bile, yabancıları bağrına basmayı bilmiş bir kenttir. Bugün bir bulvar üzerinde yürürken, "Dur oğlum, attends, attends!" diyerek küçük oğluna seslenen bir anayı, veya bir babayı görmek şaşırtmaz.

Çünkü oldum olası Paris kozmopolit bir kenttir: Çok kültürlü, çok ulusludur: Çok renklidir.

Hoşgörülü olması biraz da bundandır.

Başkente de bu yakışır.

1 Haziran 2020. Başkentte.

COĞRAFYANIN TARİHİ

Chu En, Lai 1920'li yılların başında Paris banliyösü Boulogne-Billancourt'taki Renault Otomobil Fabrikası'nda işçiydi. O yıllarda Paris'te yaşayan birçok Çinli gibi. Boş zamanlarında Cafe Flore'a uğrardı. O yılların Flore'una uğrardı. O yılların Flore'u bugünkü gibi snobların kafesi değildi. Chu En-Lai'nin bazen cebinde parası olmazdı. Ve o zaman garsondan aldığı borç parayla kendine bir çay ısmarlardı (!). Sonra Saint-Germain des Pres'den yola çıkar, Boulogna'a kadar yürürdü...

O yılların Çinli işçi-öğrencileri arasında, daha sonra ünlenecek başka biri daha vardı: Deng Siaoping. Deng, Ekim 1920'de orta öğrenimine Bayeux'da başlıyor. Önemli bir Çinli topluluğunun yaşadığı Montargis'te Hutchinson Fabrikası'nda çalışıyor. 1925'te Paris'in banliyösü Boulogne-Billancourt'ta (yineliyorum) yaklaşık 600 Çinlinin çalıştığı Renault Otomobil Fabrikasında işçi olarak karşımıza çıkıyor. 1954'te Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Başbakan Yardımcısı, daha sonra ÇHC Devlet Başkanı.

Ho Chi-Minh, 1920'lerde Paris'in öğrenci mahallesi Quartier Latin'in sokaklarını hızla geçen militan bir

gençti. Nüfus kağıdındaki adıyla anmak gerekirse: Nguyen Ai Quoc. Komünistlerin, Fransız Komünist Partisi'nin günlük gazetesi L'Humanite ile Vietnamlıların ve diğer anti-kolonyalistlerin yayın organlarında yayınladığı yazılarla tanınıyordu. 1923 sonunda Türkiye'deki işçi sendikaları toplantılarına ilişkin yazısı artık çok iyi biliniyor. Aralık 1920'de Tours kentinde yapılan SFIO (Section Française de L'Internationale Ouvriere. İşçi Enternasyonalı Fransız Şubesi) Kongresinde Çinhindi delegesidir. Ve o sırada çekilen fotosunda gepgenç bir delikanlıdır.

O günlere o yıllarda, öğrenci, işçi ve devrimcilerin, cafeleri mesken tutmasının en önemli nedeni sobadır. Evet, o yıllarda ısıtmasız, soğuk ve daracık odalarda oturmak zorunda kalan gençlerin biraz ısınmak için kış günlerinde cafelere taşınmaktan başka umarları yoktu çünkü. Aynı nedenle İkinci Savaş yıllarında Sartre'in, Beauvoir'in, Camus'un, daha sonra diğerlerinin de cafeleri mekan tuttuklarını biliyoruz. İlginç olanı Sartre ve arkadaşlarının da Flore'u seçmeleridir. O yıllarda öğrenci mahallesine, fakültelere, yüksek okullara ve özellikle en önemli kütüphanelere yakın olması nedeniyle Saint-Gemain des Pres cafeleri biçilmiş kaftandır.

Paris, cafeleri kadar kütüphaneleri ile de ünlüdür. En başta Bibliotheque Nationale (Milli Kütüphane. Kısaca

BN). Sonra Sorbonne'un hemen arkasında ve Pantheon Meydanı'na bakan iki kütüphane. Saint-Germain Bulvarına iki adımlık, rue de Lille'de İNALCO Kütüphanesi.

Daha sonraki yıllarda inşa edilen Nantarre Üniversitesi Kampüsü'ndeki BDIC (Çağdaş ve Uluslararası Belgeleme Kütüphanesi).

Bu kütüphaneler Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye üzerine kitap, belge ve tezlerle doludur: Aynı zamanda bütün "Orient", Yakın'ından Uzağı'na bütün "Doğu" bulunabilir. Batı'nın çok eskilerden günümüze yüzünü ve çıkar mekanizmalarını "Doğu"ya çevirdiğinin en güzel kanıtlarından biri de budur. İNALCO, Doğu Uygarıkları ve Dilleri Ulusal Okulu/Enstitüsü bunun en somut delilidir. Adı geçen kütüphanelerde, örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nda yayınlanan ve her biri bir emperzalimin çıkarını savunan Fransızca, İngilizce, Almanca veya İtalyanca günlük, haftalık ve aylık gazete ve dergiler bulunur. Mikrofilmlerdedir kimi. Kimiyse yayınladıkları yıllardaki gibi, sayfaları çevrilerek incelenir/okunurlar. Tozludur sayfalar. Ama bulunan belgeler/edinilen bilgiler yanında tozun hesabı mı olur?

Ya işte böyle: Bastığın kaldırımları Paris deyip geçme sakın, düşün altında yatan yüzlerce yıllık, T büyük harfle, Tarih'i...

Meraklısına Not: Çinli işçi-öğrenciler konusunda daha ayrıntılı bilgi için, Eylül 1991 tarihli Tarih ve Toplum'daki "Profesör Cheng Tcheng (Şeng Çeng)/Filozof Cheng Tcheng: "Bütünleşme militanı" başlıklı yazıma bakılabilir.

PARİS'TE GÜNEŞE VER KENDİNİ

Bu ışıltılı pırıl pırıl havada kütüphanede oturup çalışılır mı alla' sen? Çık be kardeşim! Çık şöyle bir tur at! Hava al.

Günlerdir iflahımızı kesen sisli, boğucu, gri Paris havasının ardından böyle güneşli bir öğleden sonra kaçırılır mı? Hadi çık bir tur at İki Gözüm.

Rue de Lille'den sağa kıvrıl. Quai Voltaire'e var. oradan Carroussel Köprüsü'nü arşınlayıp geç karşıya. İn merdivenlerden Seine nehri kıyısına.

Bak güneşli havayı gören insanlar güneşin vurduğu bu kıyıdaki duvar dibine sıralanmışlar bile. Banklar dolu. Git bir banka da sen kurul.

Sevgililerin önünden geç.

Şiir yazan yeni yetmelere gölge etme.

Az daha unutuyordum, sahiplerini öncelemiş, koşarak sana yaklaşan, etrafında dolanan köpekler koklamaya, yalamaya çalışırlarsa sakın korkma.

Sırtını güneşli duvara ver. Karşına Orsay Müzesi gelsin. Hani şu eski tren garından oluşturulan, 19. yüzyılın ve sonrakinin seçme yapıtlarının sergilendiği müze. Van Gogh, Cézanne, Delacroix, Renoir, Homer gibi Fransız ve

yabancı ressamların yapıtlarını gidip bir daha görmelisin.
Bugün değil.

Sen bugün içindeki BENİ dinle, çık bir dolaş.

Seine kıyısında güneşe ver kendini.

Karşında sağda Eiffel Kulesi'nin bir parçasını göreceksin.
Zaten Paris'in neresinden Eiffel görünmez ki? Sen yine iyi bak, Paris'in en yaşlı kızı 100. yaş yıldönümünü kutluyor. Üstüne rakamla yazmışlar: 100 ans. Geceleri ışıklandırılıyor da. Bilmeyenler görsünler uzaktan, öğrensinler diye. Gustave göremiyor ama sen görüyorsun. Aradan yüz yıl geçince her şey mümkün. Burası Paris.

Seine Nehri üstündeki sayısız köprülerden aralıksız kayıp geçen otomobilleri, belli belirsiz insanları seyret.

Sol tarafına Cité Adası'nı, arkana Louvre Müzesi'ni al.

Hadi kardeşim. Çık da bir tur eyle.

Hem bak Seine Nehri şimdi durgun. Sessiz ve pırıltılı akıyor. Otomobil gürültüsü polis arabalarının vınıltısından sen Seine'i duyamazsın. Ama olsun. Seine üzerinde turist gezdiren Bateaux Mouches –Sinek Gemileri- izlersin, foto çeken turistleri. El sallayan okul öğrencilerini. İşte bak tam da o gemilerin biri geçiyor. Adı Lutèce, plaka numarası: P151 88F. içinde ufakık çocuklar.

Kimbilir hangi ilkokulun hangi öğretmenin yönetiminde öğleden sonra Paris gezisindeler.

Seine sana Boğaz'ı anımsatabilir. Belki Abidin'in kulaklarını çınlatırsın. Burnuna anason kokusu bile gelebilir.

Çıkarırken kaşkolunu unutma sakın. İstersen eldivenlerini de al. Kış güneşi iyidir hoştur da gölgede feci üşürsün.

Sağındaki köprülerden ilki Pont Royal. XIV. Louis zamanında yaptırılmış. Daha ötede III. Alexandre Köprüsü ve bir yanında Grand Palais-Büyük Saray: Gauguin'in üç yüze yakın yapıtı 13 Ocak'tan beri orada sergileniyor. Sanatseverler uzun kuyruklar oluşturuyorlar.

Sen acele etme. 24 Nisan 1989'a dek nasıl olsa gider görürsün.

Sen bugün beni dinle, içindeki BENİ dinle, çık bir tur at. Haydi!

(2000'e Doğru, 9 Nisan 1989, s. 53.)

SOKAKLAR İŞGAL ALTINDA ... VE ŞARKI SÖYLÜYOR PARİS

Fransa Cumhuriyeti Kültür Bakanı Jack Lang 21 Haziran 1982 günü keyifli bir öneride bulundu:

“Bu günü Müzik Bayramı ilan edelim, eğlenelim ve her yıl kutlayalım.”

Önerisi aynen kabul edildi ve “Bayram” her yıl kutlanır oldu.

Yasa “Gece sokakta gürültü yapmak yasaktır” demiyor mu? Olabilir: Diyorsa da müziği kim “gürültü” ilan etmiş? 364 gün ve gece sessizlik(!) içinde geçmiyor mu? Bir gece de, sabaha kadar müzik dolaşsın sokaklarda. Üstelik profesyonel olmak gerekmiyor. Bir gitarist, bir “davulcu”, bir solist bul ve kur orkestranı.

İşte bak Mendil büyüklüğündeki Sorbonne Meydanı’nda, tam L’Escholier Cafe’sinin karşısındaki “sahnelerinde” 4-5 kişilik bir topluluk/grup rock yapıyor. Bütün meydan dansetmekte. Üniversite öğrencileri, liseliler ve ortaokul öğrencileri sınav mevsiminin bitişi, dinlence şarkılarının ve “arkadaş ıslıklarının” sarhoşluğuyla coşuyor.

Sorbonne girişinde bir başka topluluk sıranın kendilerine gelmesini bekliyor.

Biraz aşağıda, Saint-Michel Bulvarı tarafında ve Auguste Comte heykelinin önünde Antilles’li bir genç “dambadadumbada” davul çalıyor. Bir başkası davuluyla yaklaşmış ona katılıyor. Çevreleri dolmakta. “Parçaları” bitince acaip bir alkış.

Herkes sokakta bu gece. Auguste Comte sert sert bakıyor. Elinde bir kitap. Kitabın üstünde “Vivre pour autrui” (başkası için yaşamak) yazılı. Pozitivizmin babası, Osmanlı aydınlarının “ilham perisi” ve ideolojik önderi, başımıza bunca şey açan ve bu nedenle yine ter ters bakarak bir-iki laf ederek, birkaç kibar küfür savuruyorum Comte’a; güya “düşünür” derdine yanadursun, bu gece herkes kendi kendisi ve müzik için yaşıyor.

Librairie J. Vrin’in önüne doğru gidiyorum. Meydan iyice sarhoş. Ansızın bir tip bitiyor önümde. “Ben Abdurrahman. Cezayirliyim. Bir zamanlar mimar ve ressamdım.” diyor. Ayakta zor duruyor ama. “Fransızların hepsi kötü. Her şey boktan burda. Aşk ve sevgi yok bunlarda.” Abdurrahman düştü düşecek. “Kolay gelsin” deyip Rue Champollion’dan iniyorum. Sağda Utopia sineması. Türk filmleri Şenliği 27 Haziran’a dek uzatılmış. Bak bu iyi. O gün 20.00 ve 22.00 seanslarında Yılanı Öldürseler ile Zengin Mutfağı’nı izledimdi.

Rue de la Harpe'ın girişinde muhteşem bir konser. Jimi Hendrix ile The Doors karışımı "kafalık" bir müzik. Metro çıkışında 12-15 yaşlarında "bébé"ler sigaralıklarını tütürüyor. Yapmayın lan! "Yok hocam Lübnan değil Afgan!" Pes!

Hava serin. Saint-Michel meydanı ana baba günü. Heyecana gelen birkaç delikanlı Saint-Michel çeşmesini ve heykelini "fethetmişler". Meydanda caz, Latin Amerika müziği ve The Beatles birbiriyle kesişiyor. "Let it be" hep bir ağızdan söyleniyor. "You never give me your money" de. O sırada "İsa aramızda", "İsa dönüyor" gibi afişlerle donatılmış iki katlı bir otobüs yol almak istiyor. İmkânsız. Gençler gırgır geçiyor. Kimi ısıklıyor.

Bidakka klasik müzik dinlemek isterseniz Saint-Germain-des-Prés tarafına gitmeliyiz. İki adımlık yer zaten. Kiliselerin çoğunda klasik müzik var bu gece. Yaşlı bir çiftte rastlıyorum. Adam eşine soruyor. "Saat epey gecikti, uykun gelmedi mi?" Gözleri parıldayan yaşlı kadın neşeli bir sesle yanıtıyor: "Hayır, biraz daha kalalım. Her şey o kadar güzel ki!"

Mahalleyi değiştiriyoruz. Karşılıksız. Bu gece uyumaz çünkü.

Eiffel Kulesi'nin ayaklarından Ecole Militaire'e doğru uzanan Le Champ de Mars'a tam bir şenlik hakim: Le Kaoma isimli Brezilyalı topluluk "lambada" dansını

çalıyor. İzleyiciler ayak uydurmaya çalışıyorlar. Kuşluk vaktine dek izlenecek birçok topluluk var sırada. Fazla yorulmaya gelmez.

Louvre Müzesi avlusuna kurulan La Pyramide du Louvre'un çevresi ve Tuileries bahçeleri de dolu: Klasik müzik, caz ve Jacques Higelin'den varyete var.

Her mahalle, her meydan, her sokak kendi müziğini yapıyor.

Parisliler eğleniyor.

Kalabalıklar bir alandan öbürüne gidip geliyor.

Hava siyahtan griye çalarken çakırkeyif müzisyenler konserlerinden memnun, uykunun yolunu tutuyor.

İlk metrolar işçi sınıfını işe, gençleri uyumaya götürüyor.

(2000'e Doğru, 2 Temmuz 1989, s. 60.)

PARİS'TE YAZ

Yağan yağmur, gri gökyüzü ve serin havaya bakarak Paris'e yaz geldi mi diye sorabilirsiniz. İklim olarak belki değil ama alışkanlıklar bağlamında evet.

“Yazın” gelmesiyle, özellikle Temmuz ve Ağustos aylarında Paris her yıl olduğu gibi yine değişime uğradı:

Yaşam ritmi yavaşladı. Paris derin bir yaz uykusuna daldı, dalacak. Parisliler kitleler halinde başkenti terkederken, taşralılar ve yabancılar onların yerini doldurmaya koşuyorlar.

Doların Fransız Frangı karşısındaki üstünlüğü çok sayıda ABD'linin La Tour Eiffel'i Louvre Müzesi'ni ziyaretinde belirleyici oldu. ABD'liler geniş aile boyutuyla Paris'teler; bazen büyükanne ve büyükbabanın da torunlar ve çocuklarıyla Saint-Michel, Montparnasse ve Champs-Elysées de dolaştıklarına tanık oluyorsunuz.

Metro ve sokaklarda Fransızcadan çok Amerikanca ve pek çok yabancı dil duyuluyor.

Fransızların kimisine göre, “Paris işgal edilmiş.” Sadece ABD'liler değil, İtalyanlar, İspanyollar, Japonlar ve hatta Türkler... turist olarak Paris'teler. Turistler, 1985 yılı rakamlarına göre, en çok Beaubourg'daki Georges Pompidou Kültür Merkezi'ni ziyaret ediyor. Bir yılda 7 milyon kişi. Yıllarca turistlerin göz bebeği olan Eiffel Kulesi ikinci sırada (4 milyon kişi.) Onları Versailles

Şatosu/Sarayı (3.250.000), Louvre Müzesi(3.210.000) vb. izliyor.

Turizm Bakanlığı turistlere yardımcı olmaları için 1987’de mavi-beyaz-kırmızı üniformalar giydirip yabancı dil bilen 250 genci görevlendirdi. Böylece turistlerin metroda yollarını, müze önlerinde gidecekleri yönü bulmaları kolaylaştırılmak istendi. Yıllardır dağıtılan Almanca, İngilizce, İspanyolca, Portekizce vb. birçok dildeki broşürlerle Paris yaşamı sevdirmek amaçlanıyor.

İsterseniz metroya atlayıp ticaret ve ziyaret merkezlerinden uzak ve konutların daha yoğun olduğu sakin mahallelere gidelim.

Yazla, özellikle Ağustos ayıyla birlikte metrolar da değişti. Metro trafik temposu yavaşladı, duraklar tenhalaştı. Ama turistler metroda her gördüklerini tarihi birer anıta bakarmışçasına dikkatle ve ayrıntılarını sezinlemek için süzüyorlar. Metro istasyonları Galeries Lafayette, Printemps gibi büyük mağazaların İngilizce reklamlarıyla donatılmış.

Yaz aylarında yalnızlıkların doruklara ulaştığını bilenler de reklamlarda: “Telephone Le fil de la vie” veya İngilizcesiyle “Telephone. The lifeline”. Ya da “Bir telefon bir can kurtarabilir” vb.

Taşralı “aranan” bay ve bayanlar, dinlencesini Paris’te geçirip, metroda “güneşlenen” insanlar metroları

dolduruyor. İşte tanıdık bir gazeteci önündeki genç bir kızı yukardan aşağıya “inceliyor”. Ötede Yunanca didişen genç bir çift. Akdeniz dalgaları soğuk, üstten bakan, donuk metro duvarlarında yankılanıyor. Elllerinde gazete, dergi veya kitapları ile metronun gedikli Parisli yolcuları hiç orali değilmişçesine, turistler yokmuşçasına, yolculuklarını fütursuzca sürdürüyorlar.

Ucuzlukların vitrinlerden taşıdığı, turistleri “tavlamak” için alabildiğince çaba harcayan “quartier-objets” “mahalle-eşya”dan uzak konut-mahalleleri ayrı bir alem. Sigara almak için köşedeki Tabac (tütüncü)’ya giderseniz eliniz böğrünüzde kalabilir. Çünkü “Dinlencedeyiz. Açılış 2 Eylül’de” vb. levhalar sizi karşılayacaktır. İki veya üç sokak ötedekine gideceksiniz. Ve büyük olasılıkla uzunca bir kuyruğa girip, sıranızı bekleyeceksiniz. En iyisi bir on paketlik alıp ay onuna dek stoktan içmek.

Fırın, kasap, bakkal için de durum aynı.

Cadde, bulvar ve sokaklar bomboş. Araba trafiği yok denecek kadar az. Arabaların birer canavar gibi koşturduğu geniş bulvarlardan salına salına karşıya geçebilir, hatta isterseniz bulvar üstünde “misket bile oynayabilirsiniz”.

Parisliler Paris’i terketmiş. Parislilerin pek çoğu yaz dinlencesinde. Dinlenceye çıkamayanlar ise nöbette. Sokaklarda daha çok sayıda yaşlıya, daha çok yoksula,

daha çok kendi kendine konuşan insana rastlayabiliyorsunuz. Mahalle pazarları alabildiğine dolu ve canlı. Pazarcıların bir bölümü de dinlenceye çıktığı için açık pazarcıların önü tıklım tıklım. Pazarın en iyi kasabının önünde yirmi kişi kuyrukta.

Paris, bugünlerde deniz kıyılarında, yabancı ülkelerde, dağlarda dinlenen, yeni yıla hazırlanan “çocuklarını” beklerken, metrosu, müzesi, sergisi, kültür merkezi, kahvehanesi, kendine özgü yaşamı ve ışıklarıyla yabancı ve taşralı turistleri “eğlendiriyor.”

Dinlenceye gidemeyen yoksulların ve “yalnızlar ordusu”nun homurtularını duymadan.

Paris’in yaz(lar)ı ünlü, ilginç ve fecidir. Eğlenceli, yoksul ve ızdıraplıdır. Tabi nereye, nasıl ve kime, niçin baktığımızı göre değerlendirmelerimiz değişecektir. Saint-Germain-des-Pres’deki Café’lere bakarak “Paris’te 365 gün şenlik yapılıyor” diyenler olabilir. Ama aynı kahvehanelerin 10 metre ötesindeki metro girişlerinde dilenen yoksulları görüp “Paris’te sefalet kol geziyor” diyenler de olabilir. Paris sadece ne biri, ne de öteki:

Her mahallesinde 36 Paris bulunan, polisin, devletin vb. güçlerin artık denetleyemediği korkunç büyük bir kent.

(Yeni Düşün, Eylül 1988, s. 31.)

PARİS'İN AKIL ALMAZ YARIŞLARI

Bu yıl yaz Paris'e geç geldi. Geldi mi? O bile meçhul. Temmuz ve Ağustos'ta bile yağmur yağınca, yazın gelip gelmediği araştırılıyor. Yağsın ya da yağmasın 21 Haziran yazın başladığını resmen ispat eder. Ve, Fransa müzik şenliğiyle kutlar yazın gelişini. Sokaklar ve meydanlar orkestralarla dolar. Kimi klasik, kimi modern, kimi pop, kimi rock çalar. Ama her şenlik bu denli anlamlı olmaz.

Paris garip yarışlarıyla şaşırtabilir. İşte size en son örnekleriyle Paris'in akıl almaz yarışları:

En hızlı garson seçildi. Paris'te bir turist öyle bir cafeye girip, bir saat beklemez bir bira içmek için. Paris garsonları "hızlı"dır. Dökmeden, devirmeden taşırılar tepsilerini. Ama en hızlısı kimdir? İşte bu sorunun yanıtını bulabilmek için bir yarış düzenlendi. 600 bayan ve bay garson iş kıyafetleriyle, önlük ve tepsileriyle, üç bardak ve bir şişe ile sekiz kilometrelik yarışa katıldılar. Paris Anakent Belediyesi önünde başladı yarış. Opera, Louvre Müzesi, Saint-Germain ve Notre-Dame Kilisesi'nden dönüp yeniden anakent binası önüne gelindi. Turistler ve dalgacılar gülerek ve şamatayla izlediler. Cafeciler tezahürat yaptılar. Erkekler arasında birinciliği Patrick Tartora, 31 dakika 20 saniye ile kazandı. Bayanlarda ise Maria-Doleras Ducon 44 dakika 10 saniye ile ipi göğüsledi. Birinciler tepsilerinde devirmeden

taşıdıkları içki şişelerini açıp, ikinci ve üçüncülerle kafaları çektiler. Maksat tantana. İlgı çekmek. Turist çekmek. Adam olana çok bile!

Fransa bilek güreşi şampiyonası da Paris'in yeni yarışmalarından. Futbol, basket, tenis, bisiklet turnuvası ve boks derken, Fransızlar bilek güreşine kafayı taktılar. İlki 1992'de düzenlenmişti. Erkekler yanı sıra kadınların da katıldığı şampiyonayı Paris-Bras-Fer isimli bir dernek örgütlüyor.

Gözleri görmeyenler yarışı. İki gözü de görmeyenler, köpeklerinin eşliğinde, Paris'te şehir içi bir "ralliye" katılıyorlar. 100 kadar yarışçı, rehber köpekleriyle, Vincennes ormanında başlayıp, Bastille meydanı, Champs-Elysees ve Luxembourg Bahçesi'nden geçip yarışıyorlar. Kimi zaman yürüyerek, kimi zaman metroyla. Yarışı Paris Anakent Belediyesi ve Paris Rehber Köpekler Okulu düzenliyor.

Amaç herkesin yazı fazla sıkılmadan geçirmesi... Kolay mı?

(Ağustos 1993)

MAYIS- HAZİRAN TENİS

Her yıl mayıs sonu ve haziran başında Paris'te "Fransa Tenis Turnuvası" yapılır: Roland Garros spor alanında: Paris'in kuzey-batısındaki ünlü Bois de Boulogne isimli "ormanın" içinde bir "köydür" burası. Sanki bir köy: Her gün turnuva süresince her gün, yirmi bin kişinin yaşadığı bir köy. Lokantaları, cafeleri, sandviççileri, büfeleri, yakınındaki otelleriyle bu "köy" on beş gün süreyle kendi içine kapalı bir yaşam biçimi sürdürür.

Gelen bayanları sana anlatamam Zeki, fena olabilirsin: Artist gibi bayanlar. "Gibi"si bazen fazla. Çünkü gelenlerin arasında ünlü sinema ve tiyatro oyuncusu bayanlar, mankenler var. Baylar da fena değil: Yaşlı ama bir türlü ihtiyarlamayan Jean Paul Belmondo mesela. Genç ve aynı zamanda yakışıklı şarkıcı ve sinema oyuncusu Patrick Bruel, Julien Clerck, Pierre Richard, Johny Halliday, Hippolyte Girardo, Francis Lalonde, "Bir Kadın Bir Erkek" filmiyle ünlü Claude Lelouche... "Tarihi" simalar da eksik değil: Farah Diba. Hani son İran Şahı'nın "mutsuz eşi", Line Renaud... Kültür Bakanı iken "sosyalist" Jack Lang bile finalleri şenlendirirdi. Zaman zaman jetler uçuşur: Mavi-Beyaz-Kırmızı (Fransız bayrağının renkleri) izler bırakarak...

Roland garros büyüdükçe büyüdü: Bois de Boulogne'nun gittikçe eksilen ağaçlarının sorumlusudur. Yeni kortlar.

Gittikçe büyütülen tribünler. “Merkez kortta” final 17 bin seyirci önünde yapılıyor. Ve tıklım tıklım. Son birkaç yıldır daha büyük bir kort ve tribün yapımı gündemde. Ancak çevrede oturanlar ve çevreciler bu tasarıya şiddetle karşılar. “Orman”ın “onurunu ve namusunu” korumaya çalışıyorlar. Ormanın ve sayıları gittikçe azalan sincap ve tavşanların. Ötücü kuşların.

Seyircilerin şık ve fena halde şok defilesinden başınızı kaldırıp oyunculara baktığınızda yıllardan beri hemen hemen her ulustan tenisçinin buradan geçtiğini görüyorsunuz: Çünkü birincilerin, bay ve bayan birincilerin, isimleri tribün dış duvarında ve içeride değişik yerlerdeki metal levhalar üzerinde yazılı: İtalyan Adriano Panatta. İspanyol Andreas Gimeno. Daha bir dizi isim. İspanyol Miguel Santana’nın öyküsü pek ilginç: Top toplayıcı olarak başlayan bu çocuk Roland Garros’da birinciliği kazanıyor... Yıllarca ABD’li oyuncuların tekelinde kalan birincilik son yıllarda İspanyolların ve özellikle Baskların elinde. Hele 1994’te Tenis turnuvasını ve Fransa Bisiklet Turu’nu Basklar “götürünce” Fransızlar feci bozum oldular. 1983’te Yanick Noah’nın birinciliğinden bu yana Fransızlar “Salatalığı” maalesef kazanamadılar. Birincilere milyonu geçen ödül yanında verilen şampiyonluk kupasının adıdır “Le Saladier”.

Bayanlarda yıllarca Chris Evert, Martina Navratilova en baştaydılar. Son yıllarda ise neredeyse çocuk yaştaki yeni

bir kuşak onların yerini aldı: Federal Almanya Cumhuriyeti'nden Stafi Graf. 1989'da, 30 yılı aşkın bir aradan sonra ilk kez birinciliği kazanan Alman unvanını elde etti. Sonra onaltı yaşından itibaren birçok ödül kazanan Monika Seles: Ondokuz ayda onyediyi ödül elde ederek, 1990-1992 arasında erişilmesi zor bir rekor kırdı. Ama 1992'de, Yugoslavya Birleşmiş Milletler'den kırmızı kart görünce, Yugoslavya futbol takımı Euro 92'ye katılmak hakkını yitirdi. Ve daha vahimi az daha Monika da, Yugoslavya'nın "ambargo yemesi" sonucu, Roland Garros tenis turnuvasından çıkarılacaktı. Neyse ki turnuva düzenleyicileri, oyuncuların, ülkeleri adına değil, kendi adlarına tenis turnuvasına katıldığını belirterek, "ambargoyu deldiler". Ve böylece on sekiz yaşındaki genç bayanın katılması sağlandı. O da üst üste üçüncü kez birinciliği elde ederek önemli bir rekor kırdı. Daha önemlisi TV ekranlarında, Monica Seles ismi her yazıldığında, "öldü" denilen Yugoslavya'nın kızıl bayrağı da gösterildi. Macar kökenli Sırp bayan tenis ustasının Tito'nun anısına ve yurttaşlarına son armağanıydı bu. Çünkü Amerikancıyı Miamili bir güzel kadar iyi konuşan genç oyuncu artık ABD vatandaşı olduğunu ilân etti. Belki yeni bir Madonna bile olur. Kim bilir?

İyi bir tenis oyuncusu milyoner oluyor. Roland Garros'da finale kalanlar örneğin en azından 1,5 milyon frankı garantiliyor. Dahası yeni reklamlar için yeni sözleşmeler yapılıyor: Daha yüksek ücretle. Nitekim oyuncuların

formalarında reklam yazılı olmayan bir santimetrelık yer kalmıyor: Kollarda, şapkalarında, çoraplarında, ayakkabılarında...

Roland Garros Fransa, Paris ve hele Bologne-Billancourt'un zengin mahallesi Boulogne için bir "nimet": Dünyanın birçok ülkesinden akın eden zenginler. Fransa taşralarından "Paris'e çıkan" "köylüler"e, görmemişlere, yeni zenginlere kadar aklınıza kim gelirse. Hepsi burada toplanıyorlar: Onbeş günlüğüne. Oteller, lokantalar, cafeler çok iyi "iş yapıyorlar". Karaborsacılar "malı götürüyorlar". Maç biletleri blok olarak satılıyor. Ve aylar önceden bitiyorlar. Maç günü bilet ise kapı önlerinde karaborsada "ateş pahasına" satılıyor. Açıktan. Polislerin "sakal ve bıyıklarında". Poster, rozet, spor dergisi satıcıları, taksi sürücüleri (geleneksel olarak turnuva süresince taksi fiyatları %50 hatta %60 artırılır), tenis okulları (yeni müşteriler kazanarak, alabildiğine reklam sonucu) ve Bois de Boulogne'nun "hayat kadınları", travestileri ve her türlü marjinaleri de...

Boulogne Ormanı'nın sınırındaki çevre yolu ile Boulogne'nun zengin mahallesi arasındaki bu alan, bir günün sonunda gerçek bir "çöp bidonu"na dönüşür: Yerlerde yağlı sandviç kağıtları, reklam, dergi, gazete artıkları, her türlü şişe ve benzeri kaplar... 12-15 ton çöp

birikiyor her gün... Yirmi bin kişilik bir kasabanın/kentin çöpünü düşünün.

Starlar, küçük ve büyük yıldızlar, maçlar bitiminde zengin-pahalı lokantaları doldurmak, sonra bir gece kulübüne gidip “çılgınlar gibi eğlenmek” üzere Rolan Garros “köyünü” terkettikten, “sahne ışıkları” sündükten sonra, kendi dillerini konuşan, beyazlar giyinmiş işçi takımı çıkar alana:

70-80 kişilik işçi ordusu gece geç saatlere kadar “Tenis Tapınağı”nın pisliklerini temizlerler.

Aralarında dilinizi konuşanlara rastlamanız şaşırtmasın sizi: Çünkü çoğu yabancı işçidirler. Ve kaçak çalıştırılırlar... İşte Fransa'nın bir “birinciliği” daha...

(12 Mart 1995'te yazıldı.)

FOOT VE MAN-GIR(GIR)

Her transfer mevsiminde milyarlar har vurulup harman (mı?) savruluyor. Ama bu arada FİFA'nin A'sı, yani "amateur"ü yerinden kıpırdamıyor... Artık A'nın yerine M'yi yani mangırı koymasının zamanı çoktan geldi...

Transferde son yıllarda en dikkati çeken oyuncu ise Jean-Pierre Papin: Önce Marsilya Spor'dan Milano'ya geçti. "Dikiş tutturamayınca" ver elini Bayern Munich. Ama bu kez menisküs oldu. Şu sıralar tedavisi sürüyor... Ama her transferinde milyonlar bir elden öbürüne, kulüblerden kulüblere, kulüblerden oyuncuya geçti.

Papin, ilk milli olduğu sıralarda oynadığı maçlarda, hiç düşünmeden her topun peşinde koşması nedeniyle RANTABLAN (Red Kit'in köpeğinin adı) lakabını hak etmişti. Bu yüzden olmalı, Papin resimli roman meraklısı. Ama, kendi ifadesiyle, "Red Kit yerine, daha derinliği olan anlamlı resimli romanları" tercih ediyor. Papin'in diğer merakları: evinde videodan film izlemek (1700'den çok video kasete sahip) ve köpekleriyle uzun yürüyüşler yapmak. Ve elbette gol atmak: "Zaten başka bir iş yapmasını da bilmiyorum." diyor.

19. Yüzyıldan günümüze iş ve finans çevreleri futbolla ilgilendiler:

Örneğin FİAT, 1987'de JUVENTUS'ü "sömürgeleştirdi".

BAYER, ilaç ve benzeri ürünleriyle tanınan Bayer devletlerüstü şirket ise LEVERKUSEN'i satın aldı. Taa 1904'te.

PHILIPS,1913'de PSV EINDOVEN'i "yuttu".

Fransa'nın pek anlı şanlı, pek tanınan otomobil firması PEUGEOT 1925'te FC SOCHAUX'yu "götürdü".

1930'larda futbolda profesyonelleşmenin, yani futbolcuların parayla alınıp satılabilen bir "mal" biçimine dönüşmesinin, her türlü "iştahı" kabarttığını biliyoruz. Ancak o yıllarda her şey yine de belli sınırlar içinde kalıyordu. Belli eşikler aşılmıyordu. Ama 1960 ve 70'li yıllarda boş zaman olanaklarının ve kullanımının artması, yöntemlerinin değişmesi, ve özel olarak futbolun daha çok sayıda insanı ilgilendirmesi birçok patronun futbola ve spora daha büyük oranlarda yatırım yapmaları sonucunu doğurdu. Artık, futbol başta, bütün spor kolları da bir "iş" gibi yönetilir ve pazarlanır oldular. İşte 1995'teki örnekleri:

Fransa'da Hachette yayınlarının, geçenlerde batan 5. Kanal'ın ve savaş sanayinin aç gözlü devlerinden Matra'nın sahibi LAGARDERE, RACING futbol takımını satın aldı. Ve ismini tak diye RACING-MATRA'ya çevirdi. Daha sonra "intihar eden", intihar ettiği söylenen ünlü İngiliz milyarder Maxwell, 1982'de, OXFORD UNITED'ı satın alan BERLUSCONI ve 1986'da OLYMPIQUE DE

MARSEİLLE (Marsilya Spor dediğim) “hazmeden” Bernard TAPIE izlediler. Maxwell, İngiltere, ve Almanya’da, Berlusconi İtalya, Fransa, Luxemburg, Belçika ve Almanya’da, Tapie Fransa’da aynı zamanda bir veya birden çok TV kanalının da patronudurlar. Ya da hisse sahibidirler. Ve işin en güzel, en ilginç tarafı da burada yatıyor: Şöyle ki:

Bu ünlü, ünlü oldukları için seyirci ve taraftar çeken kulüpleri ve oyuncularını kendi “renklerine bağlayarak”, kendi mallarını olarak yine kendi kanallarına teslim ediyorlar: “Naklen yayın hakkını satın alıyorlar.” Böylece bir kez firmalar ve futbol kulüplerinin hesapları arasında her türlü sahte, ya da abartılmış faturalarla istediklerini yapıp vergi kaçırıyorlar. Futbol kulüplerinin ve maçlarının son yıllara dek vergi kurum ve makamlarınca pek dikkatli izlenmediği devlet sırrı değil. Öte yandan futbolcu transferleri sayesinde bir devletten diğerine para da transfer edilebiliyor: “Siyah paralar/kara paralar” bembeyazlaştırılıyor/aklaştırılıyorlar. Berlusconi ile Tapie arasında, ve özellikle İtalya’da “futbol piyasasında” her türlü “numaranın” yapıldığı biliniyor. Mafyaların “aklaştırma” mekanizmalarından biri de bu piyasadır. Hatta hayatında ayağına top değmemiş “futbolcular”, dilimizin tutulacağı tutarlarda transfer ücreti ile küçük bir kasaba takımından diğerine satılıyor (!)

Ama biz saf ve içten futbol seyircileri olarak TV'lerimiz önünde maç seyrediyoruz, maç seyretmeyi sürdürüyoruz. İşte tam da bu sırada yukarıda isimlerini sıraladığım bütün firmaların, bütün patronların TV'lerinde izliyoruz maçları: Ve maçlar sırasında artık elimiz mahkûmdur: Reklam bombardımanına. Gelsin reklamlar. Gitsin reklamlar: Hem dönen panolarla saha kenarlarında ve stadyumlarda. Hem de devre aralarında küçük ekranda. Futbol heyecanı içinde izleyicilerin yüksek derecede alıcı ve sunulan her türlü malı, reklamı, bu arada söylemi kabul edici duruma getirildikleri, geldikleri pazarlamacılarca pek iyi biliniyor. Artık bizleri istedikleri markaların esiri etmek olanağına sahipler.

Hele reklamlarında ünlü oyuncuları kullanmaları. Düşünün Fransa-Hollanda milli maçında devre arasında Papin'in traş sabunu, Gullit'in bira reklamı yaptığını. Tenis turnuvalarında Monica Seles'in, Stefi Graf'ın yoğurt reklamını: Zayıflamak için "benim yoğurdumdan yiyiniz" demelerini... Elbette onlardan Yaşar Kemal'in son yapıtının veya Ömer Kavur ya da Yaşar Fehmi Yaşar'ın son filmlerinin reklamlarını yapmalarını beklemiyoruz. Bekleyemeyiz. Ama yine de bu kadarı da çekilmez diyebiliriz. Sanıyorum.

Her futbol maçı öncesinde, her önemli turnuva başlamadan güzel maçlar izleme şansımız yanında reklamların hücumuna uğrama tehlikesi çok büyük.

Maçlara evet. Ama reklamlara lütfen çok dikkat. Reklamlar başlayınca çocukları ekran başından lütfen uzaklaştırınız. Veya başka bir kanala geçiniz. Bizden yazması... gerisi size kalıyor: Aksi halde çocuğunuz kalkıp Papin'in traş sabunuyla birlikte eşofmanından ve Gullit'in birasıyla birlikte tişörtünden birer adet isterse nedenini bizden sormayınız. Haydi iyi maçlar... Seles'in yoğurt yiyişi bizi hiç ilgilendirmiyor.

(12 mart 1995'te yazıldı.)

SPORUN EKONOMİ POLİTİĞİ

Sporun birçok dalı, ama öncelikle ve özellikle futbol, son yıllarda ve her yerde büyük paraların döndüğü, yolsuzlukların patladığı önemli bir iş koluna dönüştü.

Bugün birçok ülkede ve uluslararası boyutta futbolcu borsası var. Dünya, kıta ve ülke düzeyindeki kupa maçlarında gol atan, rekor kıran sporcunun borsa değeri yükseliyor. Ünlenmek, basın-yayın organlarının gündeminde bulunmak, bu arada tanınmışlıktan ve ülkelerarası sportif ilişkilerden yararlanarak işlerini geliştirmek için futbol kulübü yöneticisi patron sayısı da gittikçe arttı, artıyor.

Futbol başta, birçok spor dalı ayrıca değişik ekonomik ve toplumsal sorunlarla ilintili. Fransa'nın Grenoble Üniversitesi ekonomi profesörlerinden Wladimir Andreff, etrafına onaltı (onbir değil!) meslektaşını toplayıp sporun mali, ekonomik ve toplumsal sorunlarını bilimin süzgecinden geçirdi: Kulüp üyeleri, özellikleri, üyelerin nüfusa oranı, mesleklere göre dağılımı, kulüp ve sporcucu sayısı, sporcuların toplumsal kökenleri, nitelikleri, lisanslı sayısı, bunların amatör ve profesyonel (para alarak spor yapanlar. Bu konuda tam bir "patlama" söz konusu. Rugby bile artık paralı olmaya başladı. Aslında sporda amatörlük tam bir ikiyüzlülükmüş.) olarak ayrımı, elde edilen gelir, ödenen vergi tutarı (Fransa'da vergi

kaçırma “ulusal spor”lardan biri. Sanki bizde değil mi?) vb. birçok konu enine boyuna incelenmiş.

Kitabın adı: Economie Politique du Sport (Sporun Ekonomi Politikği). Dalloz yayınlarınca 1989’da yayınlanan yapıt 239 sayfa. Yazarların üniversiter titrleri belirtilmiş ama sportif performansları es geçilmiş.

(Yüzyıl, 18 Kasım 1990, s. 34.)

HAZİRAN-TEMMUZ BİSİKLET

Fransızlar, şarabı ve peyniri saymazsak, iki şeye daha fena halde düşkündürler: Bisiklete ve baguette'e. Yani ince uzun ekmeğe. Ve "la petite reine"e. Yani "küçük kraliçe"ye. Elbette kalkıp bisiklete bisiklet demelerini beklememek gerek. Adı ya velodur. Ya da "küçük kraliçe". Haziran ayı sonu ve temmuz ayının ilk yarısı onun "tahta oturduğu" günlerdir. Gündem "küçük kraliçe"nin egemenliği altındadır Fransa nam ülkede.

Futbol şampiyonası biteli bir ayı geçti. Bugünlerde şike ve rüşvet olayları ayyuka çıkmış durumda. Futbol artık para pazarı. Rugby dersin, o da bitti. Fransa tenis turnuvasını, 4 temmuzda sona eren Wimbledon tenis turnuvası izledi. Sözü uzatmanın yararı yok: Bisiklet, nam-ı diğer velo ya da velosipet (Tarihte kaldı) artık spor dünyasının baş tacı. İspanya, İtalya bisiklet turları yerlerini Fransa bisiklet turuna bıraktı. Bir ay boyunca Fransa'da varsa yoksa bisiklet konuşulacak artık.

Bu yıl 80. tur düzenleniyor. Büyük bir tantanayla. 2 temmuz Cuma günü saat 22.30'da büyük bir açılış töreni yapıldı. Müzik, dans ve tura katılan yirmi takımın tanıtımıyla. Alain Delon bile törendeydi.

İlk gün yüz bin kişi seyretti yarışı. Bisiklet turu, bu açıdan, gerçek bir toplumsal olay boyutunu kazanıyor.

Yüzbinlerce insan, kadın, erkek, çoluk çocuk turun geçtiği yolların çevresinde ve köylerle kentlerde öbek öbek izliyorlar. Birkaç dakikalık mutluluk, “şampiyonları”, göz açıp kapayıncaya kadar, bir kez görmek amacıyla saatlerce beklemeler: Köfteler, biralara, şarap şişeleri, börekler ve türlü-çeşitli nevale ile. Yollar salkım saçak...

Geçen yıl tur, 4 Temmuzda İspanya, Bask Ülkesinde başladı. Belçika, Luxemburg ve İtalya’da dolaştı, Fransa’yı bir boydan öbürüne geçti. Fransızlar, böylece “kendi” turlarına “avrupai” bir nitelik kazandırmak istediler. Ama İspanyollar, Belçikalılar, İtalyanlar bu işe bir kez yanaştılar. Sadece bir kez. Kendi turlarının gümbürtüye gitmesi korkusuyla, bu yıl, Fransa’nın teklifini kibarca reddettiler. Kibarca ama kararlı bir biçimde. İşte Avrupa Topluluğu (AT) böyle inşa ediliyor!

Bu yıl, demek ki, tur yüzdeyüz Fransız. İspanya Pirenelerinde kısa bir girişi saymazsak. Yarış, Vendée bölgesinde, Le-Puy-du-Fou’da başladı. Bu kasabanın adının tam çevrisi şu: Delinin Tepesi. Arif olan anlar. Diğerleri de anlayanlara sorsunlar.

Tur Fransa’yı saatin yelkovanı yönünde dolaşacak. Madine’den Grenoble’a uçakla aktarımdan sonra, Fransa’nın amansız Alpleri yarışçıların iflahını kesecek. Sonra Güney sahilleri. Daha sonra Pireneler. Bordeaux’dan Paris bölgesine TGV (Çok Hızlı Tren) ile

aktarım. Ve final, Paris'in adı dillere destan Champs-Elysées caddesinde, 25 Temmuz Pazar günü.

O gün, sarı formayı kim giyecek? Birinciliği kim alacak? Son iki yıl olduğu gibi, yine İspanyol, Navarrolu, Miguel İndurian mı? 1 Numaralı formayla yarışan ve en büyük favori olan İndurain, Fransızların uykusunu kaçırıyor. Çünkü sekiz yıldır Fransızlar şampiyon çıkaramadılar. Geçen yıl, birkaç etabı kazanan genç ve sportif Pascal Lino'yla ümitler yarışın sonuna dek koşacak. Sonuç ne olur? Şimdiden bilinmez.

İtalyan yarışçılar Bugno, Chiappuci, İsviçreli Alex Zülle'nin de söyleyecekleri var. çoğu 23-32 yaş grubu arasındaki gençlerin ne yapacaklarını kestirmek zor. Özellikle saate karşı yarışlarla, dağlık bölgelerdeki etaplar sonucu belirleyecek.

Etaplar bazen 210 kilometre, bazen daha uzun. Bisikletçilerin hızı bazen saatte 60, 70 kilometreyi buluyor: Rüzgar gibi geçiyorlar yani. Genellikle hız saatte 37-38 kilometre...

Yukarıda yirmi takımdan söz ettim. Ama takım adlarını vermedim. Reklam yapmamak için. Çünkü yirmisi de şirket isimlerinden oluşturulmuş. Aralarında süpermarketler, iletişim şirketleri, otomobil firmaları var. Bisikletin ve turunun en popüler spor olmasından yararlanmak istiyor, şirketler. Her takımında dokuz yarışçı

var ve her birinin formasında binbir reklam. Para imparatorluğu ile sporun işbirliğini burada da görüyoruz. Yarışçılar şirketleri, yani para, için konuşuyorlar. Spor ve sportif yarış bundan yararlanmıyor mu?

Bir takımın finansmanı 32-33, bazen 40 milyon frankı buluyor. Bir örnek: Bir takımın kaptanı 11-12 milyon alıyor, 13-14 milyon takımın diğer yarışçılara veriliyor, 8-9 milyon ise genel harcamalara gidiyor. Takım değil sanki banka...

Yarışla birlikte dünya kadar para getirici iş yapılıyor, yarış, yarışçılar ve çevrelerinde: Yarışçıların posterleri, kartpostalları, "pin's" yani rozetleri ve aklınıza ne gelirse...

Yazılı ve sözlü iletişim kaynakları, gazeteler, dergiler, televizyon kanalları yarışa dört elle sarılıyorlar. Gazeteler, bir tam sayfadan üç veya dört tam sayfaya dek yer veriyorlar. Özel ek dağıtanlar, poster verenler gılla gidiyor.

Televizyon kanallarından F2 ile F3 neredeyse günde üç-dört saat yayın yapıyorlar. Öğleden sonraları bu iki kanaldan beş hatta altı saat bisiklet yarışı izlenebilir. Milyonlarca Fransız TV karşısında şarabını yudumluyor. Bu arada fransız-alman ortak sermayeli ARTE televizyonu 20.40-20.45 arasında beş dakikalık La Roue-Das Rad (Tekerlek) programında her gün bir yarışçının

portresini çiziyor. 4 Temmuz Pazar akşamı Belçikalı Dirk de Wolf, “Biz yağmur, çamur, rüzgar ve kötü yolların yarışçısıyız. Oysa Fransa Turu, sıcak, mükemmel yollar yarışı. Bize göre değil.” dedi.

Bisiklet yarışı bir serüven aslında. Önemli olan saçların rüzgarda uçuşması. Başın gökyüzüne ulaşması. Bir de şu profesyonellik olmasaydı...

Bir yarışçı günde akıl almaz derecede kalori harcıyor. Günde en azından altı litre su içmesi gerekiyor. Yüzseksen yarışçının bir o kadar da yardımcısı, tamircisi şusu busu var. Böylece yarışçılar ve diğerleri büyükçe bir kervan oluşturuyorlar. Gazeteciler, TV kameraları ve binbir şey. Bu kervan geçtiği yerlerde binlerce kilo çöp bırakıyor. İzleyiciler çevreyi feci biçimde kirletiyorlar. Onun için kervan geçtikten sonra temizlikçiler ordusunun olaya el koyması gerekiyor... Ama basurlu olmayan herkesin mutlaka yapmak istediği, bu en ucuz ve en demokratik, çünkü en geniş kitleleri kapsayan, spor için nelere katlanılmaz ki? Büyük kentlerde, bu arada Paris’te, son aylarda bisikletçiler, bisikletleriyle gösteriler düzenleyip kendileri için özel yollar yapılmasını ve/veya yollarda özel parkurlar ayrılmasını ısrarla istiyorlar. 1900’de bir milyon bisiklet üretiliyordu, Fransa’da. 1936’da Halk Cephesi’nin yürürlüğe koyduğu ilk ücretli yıllık izin yasası üzerine işçi sınıfı bisikletleriyle yaz dinlencesine çıktı, 1936 yazında. O yılların fotolarına

bir daha bakın: İşçi sınıfının gururlu çocukları gülümsüyorlar. Bugün bile otomobil fabrikalarında otomobil üreten proleterler, evden işe, işten eve bisikletleriyle gidip-gelirler.

Yakında burada Kadın Fransa Bisiklet Turu da yapılacak. İletişim kaynakları bugünkü gibi, büyük bir ilgi göstermeyecekler. Neden? Fransa'nın gazeteci takımının maço olmasından mı? Yanıtını size bırakıyorum. Ancak şu kadarını söyleyeyim. Bizde veya onlarda spor dünyası, maalesef hâlâ, erkekçildir. Bütün TV gazetecileri arasında, Fransa'da, sadece bir bayan gazeteci var. 1993 Temmuz ayında durum işte aynen böyle...

(Temmuz 1993)

FRANSA BİSİKLET TURU: “EL DİABLO” BİR KEZ DAHA BİRİNCİ

Miguel İndurain, bir kez daha Fransa Bisiklet Turu’na damgasını vurdu. Paris’te Champs-Elsees caddesinde yapılan sonuncu etap sanki bir formaliteydi. Üstüste üç kez birinci/şampiyon olan İndurain bir rekor kırdı. Aslında Alplerdeki etaplardan bu yana herkesin merak ettiği kimin ikinci olacağıydı. Rominger, Mejia ve Jaskula’dan hangisi? Rominger soruyu yanıtlamasını bildi. Sonra önemli olan ilk beşe ve ilk yirmiye kimlerin gireceği...

Miguel İndurain Bask... Gerçi PSOE (İspanya Sosyalist İşçi Partisi) hükümeti birkaç yıl önce Bask Ülkesini bölmek amacıyla Navarro adı altında yeni bir “özerk topluluk” yarattı. Ve o nedenle İndurain’e “Navarro Kartalı” lakabı takıldı. Ama şampiyon aslını inkar etmiyor. Nitekim Pireneler’deki etaplarda, Bask Ülkesinin çocukları şampiyonlarını alkışlamak için sınırı geçtiler. Şampiyon centilmenliği ve tok yürekliliği ile birçok kişinin beğenisini kazandı. Fransızlar, İtalyanlar ve elbette İspanyollar da onun hayranı. Lakapları pek çok, kimine göre “El diablo” (şeytan), kimine göre “Motosiklet” kimine göre “Lokomotif”. İndurain fizik gücüyle herkesi şaşırttı. Tur başladığında en yakın rakiplerinden biri olarak anılan İtalyan Gianni Bugno, ilk saate karşı etap

sonrasında, neredeyse gözleri yaşlı, aynen şunları dile getirdi: “İndurain çok güçlü. Geçilmez bir yarışçı. Onun yüzünden mesleğimi değiştirmeyi düşünüyorum.” Bugno mesleğini değiştirmede. Ama turun geri kalan etaplarını yıkık bir moralle götürmeye çalıştı.

İndurain her etabı ille birincilikle bitirmeye çalışan biri değil, örneğin bir etabın bitişinde bir virajda, Rominger’i bıraktı, geçsin diye. Ve etabın birinciliğini öbürü kazandı. Geçmiş yılların ünlü şampiyonlarından Belçikalı Eddy Merckx’in, “Bir kilo patates için bile sonuna dek hız kesmemesine” alışkın Fransızlar, İndurain’in efendiliğine şaşırıyorlar. Eskilerden Fransız şampiyon Bernard Hinault uyuzun tekiydi ve bir etabı kazanmak için rakiplerinin canını çıkarırdı. İndurain sakin. Çok hızlı gidiyor. Ama öyle ille her etabı kazanmak için hız arttırmıyor. Fakat birileri kendisini geçmeye, hele en yakın izleyicileri arayı açmaya kalksın, işte o zaman kartallaşiyor. Ve iki dakikada, yanlarında bitiyor: “Kıpırdamayın, yanı başınızdayım” dercesine.

Doğum gününü 16 Temmuzda kutlayan şampiyon, önümüzdeki yıl takım değiştiriyor. Alacağı transfer ücreti devlet sırrı. Merkezi Andorra Prenslığı’nde bulunan bir şirketin takımına geçip, 50.000 nüfuslu, “vergi cenneti” prensliğinin yurttaşlığını alacak, birçok tenis ve bisiklet şampiyonunun yaptığı gibi. Amaç az vergi ödemek...Bu

da Avrupa'nın sırlarından biri. Sır belki/güya ama parası olan herkes biliyor.

İndurain, ormanı görmemizi engelleyen ağaç örneği, diğer iyi bisikletçilerin önünde. Benim beğendiklerim arasında Cemalettin Abduçaparov başta. Kırım Türklerinden bu genç yarışçı sempatik de. 5 Temmuzda ARTE'de yayınlanan beş dakikalık özel filminde aynen şunları söyledi: "Yutmasam (kazanmasam anlamında) eve hangi yüzle dönerim?" İki önemli etap kazanarak herkesin beğenisini topladı. Artık evine çekinmeden dönebilir. Alın ak. Yıllarca Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te ikamet eden ailesi, Kırım'a dönmüş. Cemalettin de artık Kırım'da oturacak. Rusya'dan Viatşeslav Ekimov da anılmaya değer. Bu gençlerin önümüzdeki yarışlarda birçok başarı kazanacakları kesin.

Turun sürprizlerinden biri otuzbir yaşındaki Zenon Jaskula oldu. Polonyaca Jascula kırlangıç demek. Fransızcada "Bir kırlangıçla bahar olmaz." derler. Ama Jaskula tek başına tura şenlik havası getirdi. Şimdi kalkıp ikinci olursa şaşırmanız sakın. Fransız argosunda bisikletli polise kırlangıç denir. İster misiniz ki jaskula bisikletli polis ve İndurain'i izliyor. Hani birinci Bask ya, ne olur ne olmaz deyu...

Fransa Turu'nun zorluğu yarışı bırakanların ve elenenlerin çokluğuyla bir daha ortaya çıktı. Bırakmak

zorunda kalanlar arasında Fransız şampiyonlarından Laurent Fignon anılmalı.

Son iki etapta yarışçıların sayısı 136 idi. İşin ilginç sonundan dördüncünün Miguel İndurain'in kardeşi Prudencio olması. Küçük kardeş bir iki düşer, biraz daha zaman yitirirse belki sonuncu olur. Ve böylece tarihinde ilk kez Turu aynı aileden biri açmış öbürü kapatmış olur. Bugün göreceğiz.

İki tür yarışçı dikkat çekti: Bir etapta bir kıvılcım gibi çakan, izleyenleri mest edenler. İtalyan Roscoli örneğin. Sanki 18 Temmuzdaki yaş yıldönümü için kendisine bir armağan vermek amacıyla 16'sındaki etabı herkese 23 dakikalık fark atarak kazandı. Fransız Lino da bir kıvılcım gibi çıktı. Sonra kalabalık arasında kayboldu.

İkinci tür yarışçılar baştan sona yarış aydınlatanlar. Uzun soluklular. İndurain, Jascula, İsviçreli Rominger, Abduçaparov, Pedro Delgado, Riis, İrlandalı yarışçı Roche ve İtalyan Ghirotto bunlardan.

Fransa Turu'nda seyirciler için tuzu biberi. Basklar ve İspanyollar paella tepsileriyle, Fransızlar şarap, peynir ve sosisleriyle, İtalyanlar çadırları ve makarnalarıyla 3200 küsur kilometrelik yarışın vazgeçilemez öğeleri. Asfaltı zaptetmenin zevki unutulmaz. En sevdikleri sporculara dokunacak kadar yakın olmak başka bir duygu. Dahası kimi seyirci kendini tümünden kaybedip, yarışçıların

yanında koşturmaya başlıyor. Bu tehlikeli. Bir taraftar nitekim başka birine çarpıp yarışçuların düşmesine yol açtı. Ama seyircinin kendinden geçtiği kesin. Böyle taraftarlarla konuşurken sakın bisiklet sözcüğünü kullanmayınız: Alınırlar. Kızarlar. Onlar için varsa yoksa velo.

(Temmuz 1993)

FRANSA'DA BİT KRAL

Her yıl, istisnasız her yıl, kış mevsiminde, bit sürüleri, okulları üç veya dört kez ziyaret ediyor.

Anaokullarıyla ilkokulları dolduran çocuklar, aralık ve hele ocak aylarında bitlerin saldırısına uğruyor.

Öğretmenler, bunun üzerine, çocuklara bit konusunda aydınlatıcı dersler veriyorlar. Bit deyip geçmeyin lütfen. Okulların girişlerinde, kütüphanelerde, çok kişinin girip çıktığı kültür merkezlerinde bit ve benzeri mahluklar konusunda bilgilendirmeye yönelik ve alınması gerekli tedbirlere ilişkin belge ve broşürler ücretsiz dağıtılıyor. Elime geçen bir broşürden, ne olur ne olmaz, belki işinize yarar diyerek işte birkaç bilgi:

Bit yumurtasının boyu 1 mm. Erkeğinki 1,8, dişisi, 2,5.

Çoğalma için tercih ettiği mekan: Saçlar ve özellikle saç kökleri.

Ortalama yaşama süresi: 1 veya 2 ay.

Üretim: Günde 8 yumurta. Bir başka ortalama bit sayısına ilişkin: Normal olarak 10-15, bazen 100 veya daha fazla. Ve çok istisnai olarak bin ve daha fazla.

Bitin farkına varılınca yapılacaklar: Hemen çocuğunuzun okul yönetimine ve sınıf arkadaşlarının ana-babalarına haber vermek.

Bit sahibi olmak bir hastalık değildir. Utanılacak bir durum da yoktur.

Temizlik birinci tedbir. Sonra sık sık saçların taranması. Bitli başı kesip atamayacağımıza göre, başımızı temiz tutalım.

Çocuklarımıza ellerini düzenli yıkamalarını öğretelim.

Giysileri çok sıcak suda yıkayalım. Bitlendiğini sandığımız giysileri yakıp atmak yerine, çantalara koyup çok iyi kapatıp, en az iki hafta bekletelim.

Tarak, fırça ve benzeri şeyleri 50 derece suda 5-10 dakika tutalım. Bit dayanmaz...

Yerleri, yatak, yorgan, yastık ve mobilyaları çok sıkı bir biçimde aspiratörle temizleyelim.

Böylece bit mit kalmaz. Tertemiz olmak ta az şey değil hani.

TİMSAH DEYİP GEÇME!

D. Brodbeck ve J.-F. Mongibeaux Chic et Toc (Şık ve Sahte) üst başlıklı ve Le Vrai Livre des Contrefaçons (Taklitlerin Gerçek Kitabı) isimli bir eser yayınladılar.

Kitapta ünlü markaların yapımında uygulanan yöntem ve kullanılan ürün miktarı, kalitesi vs. anlatılıyor önce. Sonra bu markaların taklitlerinin/sahtelerinin hangi ülkelerde ve nasıl üretildiği açıklanıyor.

Polo, tişört, gömlek, eşofman ve benzeri şeylerin üreticisi ünlü Lacoste'a ayrılan bölümde (s. 132-138), "en iyi taklidinin Türkiye'de gerçekleştirildiği" belirtiliyor. Türkiye imalatı tişört ve poloların fiyatının 30 ile 40 frank arasında olduğu da vurgulanıyor. Oysa aslı Fransa'da Lacoste'un özel mağazalarında veya başka satış yerlerinde 400 franktan 800 franka kadar gidebiliyor. Birkaç yıl önce Türkiye'ye iş ziyareti için giden Fransız bir arkadaşın "ucuz ve çok iyi" diyerek aldığı sahte Lacoste'ları anımsıyorum.

Lacoste taklitlerinin yapıldığı ülkeler arasında Meksika ve Taylan da var. Tayland'da fiyat daha ucuz: 20 ile 30 frank arasında. Türkiye'den daha ucuzluğun nedeni Tayland'daki işçi ücretlerinin alabildiğine düşüklüğüyle açıklanabilir ancak.

Konuyu bir laz fıkrasıyla bağlamanın zamanıdır:

Bilindiği gibi, Lacoste Karadeniz bölgesinde de ünlüdür. Lazlardan ünlü Temel Mısır gezisinde Nil Nehri'ne düşmüş. Ve kendisini yemeğe ağzı açık gelen timsahı görünce, biraz hayret biraz da sevinçle "Aaaa Lacoste" diye bağırırvermiş... Ne iyi ki onu satın almaya kalkmamış.

(22 Haziran 1990 tarihli, Avrupa'da 23 Haziran, Milliyet'te arkadaşım Melih Aşık'ın "Açık Pencere" sütununda yayınlandı.)

TERECİYE TERE SATMANIN TÜRKÇESİ!

Bilmeyen var mı? Fransa, şarabı ve peyniri ile ünlüdür. Yüzlerce şarap ve üç yüz elliye aşkın peynir türüyle, dünyada sağlam bir yer edinmiştir kendisine. Örneğin Camembert peyniri Normandiya'da, Brie peyniri Marne'da, Conte peyniri ise Juralar'da üretilir. Hele yanında bir de kırmızı şarap olursa, bu peynirlerin tadına doyum olmaz!

Belki şaşıracaksınız ama, böyle bir ülkede, Mustafa, Fikret, Veysi ve Yusuf adlı dört Türk, yıllardır peynir üretip satıyor! Fransa'da peynir fabrikası çalıştıran bu dört yurttaşımızın yıllık üretimleri yüz tona ulaşmış... Amaçları, daha çok üretmek ve daha çok işçi çalıştırarak, Fransa'nın işsizlik sorununu "karınca karınca" azaltmak...

Ortaklardan Mustafa, Fransa'da "yerli peynir" üretme düşüncesinin nasıl doğduğunu şöyle açıklıyor:

"Şimdiye kadar Türkler, Yunanlılar, Yugoslavlar peynirlerini kendi ülkelerinden, hatta Almanya'dan ve Danimarka'dan ithal ediyorlardı. Biz bu durumu değiştirdik. Artık peynirimizi, burada bizzat kendimiz üretiyoruz."

İyi de, o güzelim kaşar peyniri, çerkez peyniri için gerekli koyun sütünü nereden ediniyor bu çocuklar?

“Biz o işin de çaresini bulduk. İnek sütüyle aynı lezzeti ve tadı elde ediyoruz. İnanmayan, tadına bakabilir!”

Tadına bakanlar, aynen şöyle diyor:

“Edirne’nin kaşar peyniri, Erzurum’um Çerkez peyniri, şimdi Fransa’nın Normandiya’sına gelmiş!”

Dört yıldan beri bu işi yapan becerikli yurttaşlarımız, sütü komşu çiftliklerden alıyor. Normandiyalı çiftçiler de bu genç Türk girişimcilere süt satmaktan çok memnun görünüyor. Nitekim, süt verip, karşılığında peynir ve yağ alanlar da var.

Bu alışverişler sırasında, karşılıklı dostluklar kuruluyor, halklar arasındaki sevgi bağları güçlendiriliyor...

Fransa’daki bu gelişmeyi yakından izleyenler, “İşte tereciye tere satmanın Türkçe’si!” demekten kendilerini alamıyorlar...

Şimdi Paris, Lyon ve Marsilya sokak ve caddelerinde ayakkabı boyacılığını kimin başlatacağı, dolmuşculuğa kimin öncülük edeceği merakla bekleniyor...

Mesleklerin de sınırı yok artık. Çok Kül-Türlü-Lük bu olmalı.

PARİS’TE BASIN/MEDYA KOLLOKYUMU: REKLAMLA YAPAMADIKLARINI HABERLE YAPIYORLAR

“Sınır Tanımaz Gazeteciler” (“Reporters Sans Frontières”) 3. Basın Kollokyumu Ekim 1990’da Paris’te yapıldı. Büyük Fransız Devrimi’nin 200. yıldönümü onuruna 26 Ağustos 1989’da açılan La Grande Arche veya Arche de la Fraternité’nin iki numaralı anfisinde yapılan kollokyuma Fransa televizyon, radyo ve basınından birçok ünlü gazeteci katıldı: Christine Ockrent (A2), François Henri de Virieu, Albert du Roy (A2), Laurent Joffrin (Le Nouvel Observateur), Michel Samson (Libération) Gilles Perraut, Claude Angeli, Guillaume Malaurie (L’ Express), Michel Polac, Dominique Jamet, Nicole du Roy (Telerama). Ayrıca Almanya’dan Jürgen Roth, İsviçre’den Pascal Auchlin, ABD’den Sonia Goldenberg, İngiltere’den Frances D’Souza yanında Belçika, Cezayir, İsrail, Romanya, Polonya, Türkiye, Kolombiya, SSCB, Küba, Çin Halk Cumhuriyeti ve Kamerun’dan katılan gazeteciler ülkelerinde gazetecilerin ve basının sorunlarını dile getirdiler. Baskı, şiddet, basını denetim altına alma yöntemleri, gazeteci katliamları anlatıldı.

FRANSA'DA BASIN

Sunulan tebliglerde ve konuşmalarda aslan payını Fransa basını aldı. Saha ve seyirci avantajının etkisiyle de, mutlaka.

Telerama'dan ve CFDT işçi sendikaları konfederasyonundan Nicole du Roy, Fransa'da her yıl 1100 yeni basın kartı verildiğini belirtti. 200'ü gazetecilik okullarından diplomalılara, gerisi "kışladan" yetişenlere.

Gazeteciliğin, eskiden olduğu gibi "usta" yanında öğrenilen bir meslek olmaktan çıktığı, bir fonksiyona dönüştüğü vurgulandı.

Gazeteciliğin, başlangıçta kötü bir ünü olduğu, halkın gazeteciye "satılmaya aday" gözüyle baktığı belirtildi. Gazeteci demek çapkın, bitirim, hostesleri tavlamasını bilen, "Kaleminden kan damlayan" demekmiş o zamanlar.

İnandırıcı değildi gazeteci, bugün de durum pek değişmemiş gibi.

Aralık 1989'da yapılan bir ankete göre, Fransızların sadece yüzde 35'i gazetecilerin gerçeği söylediğine inanıyor. Ve bu oran bir yıldan öbürüne azalıyor.

Kusur kimin? Gazetecilerin mi? Haber ve yorumlarında gereken özeni göstermemelerinden mi? Basın ve yayın

organları üzerinde para egemenliğinin giderek artmasından mı? Siyaset adamlarının basını etkilemesinden mi? Sansasyonel haber arama eğiliminden mi?

REKLAMLAR

Fransa’da gazete gelirlerinin yüzde 10’u satıştan, yüzde 90’ı reklamlardan. Gerek özel gerekse kamu sektörü işletmelerinin, reklama ayırdıkları bütçeler baş döndürücü ölçülerde. Milyonlarca frank.

Doğrudan reklam yanında dolaylı reklamlar da yapılıyor. Örneğin A İşletmesi bir gazeteciye “hazır röportaj” sunuyor. Birçok işletmenin basın bürosu, gazetecilerin işini bizzat yapıyor.

Kimi kez ise gazetecinin yol, otel, içecek, yiyecek giderleri ödenip davet ediliyor ve işletme ya da ürününe ilişkin röportaj yapması sağlanıyor. Bu röportajın ne denli objektif olabileceğine varın siz karar verin.

Televizyon yıldızları bir işletme tarafından bir günlüğüne davet ediliyor. Diyelim ki A Süpermarket’i bir gün ucuzluk yapacak, bir televizyon yıldızını o günü “şenlendirsın” diye çağırıyor. Bir günlüğü en azından 120 bin frank. Elden ele. Vergisiz. Çaktırmadan. Böyle bir

“yıldız” veya gazeteci o işletmeye karşı bağımsız olabilir mi? Bir grevde işçilerin “yersizliğini” mi anlatır?

Alınan reklamların yayın politikasını etkileyeceğine kesin gözüyle bakılıyor.

Örneğin “kadın basınının” sadece alınan hediyelere göre oluşturulduğu biliniyor. Hangi işletmeden ne alındıysa o hafta dergide o tanıtılıyor. Giyim-kuşam, ev donatım eşyası, turistik hediyeler, parfümler... Haber hediyein “boyutuna” ve “ağırlığına” göre ayarlanıyor.

Son ayların tutulan bir kadın dergisinin fiyatı 5.50 frank, bir günlük gazete fiyatına. Sudan ucuz olması neden? Dergiyi alan kadın okuyucuların okudukları haberler aslında reklam. Haberlerin içinde mal tanıtılıyor. Şirketler bu yöntemi tercih ediyorlar. Çünkü sadece reklamlarla elde etmeleri olanaksız bir etkileme fırsatı yakalıyorlar.

Fransa’da son birkaç yıldır gittikçe gelişen ekonomi basınının da “kadınsılaştığı” iddia ediliyor. 1987 borsa krizi, borsada “yatırım yapan” ufak tasarruf sahiplerinin artması vb. olaylara koşut olarak bitleri kanlanan ekonomi basını da hediyelere göre yayın yapıyor. Özel sektör ekonomi basınına “Baştan çıkarmış, işgal etmek üzere”. Hediyeler çeşit çeşit. “Anlayışlı gazeteciye” bir yıllığına son model otomobil, bir sonraki yıl “anlayış” sürerse yeniden yeni model otomobil, kış ve yaz tatili, bir

yıllık abone (otele, motele, lokantaya vb.), bir yıl süresince hafta sonu dinlencesinin üstlenmesi, bir yıl süreyle yolculuk masraflarının karşılanması...

HANGİ BAĞIMSIZLIK?

“Gazeteciler bağımsız mıdır?” sorusuna Fransızların yüzde 59’u “Hayır” yanıtını veriyor.

Basın-yayın organlarına rüşvet, hediye ve ekonomik baskı sadece ekonomi dünyasından, kamu ve özel sektörden değil, siyaset dünyasından da geliyor. Gazetecilerle siyasetçilerin ilişkileri nasıl olmalı? Yıllarca gazetecilerin bağımsızlıklarını korumaları için siyasetçilere “takılmamaları” ilkesi revaçtaydı. Hala aynı ilkeyi savunanlar var. Ancak haber almak, olayları yakından izleyebilmek için siyasetçilerle ilişki kurmamak olanaksız. Ancak, ilişki bağımsızlığı yitirmeye yol açmamalı.

Gazeteciler kahvaltı, öğlen yemeği, akşam yemeği davetlerine çağrılıyorlar. Gitmemek ayıp olur. Libération’dan Michel Samson gazetesinin Komünist Parti ve Sosyalist Parti haberlerini izlediğini ve bu arada “şişmanladığını” belirtti.

Basın-yayın organlarının bağımsızlığı olası mı? Olası diyenlerden kimine göre en önce mali bağımsızlık

önemli. Örneğin Liberation gazetesi bu ilkenin katıksız savunucusu. Bu nedenle bu gazetede bir sinema yönetmeninin, masraflarını karşılayarak davet ettiği bir gazeteciye filmine ilişkin yazı çıkartması olanaksız. Ama bu ilkenin güzel bir kaçamak yolu var. Bir filmde iki sayfa söz edilince, iki sayfalık da ilan alınıyor. Hem de her ikisi aynı gün yayınlanıyor. Liberation okuyucusu bilir.

Le Figaro için bağımsızlığın yolu gazetenin güçlü olmasından geçiyor. Ne kadar güçlü olursa ekonomik, siyasi, dostluk baskılarına o denli dayanaklı olur. Zayıf bir işletmede baskıya dayanmak zordur. Gazeteciler gazetelerinden “işletme” diye söz ediyorlar. Le Figaro’dan Jean Miot’ya göre Murdoch ve Maxvell gibi “süpermarketlerin” yanında Fransa basın-yayın organlarının en pehlivanı bile “Mahalle bakkalı” sayılır.

Fransa’da, 19. yüzyılda gazetelerin ilk doğuş yıllarında, tamamına yakını sanayi patronlarının elindeydi. Gazeteciler yıllarca uğraşarak bağımsızlıklarını elde etmeye çalıştılar. Bağımsız gazeteler kuruldu. Ama son 10-15 yıldır bağımsızlık sanki yeniden yitiriliyor.

FRANSIZ BASINI FAKİR

Kollokyumda tartışılan temalardan biri de Fransız basınının fakirliği oldu. Bu iddiada hemen hemen bütün

konuşmacılar birleştiler. ABD ve Japonya ile kıyaslanınca bu özellik çok açık. İşte birkaç örnek:

Le Monde gazetesi Wall Street'e ilk özel muhabirini ancak 1989'da atayabilmiş.

Fransa ekonomi basını deyince ilk akla gelen La Tribune de l'economie, Les Echos gibi günlük gazeteler ve L'Usine Nouvelle gibi bir haftalık dergide sırasıyla 40, 60, 115 gazeteci çalışıyor. Oysa Japonya'da benzer bir yayın organında 900 gazeteci dirsek çürütüyor.

Fransa basın-yayın organlarının (TV dahil), Tokyo'da üç veya dört temsilcisi varken, tek başına bir Japon televizyon kanalı, Paris'te 40-45 gazeteci bulunduruyor.

Dolayısıyla "Fransa'da basın-yayın organları çok fakir ve olanakları çok sınırlıdır" denebiliyor. Ancak ulusal düzeyde Fransız basın-yayın organları güçlüdür. Çünkü siyasi, toplumsal ve kültürel ağırlıkları vardır. Bugün bir Liberation ve Le Monde örneğın Irak konusunda kamuoyunu birinci derecede etkileyebiliyor.

VE YABANCI BASIN

Kollokyuma davetli gazetecilerden tebliğ sunanlar ülkelerindeki sansür, baskı, gazeteci katliamı ve benzer sorunları dile getirdiler.

Kamerunlu gazeteci Pius Njame, sansür kurulunu nasıl alaya aldıklarını anlattı. Gazeteye gırgır olsun diye İncil'den bir bölümü koymuşlar. Altında Juda imzasıyla. Üç gün sonra gazete yetkilisi İçişleri Bakanlığı'na çağırılmış. Görevli "Juda hanginiz?" diye sormuş. İncil getirilmiş durum anlatılmış.

Kolombiya'nın ünlü gazetesi El Espectador'dan bayan Maria Teresa Herran ülkesinde uyuşturucu mafyasının gazeteci katliamını anlattı.

Yüzyıl Dergisi Paris temsilcisi olarak bana sıra gelince, son aylarda basına uygulanan baskılar, devletten, mafyadan ve İslamcılardan kaynaklanan şiddeti anlattım. Turan Dursun'un öldürülmesini, bunun Muammer Aksoy ve Çetin Emeç katliamıyla değerlendirilmesi gerektiğini belirttim. "Biz kollokyumumuzun ilk günü tartışırken, Diyarbakır DGM'de yargılanan Doğu Perinçek serbest bırakıldı. Türkiye'de tutuklu gazetecilerin sayısı bir azaldı" dedim...

(Yüzyıl, 14 Ekim 1990. s. 38-39.)

DERGİ VE GAZETELER

Fransa'da basının dağıtım işlerini NMPP (Paris Basını Yeni Taşıma Şirketi) yapar. Bu konuda tekeldir. 1991 başında yayınladığı rakamlara göre, 700 editörün 2.500 dergi, gazete ve benzeri sürekli yayınlarını 36.000 satış noktasına ulaştırıyor. 1990'da 16 milyar franklık ciro yapmış. Ve bu bir yıl öncesine göre % 6,8'lik bir artışa işaret ediyor. Satılan toplam yayın sayısı ise 1.766 milyon.

Fransa'da beş büyük ve iyi tanınan gazeteler şunlardır: Le Monde, Liberation, Le Figaro, Le Parisien, France-Soir ve L'Equipe. NMPP'nin rakamları günlük gazete satışlarında önceki yıla oranla %2'lik artış gösteriyor.

358 dergi ve gazete on büyük basın "ailesinin" elinde. Ve bunlar günde toplam 1.335.000 satıyor. Ancak bu bir yıl öncesine oranla %1,9'luk bir iniş anlamına geliyor. Son iki yıldaki iniş oranı ise %3,4.

Televizyonun her türlü yaşam biçiminde aldığı yerin gittikçe artmasına bağlı mutlaka bu gelişme.

Fransa'da televizyon "patlayışı" 1950'lerin başında yaşandı.

1968'de Türkiye'de ilk TV yayını başladığında insanlar TV satıcısı dükkanların önünde, özellikle yaz geceleri, açık

bırakılan “beyaz cam”a heyecan ve gıptayla bakarlardı. TV vericisi satın alanların “misafiri” daha çoktu. Yavaş yavaş bütün evleri, bütün mekanları televizyon vericileri istila ettiler: Toplumsal yaşamı ayaklar altına alarak...

Zaman geçtikçe Fransa’da, Türkiye’de ve daha pek çok ülkede kanal sayısı artırıldı. Ve insan televizyona yenildi: Artık kimi evde iki ya da üç verici bulunuyor. Ve karşımızda tele-adamlar ve tele-kadınlar. İnsanlar “kapanıyorlar”.

Televizyonlardaki bu patlama özel TV dergilerini doğurdu. Sonra sayıları ve tirajları arttı. İşte Fransa’da 1992’deki durum: Haftalık en önemli dergiler ve tirajları şöyledir:

TELE 7 JOURS, 2.951.599

TELE STAR, 1.715.847

TELE Z, 1.468.558

TELE LOİSİRS, 1.212.379

TELERAMA, 509.737.

1992’de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, haftalık TV dergileri izleyicilerin program seçiminde kesin bir rol oynamıyor. İNA (Gör ve İşit Ulusal Enstitüsü) elde ettiği sonuçlarla şaşırttı. Çünkü eğer dergiler program seçiminde etkileyici olmuyorlarsa tirajlarındaki son on yıllık % 83 artışı nasıl açıklamalı? Gazete ve haftalık genel

nitelikli dergilerin özel ekleriyle TV haftalıklarının tirajı toplam 16 milyonu buluyor. Fransız basınında görülmemiş bir artış ve tiraj bu. Araştırmayı yönetenler bu olguyu şöyle yorumluyorlar: “TV kanalları sayısının ve birbirine benzeyen programlarının artışı üzerine izleyiciler programları daha iyi tanımak için dergileri satın alıyorlar.”

Öte yandan yeni kanallar, kendilerini tanıtmak için yan kuruluşları aracılığıyla kendi dergilerini yayınlıyorlar. Ucuza.

Unutmayalım ki, haftalık dergilerin çoğunun fiyatı 2 ile 5 frank arasında. Günlük gazete veya bir bardak şaraptan daha ucuz. Dahası birçok kanal basın servisleri aracılığıyla hazır haber ve yorumları dergilere gönderdiğinden, özel TV dergisi çıkarmak çok sayıda gazeteciye ihtiyaç da duymuyor. Yani az sayıda gazeteci ve “yazar” kadrosuyla böyle bir dergi çıkarılabilir ve çok ucuza bol miktarda satılıp “köşe (bile) dönülebilir.”

(20 Mart 1992’de yazıldı.)

KOMÜNİKASYON/İLETİŞİM

Son yıllarda iletişim aldı başını gidiyor: İnsanlar evlerine kapanıyorlar. İşyerlerinden evlerine, evlerinden işyerlerine mekik (d)okuyorlar. Ama iletişim asla ihmal edilmeden: Taşınabilen telefonlar ve faksler, onların bile taşınanları ile “hatlar boş bırakılmıyor”. İnsan şimdi de toplumsal bir hayvan. Ama başkalarıyla arasına mesafe koyarak. Bir yandan dünyamız faksları biçimine dönüşüyor. Öte yandan taşınan telefonlarla her yerden, her zaman, her istediğimizde irtibat kurabiliyoruz: Amaç “sesini” duymak olduktan sonra:

FAX (FAKS) TELEFONUN PABUCUNU DAMA ATTI (MI?). Dünyamız gittikçe fakslarılaşıyor. Birkaç yıl önce faksı olan işletmeler sayılabilirken, şimdi bir işletmenin her bürosunda faks var.

Hızlı gazeteciler için portatif (taşınabilir) faksler yapıldı. Romanya olayları portatifi olanlara çok yaradı. Şimdi faksı olmayan yaya kalıyor. İşte size kısa bir fax story, kararı siz verin:

1990’da dünyada 16 milyon faks bulunuyor. Bunları okurken bu sayıya birkaç tanesi daha eklendi mutlaka. Japonya 3,5 milyon faksla birinci. Onu 2 milyon ile ABD

izliyor. Fransa'da ise sadece 300 bin adet var. Zavallı Fransa, küme düşmek üzere...

Faksı 1843'te İskoçyalı Alexander Bain keşfetti. Yani keşfi telefondan önce. O halde niçin telefondan sonra ticarileştirildi acaba? "İyi saatte olsunlar" için "tehlikeli" bulunduğundan mı?

Fransa'da faksla gönderme teleksten ve telefondan daha ucuz. "Bu yüzden faksın ticarileştirilmesi ve yaygınlaştırılması geçiktirildi" diyenler de var.

TAŞINABİLEN TELEFONLAR ALDI BAŞINI GİDİYOR: Ülkelerin gelişme düzeyi, gelişmiş ülkelerce belirlenen ölçütlere göre saptanıyor. Bu, hakemlerin ya da rakip oyuncuların oyunun kurallarını, diğerlerini umursamadan, saptamaları demek. Nitekim, gelişmişliği gösteren yeni bir veri piyasaya sürüldü: Taşınabilen, dolaştırılabilen telefonların sayısı ve oranı. Artık "in" olmak istiyorsanız taşınan telefon şart. Duyduk duymadık demeyin.

Son rakamlara göre gelişmişlik durumu şudur: Binde üzerinden, İsveç'te 64,08; Finlandiya'da 52,73; Danimarka'da 31,48; İngiltere'de 20,87; İtalya'da 7,53; Fransa'da 5,90; Almanya'da 4,74; İspanya'da 2. İşte böyle. Ancak Kuzey ülkelerindeki yüksek oran, onların, belki de yalnızlıktan kurtulmak için sürekli telefon etmek

gereksinmesinden doğuyor. Araştırılması gereken bir konu. Bizden yazması...

(26 Mart 1991'de yazıldı. Aradan geçen otuz yılda, faks neredeyse mazi oldu, taşınabilen telefon-cep telefonu ise her yeri sardı ve sarma eylemi sürüyor...)

BİR GARİP PARİS/LEMEN

Bir çizgi gibi delip / gelip / geçtiğin bu Fransa köyleri /
Pencereler kapalı / Kapılar kapalı / Komik, iddialı,
mütevazi, garip isimli köyler/ köycükler.

Paris'ti bu yaz/Parklarda bıçık, bıçırık çocuklar ellerinde
raketler/Belki bir gün İvan Lendl, Boris Becker, Steffi Graf
olurum düşü peşinde/Sağdan sola, soldan sağa,
kuzeyden güneye, güneyden güneye koşturdular.

Koştururlar. Sokak çocukları durup dinlenmek nedir
bilmezler.

Daktilomun seslerine çocuk sesleri karışıyor / karışması /
ondandır. Duyuyor musunuz? Aykent Sokağı'ndan
çıkıyor Nâzım Hikmet Caddesi'ne giriyorum. Görüyor
musunuz?

Kollarımda uyuyup / Kollarımda uyanan güzel / Ağzında
açan gülü koklasam.

Sen ey delikanlı: “Sabah kokuyorsun” ile “Sabah gibi
kokuyorsun” arasındaki fark sadece bir dilbilgisi farkı
mıdır?

Silenced Movies. Glasnost Blues.

Paris'te ölmek: Tamul/ingiliz öğretmeni/Beş yıl oluyor
Fransa'da çalışalı/Hastalandı. Ameliyatlar oldu.

İyileşemedi. Bir daha ameliyatlar oldu. Sonra işsiz kaldı./
O gün/ 40 Yaşının sonbaharında/ ağaran saçlarıyla
ANPE'ye (İş ve İşçi Bulma Kurumu) geldi/ Gelmez olaydı.
Yeni bir meslek öğrenmek/Yeni bir iş bulabilmek için/
Örneğin: Bir süpermarkette kasacı olmak. Ne güzel/
(Öğretmenlik bir dahaki sonbahara). ANPE'te toplantı
uzadı./ beş çocuk, belalı, zorlu ve binbir sorunlu eş evde.
Bayanın aklı onlarda. Beklemede yaşam. / Paris trafiği
beklemeyi bilmez/ Yaya geçidinde karşıdan karşıya
geçerken evdekileri düşünüyordu./ Kırmızı ışıktadır./

Senden önce kokun girdi odama.

Hep bugün uyuyup/Yarın uyandım.

Uğruna yapmadığım bir ölmek kaldı.

Ay gider./Aylanmak. Güneş gelir./Güneşe katılmak.
Dolunayı yaşayan geceler./Uyanmanın zamanıdır şimdi.

O gidiş./Odamın sıcaklığından/ Akdeniz sıcaklığına./Ve
uyunmadan yaşanan o gece/ler. Akdeniz'in kokusunu
sende duymak.

Yalnızlığın şiirini kahredici bir cumartesi akşamında
yazmak.

Anımsıyorum: Metroda karanlıkları delen bir demet
güneş ışığının. Şimdi kar. Şimdi grimtırak./Tırak/Tırak...

Quartier Latin'de rue des Ecoles'edir: Dün gecedен
kalmış bu sokak hala uyanamamış gibi.

Siyah / siyah gözüklerinin arkasına
gizlenip/Türkiye'nin Paris'teki minyatüründen /
resminden / suretinden / koşar adım geçen / ayaklar.

Uykulu yüzleri taşıyan sabah metroları. / Işıklar
odacıklara dönüştü. Odacıklar apartmancıklara. Vardık
Niamey'e. Niamey'e vardık.

Paris cafe'leri bugün "düştüler": Geveze beyler ve
bayanlar muzaffer.

"Ateş deyince dudaklar yanmaz." (Tahsin Yücel.
Strasbourg. 21-23 Kasım 1990).

Kaçmalıyım. Mutlaka kaçmalıyım.

Çok veya tek tanrılı dinler ve her türlü "milliyetçilikler"
(yurtseverlikle karıştırılmamalı) geçilmeden/geçilemez.

Her türlü elitizm, her türlü "avrupacılık" aşılmalı. Rol yok.
Gerçek var.

Yeni birçok açıdan. /Ve neden böyle bir işçi/bu şiiri
neden bu kez yazdı? /Serbestçe bir araya gelmek/ bugün
konuşmak geleceği./ Taşıyordu geleceği./ Bir "var"
demişti. Bir "var". Sonra kapamıştı defterini.

Bu duyguları ıslak bir perdesü gibi çıkarıp eve giriyorum.

(Aydınlık, 26 Aralık 1993.)

TEMELİNE TÜKÜRÜYORUM SENİN SAINT- LAZARE GARI

Ulan Saint-Lazare Garı, sen değil misin Ramo'nun ölümüne sebep? Senin temeline tükürüyorum. Ulan Saint-Lazare Garı seni unutursam eğer, yuh olsun bana, yuh! Daha kaç yoldaşı yedin sen, aç gözlü "demiryolu"/karayolu/karayazgılar yolu. Yuh olsun sana. Bunu duvarına yazıyorum. Silinmezle. Arman'ın çanta, bavul ve benzeriyle yaptığı heykelin var ya işte, onun yanına yazıyorum. Yaşam boyu kalacak orada. Alacağın olsun senin Aziz-Lazare Garı. Gelir günü. Hesabı sorulur...

Yanı başındaki Rue de Rome'dan yukarıya vuruyorum. Şımarma lan! Sanki bizde Roma Sokağı yok! Roma Sokağın batsın senin!

Hop bidakka işte Le-Grand-Asterix Cafe'si. Dışarıdaki güneş vuruyor içeriye: Saksılardaki yaprak ve çiçekler ışıkla/aşkla şamanik bir danstalar. Garson bayan yaklaşıyor, seslenerek: "Pardon... pardon..." Veronique'e, Kieslowski'nin yazdığı, "İkinci Yaşam" buralarda bir yerde: Şimdi Veronique, Alexandre'a sinirlenerek ve kahve fincanlarını devirerek, çıkıp gidecek. "Pardon... pardon..."

Printemps (ilkbahar) yine aniden ve habersiz çıka-geldi. Sanki prime-time. Televizyonların prime-time'ları ise

sanki crime-time. Her kanalda saat 20.30 sanki birer komiserlik. Polisiye diziler: Al birini vur ötekine.

“İlkbahar sanki bir daha gelmeyecek.” Lulu (Lülü okunur) için: Doktor Gerard, “Kalbi sanki bir sigara kağıdı.” diyor. Kızı ağlıyor. Sanki ilkbahara son gözyaşları...

Sıkıldım. Cafe’den çıkıyorum. Batignoles’a doğru yürüyorum. Roma Metro durağı: İçinde havaya/güneşe/güne açılımı olan ender istasyonlardandır. Tam yanı başında, sağ kol üzerinde, Yılmaz’ın Cafe’si. Hemen orada. Yılmaz’ı anıyor. “Yol”uma devam ediyorum.

Square des Batignoles’da genç, yaşlı, bay, bayan rengarenk insanlar. Neşeliler. Hava güneşli. Güneş gülümsemeli. Ağaçlar yüklü. Ağaçlar yükünü tutmuş. Ağaçlarda yapraklar. Ve tomurcuklar. Mevsim dolu. Mevsim gebe. Yılmaz’lara. Başkaldırlılara. Selam var Paris’lerden selam.

Okul kaçkınları. Doğa uyanıyor/uyarılıyor. Tomurcuklandı çantalar. Tomurcuklandı dallar. Bebele büyümekte. Tomurcuklar çantalarda.

Hamile analar: Cesaret kadınlar.

Bağrıışan bıcırcıklar/bıcırganlar. Koşuyor/zıplıyor/tekrar koşuyorlar. Koşturuyorlar: Güneş’e yol örüyorlar.

Geliyoruz diyorlar geleceğe. Gelecek Güneş'e bakıyor.
Güneş geleceğe/geleceklere...

(26 Mayıs 1994'te yazıldı. Paris'te yine.)

FRANSA'DA SEKS: ÖZGÜR AŞK VAR MI?

Fransa'da son aylarda yapılan anketler, yetişkin nüfusun yüzde 49,3'ünün cinsel sorunlardan muzdarip olduğunu gösteriyor. Uzmanlar, Batı Avrupa'da her iki kişiden birinin cinsel bir hastalığı ve ağır bir sorunu olduğunu belirtip, Fransa'daki bu oranı normal karşılıyorlar.

Bu olguyu, "batı uygarlığında dokunma alışkanlığı yokluğuna" bağlayanların sayısı da oldukça fazla. İnsanlar birbirlerine "dokunmamaya", o kadar koşullandılar ki, elele dolaşanlar ister kadın, ister erkek olsun, yakıştıрма hep aynı: "Bunlar eşcinsel."

Batı dünyası, küçük jetonlarla çalışan "gözetleme delikleri"nden, uçsuz bucaksız porno endüstrisine kadar "orgazm"ın binbir türünü yaşarken, cinsel hastalıkların çeşidi de ondan geri kalmıyor. Kuşkusuz en başta geleni de kadınlarda görülen "orgazm yokluğu". Bunun hemen ardından gelenin adı da "soğukluk". Birincisinde, arzu ve zevk olmasına karşın kadın orgazma ulaşamıyor. İkincisinde durum daha değişik; kadın, ne istek, ne de zevk duyuyor, orgazmı ise ancak sözcüklerden tanıyor. Çok yeni bir hak olarak "kadının orgazm hakkı"ndan söz ediliyor. Hele Fransa'da "şıppadak" aşk yapmaya "Türk işi aşk" denildiği de anımsanırsa, erkeklerin "işini hemen bitirip", sırtını dönüp horlamaya başladığı dönemlerin çok gerilerde kaldığı da iyice açığa çıkar.

Fransız kadınlarına sorarsanız, “erkek, erken boşalan hayvandır”. Ancak, özellikle işin tarihi kurcalanırsa, erkeklerin kendiliğinden bir suçu yok bu işte. Özellikle iki-üç yüzyıl önce, kimi dinsel ve toplumsal etkiler sonucu, erkek, sevişmeyi bir an önce bitirmeye bakıyordu. Çünkü, o dönemlerde sevişmeyi uzatmak, kadını bir “zevk aracı” görmekle eş anlamlıydı, kadını “mal” olarak görmektir. Yapma yav, doğru mu bu?

Yüzyıllar sonra şimdi, Fransız erkeklerinin en büyük derdi “erken boşalma”. Bu hastalığın ikiz kardeşinin adı da “iktidarsızlık”. Fransız erkekleri onunla da fazlasıyla haşır-neşir. Çözüm konusunda görüş belirten uzmanlar ise klasik noktalara parmak basıyorlar yalnızca. Uygun bir yatak arkadaşı, sağlıklı çevre koşulları, ruhsal rahatlık v.b.

Kimi uzmanlar da “geçici iktidarsızlık”ın erdemlerinden dem vuruyor ve insanların cinsel dinlenme dönemlerine olan ihtiyaçlarından söz ediyorlar. Ortak benzetme, “Tıpkı akünün yeniden doldurulması gibi...” biçiminde.

Çok özel görülen bir hastalık da kadınlarda ortaya çıkan “vajina kilitlenmesi”. Öyle ki, bir kere kilitlendi mi, doktor bile “açamayabiliyor”. Bu durumda, kadının cinsel organı her türlü “girmeye” tepki duyuyor ve otomatik olarak kilitleniyor.

Bazı kadınların sorunu daha da ilginç: Analık duygusu çok gelişmiş kadınlarda görülen “anasının karnına yeniden

dönüş kompleksi” denilebilir. Kadın, kendisiyle sevişen erkeğin, aslında anasının karnına dönme arzusuyla yanıp tutuştuğunu “farzediyor”. Böyle düşünen kadının da arzu duymaması, zevk almaması ve orgazm olmaması ise çok doğal! Biraz psişik kökenli, biraz da kuruntuluların ürünü bir hastalık bu da.

Mastürbasyon, ilkel insandan bu yana varlığını korumaya ve yerini kaptırmamaya devam ediyor. Herhangi bir eş yerine, duşla orgazm arayan kadınlar, “yaratıcı” erkekler had safhada. Uzmanlar bu yöntemlerin “abartılmadan” kullanılması durumunda, pek ses çıkarmıyorlar. Ancak, özellikle belli bir yaştan sonra (Fransa’da 17-18) “normal yöntemlerin” kullanılması öğütleniyor.

Erkek cinsel organının büyüklüğü ya da küçüklüğü de, hem erkek, hem kadınlar arasında tartışma hızını koruyor. Oysa bu konuda “boy”un hiç önemli olmadığı, önemli olanın “görevini yapmak” olduğu yıllardır yazılıyor. Yine de bu nedenle “hasta” olanların sayısı hiç de az değil.

Bütün bu hastalıklar Fransa’da, seksolog, doktor-seksolog, seksolog-psikolog sayısında patlamaya yol açtı. Doktor-seksologlar, sendikalarını bile kurdular.

1960’larda Amerikalılar Fransızlarla dalga geçerlerdi: “Fransa’da aşk konuşulur, ABD’de aşk yapılır.” Sonra 1968 Mayıs’ı ve serbest aşk dönemi geldi. Fransa’da

özellikle Paris'te cinsel patlama yaşandı. 1980'lerde ise 13-14 yaşlarında ilk deneyimini yapmayan gençler, "insan yerine" konmuyordu. Bir yatak arkadaşıyla uzun süre "idare etmek" ayıplanıyordu. Slogan, "En çok üç ay" olmuştu. Önemli olan "seksi aramak"tı.

Son yıllarda ise bu konuda bazı değişiklikler gözleniyor. Yetişkin Fransızlar, çok sayıda "takılan", çok sayıda ayrılık yaşayan, görmüş geçirmiş, içten birikimli ve biraz da yaşama küskün 17-18 yaşındaki gençlerden yakınıyorlar. Gençlerde benzer bir "düşünce değişikliği" yaşanıyor olmalı ki, biraz da AIDS korkusuyla, "eski geleneklere" dönmeye başladılar. Sadakat, kurumsallaşma yolunda!

(Yüzyıl, 12 Ağustos 1990. s. 42-43. Komiklik olsun diye Prof. Dr. Müslim Sümen diye imzalamıştım bu yazıyı. Ancak bir dizgi hatası sonucu Prof. Dr. Müslim Sümer imzasıyla yayınlandı. O da çağrışımlar yapıyor. O da komik.)

ERKEKLERİN MEKANİĞİ!

Le Point dergisinde yer alan bir ankete göre, kadınların yüzde 73,5'i, erkeklerin yüzde 63,8'i artık tek yatak arkadaşıyla yetiniyor. İki veya üç yatak arkadaşıyla "idare edenlerin" oranı erkeklerde yüzde 6,1, kadınlarda yüzde 2,6. Dört veya daha fazla insanla ilişki sürdürmeyi tercih eden erkeklerin oranı yüzde 3,1 kadınların ise yüzde 1,9. Bu oranlar gençlerde daha yüksek.

INSEE'nin (Ekonomik Araştırmalar ve İstatistik Ulusal Enstitüsü) bir araştırmasına göre ise erkek ve kadınların ayrı ayrı yüzde 50'den fazlası "ışığı söndürdükten sonra" seks yapmayı seviyor.

Fransa'nın en ünlü kadın dergilerinden Cosmopolitan "Erkeklerin mekaniğini tanıyor musunuz?" başlıklı bir anket-test yayımladı. Bazı soruları ve yanıtları aktarıyorum, akınızda bulunsun:

Seksten sonra en çok, en sık ne yapıyorlar? a) Sigara tütürüyorlar b) Okşuyorlar c) Horluyorlar (doğru yanıt: c).

35 yaşındaki bir erkeğin aylık ortalama orgazm sayısı kaçtır? a) 8'i solo toplam 22 kez; b) 3'ü solo yaklaşık 10 kez; c) 6'sı solo toplam 18 kez (doğru yanıt: b).

Günde ortalama kaç spermatozoid üretiyorlar? a) 1 milyar; b) 200 milyon; c) 50 bin (doğru yanıt: b).

Bütün yaşamı boyunca bir erkek, orgazmı ne kadar tadıyor? a) 5 bin; b) 10 bin; c) 20 bin (doğru yanıt a, ancak hesabın nasıl yapıldığı açıklanmıyor).

Sünnet ne işe yarıyor? a) Erken boşalmayı engellemeye; b) Daha iyi temizlenmeye; c) Kadına daha çok zevk vermeye (doğru yanıt b).

Erkek, hangi yaşta seks açısından daha iyi durumdadır? a) 17 yaşında; b) 25 yaşında; c) 35 yaşında (doğru yanıt: a).

(Yüzyıl, 12 Ağustos 1990, s. 43.)

FRANSIZ NEYİ DUYSUN İSTEMİYOR

Cosmopolitan dergisi Fransızlar'ın kimden, neyi işitmek istemediklerini açıkladı. İşte birkaç örnek:

Otomobil tamircisinden:

“Bu otomobili gerçekten tamir ettirmek istiyor musunuz?”

“Yedek parçasını Almanya'dan getirtmek gerek.”

“Borcunuz 3.500 frank.”

Satıcı bayandan:

“Buyrun, bu renk çok moda.”

“Bu leke değil, yıkanınca çıkar.”

“Siz? Şişman? Rica ederim.”

“Sizi temin ederim ki bu silahtır.”

“Bu sonuncu.”

“İkisi de yakıştı. İkisini birden alınız.”

Trafik polisinden:

“Arabanızın halini gördünüz mü?”

“Aceleniz mi var? Benim yok.”

“Yaşadığınız için şükretmelisiniz.”

“Bu araba sizin mi?”

“Okuma-yazmanız yok mu?”

(Yüzyıl, 4 Kasım 1990, s. 35.)

PARİS MEKTUBU

7 KASIM 1990, SAAT SABAHIN 03.25'İ. Hava karanlık. Zifiri karanlık. Uzaktan son sürat geçen otomobillerin gürültüleri geliyor. Bulvarda, bu kasım soğuşunda, "müşteri" bekleyen fahişeler hâlâ ordalar. Eminim. Bazen bir fren sesi. Pazarlık yapmak için duran öndeki otomobili son anda farkedenden arkadaki uyku sersemi. Sadece uyku sersemi mi? TIR-kamyon şoförlerinin uzun yola çıkmadan önce, çıktıktan sonra, Paris'e girerken, Paris'ten çıkarken, ne bileyim her mazeret bahanedir, durdukları uğrak yeri. Frenkçesi: "Tirer un coup." Faturası tipine göre 200 ile 500 frank arasında. Çek veya banka kartı kabul edilmez: "Turistik mağaza mı burası?"

Zifiri karanlık. Mahalle uykuda. Daktilo sesleri geliyor. Bir yabancı mutlaka. Neymiş? İstanbul'da bir dergi çıkıyormuş da, o da onlara bir şeyler yazıyormuş. İyi yazsın bakalım.

Sevgili HİŞT'çiler. Merhaba. Her şeyin kuralı olduğu, herkesin "en kuralcı benim" yarışına girdiği Türkiye'den sizinki gibi kuraldışı bir dergi almak hoş bir sürpriz. Bravo. Kuraldışı formanız. Kuraldışı yazılarınız. Elinize sağlık.

İlk sayınızdaki "Paris'te cafe kültürü" yazınıza "takıldım". Pariziyen "ayaklara yatıp" ders verecek değilim. Lütfen alınmayın. Ama izninizle şunu söyleyeyim: La Closerie

des (Pes değil, bien entendu) Lilas'dan söz edip Yahya Kemal Beyatlı nasıl unutulur? Haşmetlinin ismi de "pirinç çerçeve"de. Lenin de o cafeye "takılırdı". Temmuz 1909 ile Haziran 1912 arasında, 14. arrondissement'da, Alesia'nın yakınındaki, Marie-Rose sokağı 4 numarada oturan Lenin öğleden sonraları tetebbuat faaliyetlerini bu cafede yapıyordu. Kıraat ve tetebbuat için evinden (22 Nisan 1945'ten beri müze) La Closerie'ye dek yürürdü. Paris'e yolunuz düşerse bir cafe ısmarlarım. Bir tane sadece. Çünkü üstünuze afiyet turistler yüzünden şimdilerde, La Closerie, Paris'in en pahalı cafelerinden biridir.

Le Cafe des Deux Magots da öyle. Yaz aylarında, terasında, yani Saint-Germain bulvarı kaldırımını üstünde, Fransızca yerine İngilizce mecburidir. Parisliler "köyü" terkeder Amerikalılara. Arada bir Türkçe de duyulabilir. Abidin ve Güzin Dino gelip bir bardak bir şey içiyordur. Belki de, belki değil mutlaka, Deux Magots'nun hemen arkasındaki Cafe Flore'dadırlar. Sartre, de Beauvoir, Serge Reggiani, Yves Montand, Simone Signoret, Boris Vian ve daha niceleri zaten Cafe Flore'dan şaşmazlardı.

Karşı kaldırıma geçince karşımızda Cafe-Brasserie Lipp vardır. François, cumhurbaşkanı olmadan önce ve sonra bile, zaman zaman gelir birasını hüpürdetirdi. Başka siyasetçilere de rastlanabilir. Sakın fotoğraf çekmeye

kalkmayın. Siyasetçi aldırılmaz, garsonlar engel olmak ister: “Lütfen rahatsız etmeyiniz, mösyö!”

Bu satırları size, /6 Kasımda, College International de Philosophie’de Cladude Lefort’un konferansını dinlerken düşledim, kurdum. Kurduğum gibi olmadı mutlaka, belki böylesi daha iyi. Lefort, 1950’li yılların ikinci yarısından beri SSCB’de bürokratik totaliter bir rejimin varlığından söz ediyordu. Bugün anlattıklarını özetlesem bu mektub çok uzayabilir. Eğer merak ediyorsanız bildirin ayrıca yazayım. Hem dizi konferansları bir sömestr boyu sürecek.

5 Kasım’da liseliler yürüdüler: Paris’te 30 bin kadar, bütün Fransa’da toplam 150 bin.

Mayıs 1968’de üniversite öğrencileri “CRS SS” sloganı atıyordu bugünkü öğrenciler ise “CRS S.O.S.” sloganı atıyor. Polisten yardım istiyorlar? Kendi güvenlikleri için: Liselerde ve çevrelerinde güvenlik kalmamış. Doğru ayrıca. Daha onbeş gün önce Paris’in yakın banliyölerinden birindeki lisede bir kız öğrenciye iki gün üstüste aynı okuldan dört-beş “fırlama” tecavüz etti. Birkaç yıldır bebeler deri ceketleriyle sokağa çıkamıyor. Çünkü iki veya üç bitirim bir bebeyi bir köşede sıkıştırıp “ya ceket ya can” deyince, ceket elden gidiyor(du). Ya da “La bourse ou la vie” deyip ceplerini boşattırıyorlar. İşte böyle.

Ama yine de bundan yirmi yıl önce “en iyi okul polissiz okuldur” diyen ana-babaların bebelerinin “İmdat, hırsız var” deyip polislere çağrı yapması ilginç. Daha ilginç ise olayların, Alain Geismar’ın Milli Eğitim Bakanlığı “özel müfettişliğine” getirilmesinden birkaç gün sonra patlak vermesi. Bu da kaderin acı bir cilvesi olmalı. Geismar’ın Mayıs 1968 öğrenci liderlerinden biri olduğunu anımsayalım. O’na iş verildiğine göre, artık sıra Daniel Cohn-Bendit’de. Frankfurt Belediyesindeki görevinden ayrılabilirse, liselilerin ısrarla istediği “özel güvenlik görevlilerin” genel müfettişliğine O getirilebilir. Şaka bir yana, lise ve fakültelerin durumu içler acısı: Binalar yetersiz ve bakımsız: On bin öğrenci için öngörülen bir fakülte binası bugün otuz veya kırk bin öğrenciyle dolu, küçük bir banliyö lisesi 3.500 bazen 4.000 öğrenciyi ne yapacağını bilemiyor,vs. Çok iyi tanıdığım Paris 8. Üniversitesinden (Paris ve banliyösünde toplam onüç üniversite var) bahsedeyim: Sabahları tertemiz olan koridorlarda öğlen saatlerinde it bağlasanız durmaz: Tam bir çöp tenekesi. Fakültelerde öğretim üyesi, liselerde öğretmen sayısı yetersiz, vb. Ayrıca yeni yetişen kuşak, 1992’de Avrupa tek pazarının kurulmasıyla Almanya’daki arkadaşlarına oranla dezavantajlı duruma düşebileceklerinin tedirginliğini yaşıyorlar. Kasım- Aralık 1986’daki öğrenci olayları dönemin Milli Eğitim bakanının başını yemişti (Bakan yasa tasarısını geri çekmek ve istifa etmek zorunda kalmıştı), yeni

hareketliliğin bugünkü bakan Lionel Jospin'in başına bir çorap örmesi halinde siyasi kariyeri gümbürtüye gidebilir. François Mitterand'ın halefi olma rüyası kabusu dönüşebilir. Bundan halefliğin diğer adaylarının, en başta da başbakan Michel Rocard'ın kârlı çıkacağına kuşku yok.

HÂLÂ 7 KASIM. AMA SAAT 5.01 OLMUŞ. CHAUFFAGE CENTRAL'IN TIPIRTISINDAN BAŞKA GÜRÜLTÜ DUYULMUYOR. DAKTİLO SUSTU. YABANCI UYUMAYA GİTTİ. İYİ TANIYORUM O'NU. KUŞLUK VAKTİNE DEK HEP BÖYLE YAZAR. SONRA UYUR. ONİKİYE KADAR. KENDİSİ BURDA, AKLI TÜRKİYE'DEDİR. VE ŞİMDİ BİLİYORUM Kİ İSTANBUL'DA OLMAK, GALATA KULESİNE YAKIN BİR SABAHCI KAHVESİNDE SİMİDİ ÇAYINA KATIK ETMEK İSTERDİ. YA DA MARTI ÇIĞLIKLARINI DUYMAK. SAAT 5.12, PARİS UYANDI UYANACAK. Hepinizin gözlerinden öperim.

(7 kasım 1990'da yazıp gönderdiğim bu yazının kısa bir biçimi 13 Kasım 1990 tarihli Hişt dergisinde, yayınlandı: s. 5. Çok severdim, güzel bir dergiydi Hişt.)

YAZIL(A)MAYAN/YAŞANIL(A)MAYAN YAZ(I)LAR

O sabah uykudan uyanır uyanmaz ne baş dönmesiydi o öyle? Tutunmasaydı sırt üstü düşüyordu, şakası yok bu işin. O gün eve bir doktor mu yoksa iki doktor mu geldi? Biri bayan biri bay mıydı? Yoksa her ikisi de bayan mı? 1 Mayıs'ta herkes gösteriye giderken, onu ambulansla hastaneye kaldırdılar. Odası iki günden beri hazır. Ama o değil; hastaneye yatağa yatırılır gibi yatılmaz ki. Dile kolay bir aya yakın bir süre sırt üstü yatmak. Disk kayması. Ya da bel fıtığı. Ayrıca üstüne az siyatik...

Tavanda kaç kare var? Yirmi dört mü? Otuz iki mi? Yandakileri ortadakilerle birlikte saymalı mı?

GO-GOL: Bir Delinin Hatıra Defteri'nde. Gogol şöyle diyor: "Burunlarımızı niye göremediğimizi biliyorum: Çünkü hepsi aydalar." AYDEDE'yi hep profilden ve kocaman bir burunla çizme alışkanlığımızın nedeni artık keşfedildi. Hadi gözümüz aydın.

FİLOZOF AHMET'TEN BİR "İNCİ": Bir saatte 60 dakika, bir dakikada 60 saniye var. ama 60. dakika ve 60. saniye yoktur. Çünkü 60. saniye dolduğunda bir dakika, 60. dakika çaldığında bir saat yazılır. İşte bu kadar. Ne zeka ama. Aşk-olsun!

İHTİLAL: Mayıs 1968’de “İhtilali” bitiren “İhtilalciler” “hafta sonu tatiline” gitmişlerdi. Bugünlerde niçin onları düşünüyorum, yerli yersiz? Paris’e onları görmek için gittiğimde hiçbirini bulamamış olmanın acısından herhalde.

FEDERAL ALMANYA CUMHURİYETİ’ne karşı devrimlerin ülkesi diyebilir miyiz?

SİGARANIZIN DUMANININ beni rahatsız ettiğini söylemem, size karşı umarım saygısızlık olmaz?

ÇEHOV aynen şöyle yazıyor: “Ruslar geçmişe hayrandırlar, gündün/yaşadıkları andan nefret ederler, gelecekte korkarlar.”

25 Mayıs. Paris’i su bastı. Birkaç gündür köylüler, çiftçiler ve sendikaları ağlanıyordu: “Bu yıl yine kuraklık olacak. Ürünlerimiz maliyeti bile kurtaramayacak.” Çevre bakanı ve diğerleri devreye girip vatandaşların suyu idareli kullanmasını, arabalarını içme suyu ile yıkamalarını ve çiçekleri sık sulamalarını rica ettiler. Köylüler yağmur duasına çıkmayı bile tasarlarken, bir yağmur bir yağmur sorma gitsin. Bir günde bir aydakinden fazla yağdı. Köylüler ve çiftçiler şenlik yaptı. Şehirliler çamura battı. Paris ve banliyösünde birçok evi, işyerini ve fabrikayı su bastı. Paris’in en zengin semtinde Champs-Elysees caddesinin bulunduğu 8. arrondissement’da ve hatta Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda elektrikler kesildi. Yollar

yarıldı, arabalar yarıklara pike yaptı. “Can kaybı yoktur. Zarar ziyan çoktur.” Şiddetli yağmur yolların, kaldırımların, kaldırım altındakilerin, kanalizasyonların ve daha bilmem nelerin pisliklerini taşıyıp Seine nehrine dökünce 300 bin ton balık karaya vurdu. Seine nehrinin yüzünü balık ölüleri kapladı. 19. yüzyıldan kalma kanalizasyon sisteminin yenilenmesi 5 milyar frank ve yirmi yıllık çalışma gerektiriyor...

7 temmuz, hava pırıl pırıl. Seine nehrine iki ayak üstünde bakabilmek. Seine’in balıklarla canlanması için nehrin birçok noktasına bugün oksijen pompalanıyor. Seine kıyılarında clochards, bitirim kızlar ve oğlanlar güneşleniyorlar. Turist otobüsleri köprüden geçiyor, meraklı gözler “Tarihi anıtlara” yönelik, eller foto makinalarının düğmelerine basmaya hazır. “Ben Paris’teyken...”

FRANSA’ya yitirilmiş devrimlerin üzgün ülkesi diyebilir miyiz?

Fransa’nın orta yeri Paris, Paris’in orta yeri Seine. Sen, Seine’yi (Seni) nerede görebilirsin? Sen’de mi? Ayna da mı? Paris’te mi?

19 Ağustos’tan itibaren Paris’te sokak köşeleri, kapı önleri çiçek buketleriyle donatıldı. Birinin üstünde bir not: “19 Ağustos 1944’te nazi kurşunlarıyla şehit düşen Pierre Dubois’nın anısına.” Çiçek buketinin hemen

üstünde, duvara çakılı metal plakette şunlar yazılı: “18 yaşında şehit düşen yoldaşımız Pierre Dubois’yi unutmadık.” Otobüsle geçerken çiçek buketlerini görüveren, kafayı gözünün üstüne yemiş, hafif akıllı bayan mutluluktan uçuyor: “Aaa! Ne güzel çiçekler...” Paris’in “kurtuluşunun” 48. yıldönümünün kutlandığının ayrıntısında değil. Bu kesin. Kutlamalar resmi giysili, kravat kostümlü zevat tarafından 25 Ağustos’ta anakent belediye binasında yapılıyor. 48 yıl öncesinin Ağustos ayında, çatışmaları perde arkasından izleyen, bir Alman vurulduğunda koşarak sokağa çıkan nazi askerin silahını ve mühimmatını alıp direnişçilere yetiştiren Michelle’leri, Elisabeth’leri, Françoise’ları anımsamanın zamanıdır...

İşte o günlerin delifişek bir akşam üzerinde, balkonda oturmuş bulutları ve karşıdaki gökdelenleri izlerken, sonbahar ansızın çıkageldi. Çat kapı. Çat pencere. Ve yazın(ın) bitiği böyle anlaşıldı.

(Yine Hişt, Ocak 1993, s. 7. Hişt’i ve yerini alan Yeni Hişt’i özlüyöüm. MŞG, 1 Haziran 2020.)

VE YALNIZ KALDI İNSAN

Yemyeşil minik park. Bir banka oturuyorum. Elimde Le Monde, Aydınlık ve Özgür Gündem.

Tam karşımda, yersiz-yurtsuz bir adem. Yaz temizliğinde. Önce tırnaklarını gözden geçiriyor. Saçlar taranıyor. Sonra çok ciddi ve derin kaşınmalar. Palto, ceket kenarda. Gömleği de sıyırıp atıyor. Güneş sıcağı bir başka alem...

Güvercinler öbek, öbek. Yaşlı bir kadın, çantasından önceden kırıp hazırladığı kuru ekmek parçalarını çıkarıyor, güvercinleri besliyor. Yiyenler sallana sallana minik göle yanaşıyor. Bu sıcakta kim uçacak?

Aşıklar. Kim bilir hangi yasaktan kaçıyorlar.

Çocuk arabalarında bebeleriyle analar. Şaşırmamak olmaz: Onca hamile kadını bir arada görünce. Sağ eliyle karnını okşuyor biri. Biri elinde kitap, çok uzaklarda...

“Sen de yaşlanınca, tek başına parkta dolaşacak mısın?” diye soruyor genç bayan. Sevgilisi: “Ben gençken bile tek başıma parklarda dolaşıyorum.” diyor.

Beş genç ve hınzır kız. Biri, “Koşmak istiyorum. Koşmak istiyorum.” diye bağıyor. Çantasını bir banka fırlatıyor. Ve koşmaya başlıyor. Arkadaşları gülererek, bağıra çağıra konuşarak, çığlıklar arasında, onu seyrediyorlar.

Orta yaşlı bir hatun köpeğini dolaştırıyor. Kaka yapsın diye. Tasmasını çıkarıyor. Köpek ya bu, başlıyor koşturmaya. Hatun sinirleniyor: “Jacques buraya gel, yoksa takarım tasmanı!”

Bir başkası köpeğine sesleniyor: “Hadi acele et? Sıçacaksan sıç artık!” Köpek sıçıyor... Arkasından motosikletli belediye temizlik işçisi yanaşiyor: Hortumlu aletiyle alıyor “malı”, ve yutturuyor makinesine.

Gazetenizi kapayınız. Bu gürültüde gazete mazete...

Ah o Paris köpekleri! “Soylu köpekler”. Bok köpekleri. Tanesi on bin franka satılanlar. Köpek toplumu. Kırmızı etle beslenenler. Özel tuvalet mağazaları, veterinerleri, özel doktorları, psikiyatrları...

Aklıma Zeki geliyor: Fransa’daki ilk günlerinde, Montpellier’de, konserve olunca insanoğluna ait sanıp yanlışlıkla aldığı köpek mamalarını günlerce afiyetle mideye indiren Zeki. Konserve kutusunun üstündeki etiketteki köpek fotosunu bile sezemedi. Şimdilerde yersiz-yurtsuzlar yemeye onu bile bulamıyorlar. Beni duyuyor musun Zeki? Fransa senin bildiğin 1970’lerin Fransa’sı değil artık.

Fransa’daki evcil hayvan dergilerinden birinin adı 30 Millions d’Amis (30 Milyon Dost). Bu ülkede otuz milyon evcil hayvan var en azından. Her iki kişiye bir hayvan yani.

Paris'teki evcil köpeklerin sayısı ikiyüz bin. Evinde en az bir köpek bulunduranların sayısı 165 bin.

Köpeklerin bir günde "çıkardıkları" on ton. Tahminen 50.000 "kirletme" olayı yaşanıyor. Günde yaklaşık 2.400 km kaldırım arşınıyorlar. Onlar sallana sallana geçip gittikten sonra insanlar zikzaklarla ve hopyaya zıplaya geçiyorlar, aynı kaldırımlardan.

Köpek dışkılarının toplanması için yılda 42 milyon frank harcanıyor. Yanlış duymadın Zeki: Tamı tamamına kırk iki milyon frank. TL'ye çevirmeye kalkma. Frank olarak bile feci bir rakam. Ama aklında bulunsun, Paris'e gelir, Sezen'in köpeğini gezdirirsen tetikte ol: Köpek sıçarken suçüstü yakalanırsanız, 600 ile 1.300 frank arasında para cezası ödemek zorunda kalırsın, sonra söylemedi deme.

(Aydınlık, 8 Ağustos 1993.)

HAFTATARİH: HAFTAYI YAZMAK OLASI MI?

Haftayı nasıl anlatmalı? Nasıl yazmalı? Nasıl betimlemeli? Görünmeyeni nasıl göstermeli? Hey delikanlı! Sana sesleniyorum: Yazmak kolay değil: Kronolojik (tarihi sıralamaya göre) mi? konulara göre mi? İzleri nasıl sürmeli? Bulunan izleri nasıl yorumlamalı?

Gelin birlikte bir denemesini yapalım. Başaramazsak eğer, yarın yeniden başlarız.

PAZARTESİ: Eğer dinlenceye denk düşmezse, insanlar işlerine koştururlar, sabahın köründe. Metro homurtuları arasında Paris uyanır: İşçi sınıfı işe gider. Bebeler anaokuluna. Diğerleri ilk ve ortaokullara, liselere, üniversitelere. Dolar sınıflar ve bürolar, fabrikalar ve işyerleri ... Sevinçlidir herkes: Haftasonu hasretleri giderilir çünkü şenşakrak.

SALI: Çalışanlar, nedendir bilinmez, birdenbire yorulurlar. Marx'ın damadı Pierre Lafargue'ın, Le Droit à la Paresse (Tembellik Hakkı) kitabında yazdıklarını anımsayanlar olur. Haftasonu ipe çekilir artık. Çaylar kahveleri izler. İyi saatte olsunlar diğerlerini. Seyfi, elinde dolu filesi, Saint-Denis'den Republique'e doğru yürür. Akşam üzeri. Saat yedidir. Yanılmazsınız. Dakiktir Seyfi: İş ve ev arasında dokur mekiğini. Hiçbir tartışma, hiçbir düşünce bir oturuluştaki bitirilemez. Ama bir gün bir

yerinden başlamak da gerek. Öte yandan, bir şeye başlamak, onu bitirmeye çalışmak değil midir? İnsanlar ve, Z büyük harfle, Zaman bu hale getirdi Dünya'yı/Yeryüzünü. Geri dönüş mümkün müdür? Fazla sallama! Kurtar.

ÇARŞAMBA: Müzeyyen ile Münevver gözyaşlarını tutamazlar. Afife onlara eşlik eder. Karşı evdedir Afife. Ama kapalı kapılara ve perdelere karşın birbirlerini görür ve duyarlar. Gemerek, Şarkışla, Kayseri ağlar. Çâr, dört demek. Çâr-çeşm, dörtgöz; yani candan beklemek/istemek anlamında. Çarşamba, çâr-şehbin'den gelir. Dördüncü gün demektir. Çâr-şenbih ya da çehâr-şenbih'i almışlar çarşambaya çevirmişler. Anlayana aşk olsun. Haftanın dördüncü günü nerde, Çarşamba orda. Fazla çalkalama!

PERŞEMBE: Haftanın, bizim hesabımıza göre, beşinci günüdür. Penc-şenbih'den gelir. Cuma'ya gider. Bir zamanlar N ile perşembe diye yazılırdı. Sonra N'ler karaborsaya düşünce M ile yazılır oldu. Penc, Perşembe'de bulunmaz. Ama tavla'da bulunur: Penc-ü-se (beş ile üç), penc-ü-yek (beş ile bir), penc-ü-dü (beş ile iki) denmez mi? Sonra penc-kûşe (beş-köşe) diyenler vardır. İnsanoğlu işte! İnanma. Kuşkulan.

CUMA: Müzeyyen yalnızlığını duyumsar çok derinden. Korkar. Tek başına geçirilen bu kaçınıcı gecedir. Abdüllâtif, akşam yemeğini onsuz hazırlamaktan

usanmıştır. Artık. Ama söyleyemez. Cum'a, cem'den gelir. Çoğulu cum'ât'tır. Ya da cumuât. Toplama anlamına gelir. Cuma namazlarında sadece din konuşulmaz. Sadece dua edilmez. Kasabanın ve çevre köylerin bil-umûm tarım, ticaret ve benzeri işleri konuşulur. Kız alıp vermeler karara bağlanır. Toplananlar "çıkartılmaz". İngilizcesi Friday'dir. Biraz dişini sıkarsa free-day (özgür-gün) gibi okunabilir. Sık dişini Müzeyyen, yarınlar bizimdir.

CUMARTESİ: Aman, aman. Komşum "Daktilo Kız"ın çamaşır günüdür. ("Daktilo Kız"ın otuziki kısım tekmili birden öyküsü bi dahaki sefere, pek yakında). Çamaşır sanki bir tür kendinden geçmedir. Sanki özgürleşir Dominique. Çalışarak geçirilen bir haftanın beyindeki tortuları da yıkanır. Çaktırmadan. Artık Saturday Night Fever için hazırlıklar yapılabilir. "Dağıtmak" gerek sanki, yeniden "toparlamak" için. Paris'te ve Milano'da bütün "boîte"lar dolar. Bu kelimenin birinci anlamı "kutu"dur. Buradaki anlamı ise night club'tür. Disco'dur. Bizim tarih, coğrafya ve sosyolojimize uymaz. Aman, aman. Cum'a-ertesesi, nedeni ve nasılı bilinmez, olmuştur: Cumartesi. Ankara Kapalı Cezaevi yüzünü kapar. Ankara'ya mayıs yağmurları düşer aralıksız. Yıldızlar kayar. Ankara biraz da mankara'dır o tarihten bu yana. Tahsin, "O, boylu boyunca ömrünü bu kavgaya verdi." der. Mustafa Kuseyri ince bir tebessümle yetinir. Mustafa harbi delikanlıdır. Antakyalılar bilir. Unutmaz.

PAZAR: İngilizcesi tam bir programdır: SUNDAY, GÜNEŞGÜN. Sun, güneştir. Sundown güneşbatışı. Bir “düşüş” gibi düşün. Benim ülkemde Güneşler batmaz. Deniz’ler bitmez. Bu böyledir işte. Üç tarafı denizlerle kaplıdır ülkemin. Bilmeyen var mı? Blody sunday: Pazarları kent boşalır. Kentliler, burjuvalar bilinemez/bilinmez deliklerde yiter giderler. İşçi sınıfı ve çocuklar ve futbol meraklısı gençler bekler kenti. Pazar günü yalnızlık kapıyı hızlı çalar. Delicesine. Yüklenir duygu omuzlarınıza. Şair bile olunabilir. Biraz zorlarsanız. Bodrum-Gümüşlük’te, Ece Ayhan’li akşamüstleri sökün eder. “Sözleşme”ye oturursunuz. Geceler, Yort-Savul kesilir. Ayışığının denize vuran şavkı yol olur Ay’a. Fellini’nin öldüğü duyulunca, sinemaya koşular: Amarcord, sayılamayacak denli çok ve zengin İtalya diyaleklerinden birinde, ANIMSİYORUM demektir. Tanrıyla yarışan yönetmen aynı zamanda büyük bir sanatçıdır. Kamerası fırçasıdır. Gerçek bir yaratıcıdır: Mitler/Efsaneler yaratan Fellini, felliniyen diye bir sıfatı sanata armağan etmiştir. Çok zamandan bu yana. Filmleri FINE (SON) ile bitmez hiçbir zaman. Çünkü, çocukluğundan kalma bir duyguyla seyircisini hayal kırıklığına uğratmak istemez. Hem niye SON yazacakmış ki? Film öykülerindeki kahramanlarının yaşamasını ister. Kimi film kahramanları ele avuca sığmazlar: Ve kendi yaşamlarını tıngır-mingır götürürler. Yılmaz Güney’inkiler gibi: İşte UMUT’un Cabbar’ı Adana’dadır:

İnanmayan gidip Gar çıkışında sorsun. DÜŞMAN, SÜRÜ, YOL ve DUVAR'ın kahramanları ise ya "içerde"dir ya dağlarda ya da fabrikalardadır. Zaman bizimledir. Gelecek te. Gelecek gelecek.

VE KAPIMI ÇALDI YALNIZLIK

“DAKTİLO KIZ”

Zırn. Zırn. Zil sesine yöneliyorum. “Daktilo Kız” kapımda. Ev, kapı-duvar. Duvar, kapı, ev. Dön ana-babam dön, kapımı çalan yalnızlıktır. Buyur ediyorum. Ve size Daktilo Kız’ın otuziki kısım tekmili birden öyküsünü takdim ediyorum:

Huzurlarınızda Daktilo Kız Dominique.

Apartmanda aynı katta, bitişimdeki tek odalı evde (burada studio derler) oturuyor. İlk taşındığı gün (ocak ayı mıydı?) kapımı çaldı: “Bugün taşınıyorum. Biraz gürültü yaparsam kusuruma bakmayınız.”

Daktilo Kız, dinamik ve çalışkan: Sabah 7’de uyanıyor. 8’de metroyla bir saat ötedeki işine koşturuyor. Akşam yine bir saatlik metro yolculuğundan sonra evine dönüyor. Ah! O evler. “Kapalı av alanı:” Özel avlanma sahası. “İmparatorluk”. Parislilerin koşturması biraz da bundan: Bir an önce imparatorluklarına dönüp, kendini nihayet “İmparator /İmparatoriçe” gibi duyumsamak. Sonrası mı?: Televizyon izlemek. Akşam yemeğini haberler ve bir film, varsa eğer, onu izleyip, yemek. Bu arada çatalı yanlışlıkla kulağa... Saat 22’de, ertesi sabah

altı otuzda uyanmak üzere, yatağa girmek. Fransa, zaten saat 22.20'de uyuyan ülkedir. Günlük yaşamı metro-iş-uyku (Fransızcası: Metro-Boulot-Dodo) arasındaki mekikte Daktilo Kız'ın. Cumartesi çamaşır günüdür. Biraz önce yazdım, yineliyorum: "Çamaşır sanki bir tür kendinden geçmedir. Sanki özgürleşir Dominique. Çalışarak geçirilen bir haftanın beyindeki tortuları da yıkanır. Çaktırmadan. Artık Saturday Night Fever için hazırlıklar yapılabilir. "Dağıtmak" gerek sanki, yeniden "toparlamak" için."

Hafta sonu gelecek haftanın alış-verişine, sinemaya ya da tanıdıklara (ana-baba veya okul arkadaşlarına) ziyarete ayrılır.

Ve pazartesi, haftalık monoton yaşam, yeniden başlar.

Daktilo Kız makinalaşmıştır. Artık hiçbir şey yapılabilemez...

Metro grev günlerini biraz da şunun için seviyorum: Grev günleri makinalaşmış eski-insanlar, yürüyerek evlerine dönerler. Böylece "dünyayı", artık yabancılaştıkları, kenarına düştükleri dünyayı, yaşayan gözlerle seyreleyebilirler. Dünya ile aralarına gerilen televizyon ekranları/perdeleri/duvarları olmadan. Hem grev günlerinde Daktilo Kızlar/ Daktilo Beyler birbirleriyle konuşurlar. Bir anlık bile olsa yeniden insanlaşırlar.

MONSIEUR FLEUR

Evde şimdi gül kokuları. Kır kokuları. Françoise kır gezisinden döndü demek.

Ama o da ne? Avludaki tek katlık evde oturan Bay Çiçek (inanılmaz, ama ismi gerçekten Mosieur Fleur'dür) "Aaaaahh! Aaaaahh!" diye yeniden iç geçirmelere, hıçkırıkla karışık bağırmalarına başladı. Kışın insanlar da değişiyor sanki. Aslında, yalnızlar, Paris kentte ve semasında birbirleriyle karşılaşmadan, teğet geçmeden, kesişmeden yaşamlarını sırtlıyorlar. Gözün açık olsun yalnızlık!

Bay Çiçek, 81 yaşına bu yılın şubatında girdi. Yirmi yıla yakındır, işçilikten emekli. 30 yıldır bu mahallede oturuyor. İşçiliğini, işçi mahellemizi yaşatan ünlü otomobil fabrikasında CGT (Genel İş Konfederasyonu) üyesi olarak yaşadı.

Bay Çiçek işçi sınıfının alışkanlığını sürdürüyor: Erken yatıp erken kalkıyor.

Bir ay önce büroma/çalışma odama yeni bir kitaplık daha alınca, yerim daralmasın diye, dört büyük saksıdaki çiçeklerimi ona emanet ettim. Başka kime emanet edebilirdim ki? Soyadı, Çiçek kaç kişi kaldı? SBF'deki öğrencilik yıllarımın "Laz" Hikmet Çiçek'i saymazsak.

Çiçekleri emanet ettikten sonra dostluğumuz biraz daha ilerledi Bay Çiçek'le. Haftada bir çiçek sulamak vesilesiyle avluya indiğimde sözleşiyoruz, söyleşiyoruz. Parisliler konuş(ama)mak hastasıdır. İki oğlu bir kızı olduğunu böylece öğrendim: “Ama hiç arayıp sormazlar! Torunlarımı pek göremiyorum!” diye dertlenir Yaşlı Komşum.

1 Kasımda Toussaint'de (Bütünazizler günü/ölülere ziyaret ihmal edilmez), Bay Çiçek'le çok şık giyinik, evden çıkarken karşılaştık. Nereye böyle dedim. “Eşimin mezarını çiçeklemeye gidiyorum” dedi. Mezarlık birkaç sokak ötemizdeki Rue Thiers'de. Thiers adını buraya not edelim: O Thiers ki Alsace-Lorraine karşılığında, Bismarck itinin askeri yardımıyla yüz bin kömünarı katlettiren “pezevenk”tir. Tarih unutmaz.

Bay Çiçek her sabah, istisnasız, posta kutusuna bakar. İhmali yoktur. “Mektup yok yine!” der ve hayıflanır. Ama olsun, yarın yine aynı heyecan ve umutla kutuya koşacaktır. Çocuklardan biri? Belki bir torun? Kim bilir? Arayanı soranı yoktur Bay Çiçek'in. Yıllardan, uzun yıllardan beri Vergi Dairesi dışında kimseden bir satır mektup aldığı olmamıştır.

Ama Bay Çiçek, kendisine küçük sevinçler yaratmayı bilir. Bir kere çok sayıda ve rengarenk çiçek ve gülleri var. Sonra güvercinleri ve serçeleri ekmek kırıntılarıyla beslemek gibi bir uğraşı: Her öğleden sonra “kuşlarını”

besler. Böylece gelip çiçekleri ve yapraklarını hırpalamasınlar istiyor. Güvercinler ve serçelerle aralarında yazılı olmayan bir anlaşma imzalanmıştır. Başka mahallelerin “fırlama” güvercinlerinde görülmeyen kibarlıktadır “bizim güvercinler” Bay Çiçek’in sevecenliği sayesinde. Ama hiçbirisi Şırnak’ın ya da Siirt’in “taklacı güvercinlerinin” eline su dökemezler. Dökemezler, çünkü tembellikten yürümeyi bile beceremiyorlar.

(...)

Sabah panjurları açarken, bir de ne göreyim: Bay Çiçek, çocuk sandalyesinde oturan bir bebekle konuşuyor: Çocuklarından biri, torunlarını alıp ziyarete geldi sanıp sevindim. Her sabah olduğu gibi, panjurların gürültüsüne başını kaldırıp bana bakınca, gülümseyerek “Bonjour” dedim. Serin hava uyandırdı iyicene. O da bana, “Celle-ci ne parle mème pas!” dedi. O da ne? Bay Çiçek’in konuştuğu torunu falan değil koskocaman bir taş bebek! Evet “sigortalar” torun sevgisine dayanama(z)dı. “Bu konuşmuyor bile dediği” “bebeğiyle” Bay Çiçek ondan sonra her sabah, “Bonjour Mimi. Ça va ma chérie’li konuşmalarını sürdürdü...

MADAME NOİR

1980'lerin başında, Paris'in 11. Arrondissement'inde, Bastille Meydanı'na iki adımlık, asırlık ve yıkılmamak için sırtını ulu bir duta yaslamış bir evde yaşıyordum. Aynı evde yüz küsur yaşındaki Madame Noir (Bayan Kara) da oturuyordu. Altmış yıldan bu yana.

Bir gece saat 22'de veya biraz daha geç bir saatte, eve dönüşümde, garip bir gürültü dikkatimi çekti. İkinci kata çıktım, gürültüyü izleyerek. Bayan Kara, duvara tutunarak yürüyordu: Kulaklığı (işitme cihazı) prizinden çıkmış, acaip bir "bızıt-bızıt" yapıyordu. Bayan Kara, bir üst katta oturmasına karşın, kimbilir hangi anının peşinde yolunu yitirmişti. Dolanıp duruyordu. Koluna girip odasına götürdüm.

O geceyi belki kurtardı Madame Noir ama çok yaşamadı: Üç ay sonra aramızdan ayrıldı. Kimsesizdi. Gençliğini dokuma fabrikalarında bırakmıştı. Birçok aşk yaşamıştı. Birçok eş, çocuk ve torun sahibi olmuştu. Ölüsünü belediye kaldırdı. Anlatılamaz...

(...)

Bayan Bernhard, Yahudi kökenli Fransa Cumhuriyeti vatandaşı. İntihar ettiğinde yapayalnızdı. Yıllar önce dört yaşındaki kızının araba altında kaldığını gözleriyle görmesinden beri tek başına yaşıyordu. Tek ve

yapayalnız. İntiharından sonra bulunan günlüğünde, o gün için yazdıkları aynen şunlar: “Bugün öğleden sonra, üç saat aralıksız ağladım. Alışveriş yapmaya ihtiyacım yoktu. Ama sokağa çıkıp dolaştım. Konuşacak birilerini boşuna aradım...” Vasiyeti üzerine ölüsü yakıldı. Tozlar bir kutuya kondu. Ve ülkesinde zeytinlikler altına serpildi. Geldiği yere işte böyle döndü...

İletişimsizliği tek düze yaşamı, kimsesizliği ve yapayalnızlığı başka nasıl anlatabilirsiniz?

Fransa’da büyük kentlerde yalnız yaşayanların sayısı akıllara durgunluk verecek orandadır: Paris’te üç kişiden ikisi yalnız. Yalnızların üçte ikisi bayan, Marsilya ve Lyon’da durum benzer.

Tekbaşınalık ve yalnızlık artık kanıksanmayan bir yaşam biçimidir. K büyük harfle, Kap-it-al-izm dayatmasında.

Otomobillerdekilere hele bakın bir: Bir otomobilde iki kişi bulamazsınız. Herkes kendi “deliğinde”, kara kuyular dibinde.

Her birey sanki birer ıssız adadadır.

Hele ülkelerinden ayrılmak zorunda kalanların yalnızlığı: Sormayın, gözlerimde bir karıncalanma.

Pink Floyd, “The Wall”da (Duvar) “Yıkın duvarları” diyor. Boşuna mı?

Kap-it-al-izm'de toplumsal ve günlük yaşamın sorunları arasında/içinde birbirlerine dokunmadan yuvarlanıp giden "taş"lar akıl almaz "ticaret"lerin olası "müşteri"leridir. Onu da başka bir gün konuşalım... Kalın sağlıcakla...

(Özgür Gündem, 22 Kasım 1993.)

YAZIL(A)MAYAN / YAŞANIL(A)MAYAN / YAZ(I)LAR-İKİ-

Paris'te sabah olmuyor. Olamıyor. Uykulayan clochardlar uyanamıyorlar. Kuş sesleri duyulmuyor. Duyulamıyor.

Sabahın altısı. Metro homurtuları yatağınızdan duyulabilir. Uyuyanlar uyanmalı artık. Uyanınız. Rüyalar son duraktalar. Bu rüyalardan çıkınız artık. Kurtuluş saati yaklaşıyor (mu?).

Rüyanızı düşlemek zamanıdır. Yorulmuş düşüncelerinizi yıkamak zamanı.

Bir renge uyan. En iyi renk aynı renktir.

Oturduğun, yatıp kalktığın yer değildir evin; eğer anlaşılıyorsan. Adresini değiştirmenin saati geldi.

Anlaşılmak istiyorsan, başkalarının bakışında ara kendini. Başkalarının bakışındaki bak kendine.

Fransa Paris'e bakıyor. Paris New-York'a ve Manhattan'a.

BAKMAK. GÖRMEDEN BAKMAK. Hiçbir şey yapmadan bakakalmak. Seyretmek.

Yaşamı balıkçı olarak noktalamak. Yaşamı tuzlu suda bitirmek. Mutlu olarak. Örneğin Akdeniz'in Tunus kıyılarında.

Çok para kazanma hırsı olmadan. Sadece toplama ve çıkarma yapmayı bilerek susmayı öğrenmek. Konuşmadan yaşamayı.

Gerard Manset'in şarkılarında "dün gecenin misafirlerini" anımsamak.

Benin'de prezervatife "carnet de voyage" (yolculuk günlüğü) dendiği bir dedikodu değil.

Salon tıklım. Tıklım. Hava sigara dumanı yüklü. Bira şişeleri masaları işgal edeli çok oluyor.

Kimi şeyleri doğrudan doğruya kağıt üstüne dökebilirsiniz. Kiminse önce sözlü olarak çıkması gerek. Sözlü kayıttan sonra yazılabilirler ancak/artık. Bende, örneğin çocukluk anılarım böyledir. Ya da bugünden dünlerime baktığımda aklıma takılanlar: Özentiler, arzular ve öbürleri...

Havuz başında annesi tarafından kremlenen çocuk. Duşa babasınca sokulan, temizlenen bebe. Sanmayın ki ana-babamı sorguluyorum. Onlar ki deniz/havuz/ ve sudan çok uzaktılar. Çok.

GÜNTER GRASS: "Salyangoz, ilerlemeyi sembolleştirir." diyor. Doğu Almanya'nın "buzlar prensesi" Katarina

Witt: “Dönekler ordusuna katılmam.” diyor. Tarih biriktiriyor.

ABD'nin en “Reds”den “Red”i John Reed'dir. “Dünyayı Sarsan On Gün”ün yazarı. Gazeteci, yazar ve komünist militan: “Hem bireysel hem kollektif olmak. Hem militan hem sevgili. Hem komünist hem aşık.” İki sevgilinin birbirlerinin gözlerinin içine ve aynı hedefe bakmaları. İşçileri ilgilendiren karınlarını doyurmaları mı? Sosyalizm mi?

Temel kazan işçinin aklından geçenleri bilmek olası mı?

1492: Yağma ve ölümü getirdi. Amerika ölüm ve yağma kıtasına dönüştürüldü. Şimdi ölüm her yeredir: Binalarda. Sanatta. Bakışlarda.

“At kompleksi”: At, kovboy gibi silah çekmek, onun gibi ata binmek ister. Bu anlaşılır bir duygudur.

Arjantin'de Buenos-Aires'te Bir Mayıs Alanı'nda dönüp duran analara “Bir Mayıs Meydanı'nın Delileri” denmesi şaşırtıcı değil: Çünkü en başta onlar anladılar: UNUTMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR. Ellerinde pankartlar, pankartlarda “NON A L'IMPUNADA” yazılı dolanıyorlar meydana. Askeri diktatörlük döneminde “Kaybolan/Yitirilen otuz bin kişinin anaları, bacıları, sevgilileri 1977'den bu yana mücadeleyi sürdürüyorlar. On dört kadınla başlayan mücadele bugün binlerce kadınla yapılıyor. Destandır bunun adı. Kaybolan çocuklarını arayan kadınlar,

Arjantin'i işkencede inim inim inleyen, insanları sorgusuz sualsiz katledenlerin ortaya çıkarılmasını, yargılanmasını ve cezalandırılmasını istiyorlar. Analar, her Perşembe günü ellerinde yitirilenlerin fotoğrafları, protestolarını sürdürüyorlar. Başkanları Hebe de Bonafini ve başkan yardımcıları Maria Cerruti soruna çözüm bulunana dek mücadeleye devam diyorlar. Analar unutmaz...

Gecenin ve denizin grisi, sayfamı bir baştan öbürüne geçip duruyor.

Gece yaşantısı bir daha gün yüzü görmeyecekmiş gibi...

Rüzgara dikkat et, kalbini çekip almasın.

Sel ve rüzgarın eskimiş sesi. Bekle beni.

(Yine Hişt, Mayıs 1994, s. 7.)

GÖLGE OYUNU / GÖLGE TİYATROSU / CANSIZ ÖLÜLER KUMPA(NYA)SI

Gazetecilikte bir dizi kural vardır:

Haber güncel olmalıdır.

Uygun bir dil ve anlatım kullanılmalıdır.

Kamuoyunun ilgisini çekecek konular seçilmelidir. Buradaki kamuoyunun bir gazeteden diğerine değiştiğinde kuşku yok. Hatta kimi basın-yayın organı “kendi kamuoyunu” üretme ustasıdır.

Haber GERÇEK olmalıdır. Asparagas haberciliğin alıp başını gittiği Türkiye koşullarında GERÇEK GERÇEK diye yazmak zorunlu. Öte yandan namuslu gazeteci, “okuyucusunu aptal yerine” koymaz. Basın-yayın organları ve bu organlarda çalışanlar, bildiğini sandığını anlatmak yerine, gördüğünü, duyduğunu yazmak/aktarmak/söylemek zorundadır. Derleme yapanlar bile bu derlemenin nasıl yapıldığını, ne olduğunu ve kaynaklarını açıklamalıdır.

Ama bunlar mazide kaldı. Hala kimi gazetecilik okulunda anımsatılmalarına bakmayın. Mazide kalan daha birçok şey var: Paris’in öğrenci mahallesinde, Saint-Michel Bulvarı’nda, duvar dibinden yürüyerek, Seine Nehri’ne doğru inişler: Sağ el “makinede”; hani ne olur ne olmaz.

Onur da artık mazide. Namus. Doğru söz/tutulması gereken söz. Dürüstlük. Hepsi: İnsanı insan yapan ne varsa. Bunların hepsi artık birer anı...

Sonra/belki de önceden, çok önceden/kuklalar imal edildi. Gölge oyunu başlayalı yıllar oluyor. Şarlo'nun yer çekimi yasasını değiştirmesinden öncelere iner tarihiniz. Hacıvat sayenizde Hacıyat'a dönüştü. Karagöz ise Karakör'e. Her biriniz birer "korkuluk". Varsa yoksa para, kadın ve lüks. Ve çukurlaşmanın derinliklerinde birbirinizle "sidik yarışı": Birbirinizi okuduğunuz oluyor mu? Küfür-leş-meleriniz; aynı "köşe yazısında" aynı şeyi binbir kere yinelemeniz. Sanki yazacak bir şeyiniz kalmadı. Tükenmenin Türkçesini oynuyorsunuz besbelli.

Modus Vivendi. Ne yazık ama sana. Bu süreç seninki olabilir mi(ydi)? Kimi inandırabilirsin? Burjuvazi devrimcileri hep apışarasıyla mı aldatacak/kandıracak? Ulus Çankaya'ya, Şişli Caddebostan'a, Bastille Sacre Coeure'le yenilecek durmadan? Ceddiniz Danton mu yoksa? Hani burjuvazinin lüks, kadın ve tantana ile vur patlasın çal oynasın fasit dairesine yenilen devrimci genç. Gerçek devrimcilerin yanıtı acı oldu: Giyotin (5 Nisan 1794). Ama burjuvazi hizmetçisini unutmadı: Paris'in merkezinde, Odeon'da, Danton'un heykeli yükselir. Ve Danton sağ eliyle karşısındaki sokağı gösterir: Rue Danton: Odeon'dan Saint-Michel Meydanı'na giden küçük sokak.

Fakat boşuna Robespierre Sokağı'nı aramayın. Paris burjuvazisi gerçek devrimcileri asla affetmez. Ama işçi sınıfı Robespierre'i bağrına basar.

Siz burjuvaziye çalışınız. Z büyük harfle, Zaman devrimciler için çalışıyor. Tarih durdu sanıyorsunuz/çıkarınız sonucu öyle göstermek istiyorsunuz. Yanılıyorsunuz. Tarih durmadı. Tarih durmaz...

Söylenecek yeni şeyler var daha.

Jacques Dutronc'un bir türküsünü anımsıyorum sizlere baktıkça. Fransızcada retourner sa veste diye bir deyim vardır: Birdenbire düşünce ve kanılarını değiştirmek, inanç değiştirmek, parti değiştirmek anlamlarına gelir. Dutronc "Ceketini çok sık ters çeviren" bir "fırıldak"ı anlattığı türküsünü şöyle bitirir: "Ceketimi o kadar çok ters çevirdim ki/Ceketim paramparça/Bir dahaki devrimde pantolonumu ters çevireceğim."

O gün geldiğinde, hala ortalıklardaysanız, patronunuz iplerinizi kesecek ve uğranılmaz bir tavan arasına atılacaksınız. Burası size benzeyenlerin buluşma ve bitiş noktasıdır. Son duraktır. Artık aranızda gölge oyunu oynayabilirsiniz, ama seyirciniz olmayacak. Hazin bir son. Ama hakedilmiş fazlasıyla. Terk edilmiş yalnızlıklarıyla başbaşa bırakılmış eski-oyuncakların hazin sonu

Emir Kusturica'nın Dom za Vesanje'sinde, sarhoşlaşmış iyicene, "Zabit", "Şimdi gölgemin üstünden atlayacağım" der. Hele bir deneyin bakalım.

Siz gölge oyununda / gölge tiyatrosunda sadece birer aletsiniz. Gölge üretmek için kullanılan. Işıklar söndüğünde / ipleriniz yanı başlarınıza düşe kaldığında / üzünüzde aç kalmış / bir türlü gerçekleşememiş / gerçekleştirilemez gülücüklerle / acınılır size / sadece acınılır: Ruhsuz yaşam/cansız ölü!

(Aydınlık, 9 Ocak 1994.)

BÖĞÜRTLENE GÜZELLEME

ABD kültür emperyalizmine/kültür zalimliğine yanıt vermek. Bir zorunluluktur artık. Geç kalınmadan. Ya tümenden reddetmek. ABD kültür emperyalizminin vanalarını/musluklarını temelli kapatmak. GATT'ıyla, uydularıyla, “yerel işbirlikçileriyle”, her ülkedeki çömezleriyle ABD “boys” ve taklitlerine hayat boyu kırmızı kart göstermek. Bunu yapan birçok ülke var, bugün yeryüzünde: Onca dayatmalara, onca göz boyamalara, onca zulme karşın.

Niamey Üniversitesi'nde “misafir profesör” olarak ders verdiğim haftalarda bizzat saptama olanağı buldum: Afrika'nın ve elbette dünyanın “en fakir ülkesi” Nijer, televizyonunu ve iletişim organlarını ABD saçmalıklarına kapatmıştı. Nijer bu alanda tek değil.

Fransız sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesi yanlısı, Pasifik Okyanusu'nun minik adası Yeni Kaledonya halkı, Fransızlara ve bütün Batı'ya, “Yaşam biçiminiz bize göre değil. bırakın kendi yağımızda kavrulalım. Kravatlarınız, giysileriniz, televizyonlarınız, buzdolaplarınız ve daha daha neleriniz aracılığıyla size bağımlı olmak istemiyoruz” diyorlar.

Tek tip yaşam biçimini sorgulamak emperyalizmlere ve sömürgeciliklere verilen yanıtlardan biridir. Böylece tek

“medeniyet/uygarlık” Batı’nındır diyenlere yanıldıkları kibarca anımsatılmaktadır. Anlayana.

Samir Amin’in deyişiyse Batı ve uygarlığında/hür dünya’dan/emperyalizmden “kopmak” (deconnexion) gerekiyor önce.

Fiş takılan / emperyalizm fişine takılı kabloyu / iletişimi / sinemayı / dizi filmler furyasını fişten çekmek zorundayız.

Batılı basın ajanslarına “takılı” yani bağımlı gazetelerimizden/devrimci basından örnekleyelim: Alınan haber süzgeçten geçirildikten sonra bile Batı damgasını taşıyor. Ve bir yerde “pat!” diye karşımıza çıkıyor. Ulusal kurtuluş mücadelesi veren bir ülkenin çocuklarının örgütü “ayrılık rüzgarları” estirebiliyor. vb. Haberleri fişten çekiniz lütfen. Aksi halde “kısa devre” tehlikesi her zaman var...

Mücadelede boy ölçüşerek, ABD kültür emperyalizminin sırtı mindere yapıştırılabilir. Mücadele etmeden, maç sonuçlanmadan yenen/yenilen belli olmaz. Önce önemli olan mücadeleye atılmak/maçı başlatmaktır. Biz nasıl olsa bunları yenemeyiz diye saha kenarında kalınamaz. Hakkari Gençlik Spor veya Samandağ Gençlik Spor örneğın Galatasaray’ı yenebilmek için maça çıkar. Ve yenebilir de.

Avrupa’da, ABD kültür emperyalizmiyle mücadele bayrağını yükselten Fransız sineması anılmaya değer. İngilizler, İrlandalılar ve Wim Wenders pilotluğunda Almanlar da geri kalmıyorlar. 1993’te Fransızların elde ettiği başarıları sıralayalım:

Önce huzurlarınızda, “Eğlendirmek, sadece eğlendirmek” sloganlarıyla piyasaya çıkarılan Les Visiteurs (ziyaretçiler): Çıktığı günlerde, hemen hemen her film için yapılan tanıtım ve “tokatlama”/afişleme dışında özel bir yöntem uygulamadı yapımcılar. Ama izleyenlerin diğerlerine aktarmaları sonucu bu küçük ve sevimli film bir phenomene (okunuşu: Fenomen. Yani toplumsal bir olay) haline dönüştü. Aralık 1993 sonunda görenlerin toplamı 13.5 milyonu buldu. Bir süre önce çıkarılan film-kaseti ise bir milyon sattı. Her iki konuda da bu bir rekordur. Dinazor(lar)a unutmayacakları bir ders verdi Ziyaretçiler: İyi saatte olsunlar, başarıları sürüyor.

Sonra sırada Germinal var: Eylül sonunda gösterime giren film: Üç ay içinde yedi milyon kişi izledi. Zamanla orantısı bakımından rekordur. Ve yeni yılda izleyici sayısının artacağı tahmin ediliyor.

Dinazorlarla aynı günlerde gösterime giren Germinal’in mesajı şöyle yorumlandı: ABD yapay kültürüyle madencilerin Tarih’ten gelen deneyimleriyle yüklü kültürün boy ölçüşmesi. Fransızlar, daha önce Cyrano de Bergerac’ta yaptıkları gibi, “Bizim tarihimiz ve unutulmaz

yazarlarımız var” demek istiyorlar. Germinal için Zola, Cyrano için Rostand. ABD’lilere aşağılık kompleksleri... ABD’nin tarihi belki “yeni”, ABD’lilerin tarih bilinci sıfırdır. Ama Amerika’nın tarihi eskidir: Ve Tarih’le aşık atıl(a)maz.

Kültür burada başka türlü anlaşılır, ABD’de başka türlü. Woody Allen boşuna “Beni Avrupa kurtarıyor” demiyor: Çünkü kendi ülkesinde Fransa’daki kadar bile tanınmıyor. Woody seyredecek kaç Amerikalı kaldı? Ama Fransa’da Kraliçe Marie-Antoinette’in 16 Ekim 1793’te giyotinde noktalanmış yaşamını anlatan Je m’appelais Marie-Antoinette isimli tiyatro oyunu 100’üncüsünü Aralık sonunda tamamladı. Bu, hergün yaklaşık dört binden toplam 400 bin izleyici demektir. İşte kendi kültürünü savunmanın bir yolu da budur: Düzeyli seyirler ve kalıcı anılar... Sabun köpüğü gibi uçuşup giden film/dizi film hafızası olmayanlara veya hafızasını peynir ekmekle meze niyetine yiyenlere bırakılabilir artık...

Ben böğürtlen toplamak istiyorum, “çikita muzunuz” sizin olsun... diyebilmek. İşte ciddi bir konu.

(Aydınlık, 12 Ocak 1994.)

HAFTATARİH: NOEL DOKSANÜÇ

Paris orospuları Boulevard de Starasburg'a "vurdular". Noel şerefine. Yalnızlık anlarının tacirleri pazarlıktalar. "İki kişi olursa..." Gençler kot pantolonlarının arka ve ön ceplerini şöyle bir yokluyorlar. "O kadar yok" diyorlar. Ve takma saçlı, takma kirpikli "esmere" doğru yollanıyorlar. Birkaç adım ötede "iki film birden" porno pazarlayan "sinemalar". Bunlar hep yabancıların çoğunlukta olduğu mahallelerde nedense. "Küçük Türkiye" buralar işte. Bizimkiler Saint-Denis (Aziz Denis) sokağına "Karılar Sokağı" adını takalı çok oluyor. Mösyö Löbon, duvara teğet, sinema afişlerini gözden geçiriyor. Gözleriyle "parçalıyor". Behçet'i anımsayanlar parmak kaldırsın! Bu akşam yalnızlığında taşradaki köyünden "ekmek parası" peşinde Paris'lere düşen Mösyö Löbon'a "kasap dükkanı" yakışıyor. Bekir, Hasret, Pınar, Zeynep, Ramo, Elif ve diğerleri, atölye çıkışında, her günkü gibi, eve geç dönüyorlar. Paris her günkü Paris değil. Patronların, onlara bugünün, 25 Aralık 1993 Cumartesi gününün, İsa'nın doğumu vesilesiyle "férié" olduğunu hatırlatmalarını beklemezin. Patron "çalıştırır". Nokta. Hepsi bu kadar. Yine de sokak, cadde ve bulvarın bu denli boşluğu şaşırtıyor. Yırlayarak eve dönüyor işçi sınıfı. Georges Pompidou Kültür Merkezi'nin yeri-yurdu belli güvercinleri, yağmurlu ve sisli havaları severler: Atılan taklalar, gelişi güzel uçuşlar keyiften. Elinde iki naylon

çanta dolu, Mösyö Luazo'nun yaklaşmasıyla tamamı pikeye geçiyor: Güvercinlerin beyazı, Kültür Merkezi'nin mavisıyla ahenkleniyor: Gökyüzünün grisi bir an için olsun yeşilleniyor. Noel'i herkes evinde, aile içinde, kutlar: Sosyalistas (iktidardan düşen sosyalistlere takılan addır) aileler, davetlileriyle "büyük aile" havasında; şampanyalar gırla gidiyor. Sosyalistas-mosyalistas hiç farketmez, burjuva burjuvadır. Ve şampanyasız Noel sadece yoksulların defterinde yazılıdır. Küçük burjuvalar bile onsuz edemez. Ne diyordu Madam Şötöböf, "Ah! Bu yıl alım gücümüz azaldı, onun için onbeş yerine oniki şişe alabildik" Küçük burjuva, ne burjuva ne de proleter olabilir. Burjuva olamaz çünkü maddi olanak yok. Proleter olmaktan ise ölümü gibi korkar. O nedenle iki iskemle arasında kıcı açıkta kalır. Okuma yazması bile kittir. Ünlü toplumbilimci Pierre Bourdieu ne diyor? "Naif ve otodidakt devrim yoktur." Saf ve kendi kendini yetiştirdiklerini iddia edenler devrim yapamaz. Paris eğlenedursun: Fransa'nın yarısı su baskınlarıyla, elektrik kesintileriyle yıkılabilir. Hollanda, Belçika, Almanya ve diğerlerinde de felaket sürsün. Brüksel'de tramvaylar olmazsa, bu karda ve kışta ulaşım istamboklaşabilir kolayca. Papa 2'nci Jean-Paul, isterse elliüç dilde "Urbi Et Orbi"sini okur: "Roma şehrine ve bütün dünyaya hayır duasını ve tanrı(sı)nın kutsamasını" göndersin. İsterse yetmiş küsur ülke televizyonu showunu canlı yayınlasın: Bosnia ve Serbia'da (Fransızca konuşmasında bu iki ismi

aynen böyle kullandı) canlar insan tarafından alınıyor. Gümüldür'de, Fethi, Mehmet'in üstüne ana-avrat küfürle yürür, kafasına bir şişe fırlatır. Saraybosna'da plastikten bir çam ağacı 30 Alman markına alıcı bulamaz. Ve bütün bu işlere Papa'nın ya da "babasının" yapacağı hiçbir şey yoktur, maalesef. Zürih'te martılar gölden kente doğru saldırıyorlar: Dağınık ve gelişigüzel çırpıntılarla. Kahkahalarla gülmeleri bundandır: Biz bu hikayeleri çok dinledik diyorlar. Noel Baba ile çocukları, İsa'nın doğuşu ile büyükleri kandırma faslı sonsuza dek sürecek değil ya. İstanbul'da (İslambol mu demeli?) katolikler bile gülüyor; kırılırcasına; Kafaları çektikten sonra Aziz Bilmem ne kilisesinde "Noel Ayını" dinlemeye gelen "en avrupalılaştırmış aydınları" seyrettikçe. Bugün 26 aralık pazar, sokağa çıkmak üzere beni biliyorum: Sokak, cadde ve bulvarlar, çam ağaçları mezarlığıdır yine. Işıklar söndürüldü. Seyir bitti. Eğlence paydos. Tüketim çılgınlığı/şenliği/deliliği "nos". Sibiryaya ormanlarından utanmaz/aranmaz/emper-zalim "World-Company" ve çömezlerinin kesip-biçtiği çamlar, "nesibi gayrı-meşru" bebeler gibi kaldırımlara terk edilir çünkü.

(Özgür Gündem, 30 Aralık 1993.)

YÜKSEKLERDEN UÇMA ÖYLE

Paris grimtirak bugün, feci bir yağmur bile yağdı. Olur ya. Havalar soğuktur anlayacağınız. Noel geçti/rüzgar gibi. Sokaklar iki gün boyunca öksüz kaldılar. Caddeler üzgün. Bulvarlar her zamanki demde: Umursamaz ve bencil. Paris hep aynı Pairs: Hem içindesiniz “Işık-Kent”in, hem Işık-Kent size çok uzak. En sevdiğim kart bu yılbaşında/yılın ikinci ayının başında/Ayşenur’unki:

“Ben Ayşenur’um. Sana kart gönderiyorum. Sana güzel yıllar diliyorum.”

Yazmayı öğreneli daha birkaç ay anca oldu. Bize gelince sevgili nazlı, yaşantımız bildiğiniz gibidir: Koş, koştur, durma koş.

Bir yıl daha geldi. Ansızın. Ayak parmaklarının ucunda: Haklı; çünkü başına ne çoraplar örüleceğinden habersiz, korkulu. Yolunu pek iç açıcı şeyler gözlemiyor.

Ben sana Bosna-Hersek’e gitme dedim, “Yeğenim”. Çünkü her “önemli” ve de “büyük” ziyaretten sonra, Sırpların yanıtı, akıllardan silinmeyecek bir katliamdır: İz bırakmak için. “Önemli” ve de “büyük” ziyaretin Boşnaklara kazandırması olası diplomatik “kozları” yerle yeksan etmek için. Boşnaklar, nedendir bilinmez, hâlâ Avrupalıların, Batı’nın ve “Müslüman kardeşlerinin” diplomatik yardımlarıyla “başarı” kazanacaklarını

sanıyorlar. Ve savaşta yitirdiklerini geri alabileceklerini, getirebileceklerini. “Yitirilenler” gidiyor aralıksız. Onların karşısında her şeyin silahla elde edileceğine “tapan” Sırplar. Yeni yıl, eski yıl(lar)ın kötülüklerinden birinin taşıyıcısı işte. Onun için, “Yeğenim”, senin adını Kill-er’e çevirmek “yanlış hata” (!) olmaz. Şimdi kalkıp, koltuğunda biraz daha kalabilmek için, başka savaş çıkarma. Son günlerde yaptığın “savaşlar” yeterince can almadı mı? Senden beklediğim “Yeğenim”, “Valizleri yap/kap Özer, gidiyoruz.” diye seslenmendir. Hem emin ol, İstanbul’un havası, bugünlerde, Ankara’ninkinden daha iyidir. Bir şeyler olursa sonra, söylemedi diyemezsin.

Ah! Bu yeni yılların neresi yeni? Pazar günleri Paris telefon kulübelerini, parklarını ve yalnızlık cafelerini yine yabancılar doldurmuyor mu? Eş, çoluk-çocuk en yakın çocuk bahçesinde veya en yakın küçük parkta yine aynı peynir ekmekle piknik yapmıyorlar mı? Yine aynı cafelerde gazetelerinde kaybolup, “Memlekete” kadar gitmiyorlar mı? Düşler yine hep aynı düş-yaşamlar değil mi? Güvercinlerin kanat çırpıntılarını duyan kaç kişi? Düş-yaşamdan uyandırabilir mi güvercin “gümbürtüsü”? Vincennes Kalesi, Vincennes Ormanı ve çimli sahası ne günlere kaldı?

Biz yine moralimizi bozmayalım. Bu köprünün altından çok post/puş-modern kargalar geçti/geçer. Yaşanılacak

bir yaşam var. Düşleriyle. Yeni/eski yılda yine başarılar, barış(lar), huzur ve esenlik sizinle/ ve bizimle de/ olsun.

Kaya, bana ayakkabı gerek. Çünkü siyatığım azdı yine. Bana yün çorap gerek. Süspansiyonlu/ Süs-pansiyonlu/ayakkabı gerek. Şarttır. Siyah renkli olsun. Yani aynen seninkiler gibi. Ve lütfen kırk iki numara. Ayakkabıdan sonra depoyu bir ziyaretinde kumaş/kot/kadife pantolonlar ve ceketler “durumu” yaratmanı rica ediyorum. “İçerideki” arkadaşların ihtiyacı vardır. Yeni yıl/eski yıl fark etmez “içeride”. Soğuk iliklerine kadar işler. “içeridekiler”in “Güneş”e özlemi günbegün artar. Çağlayanlar olur. Dahası depodan tişört/kış-ört/gömlek ve benzeri mütemmim cüz’ler de ellerinden öperler.

Bana gelince, sevgili Ayşenur, derslerine iyi çalışmanı istiyorum. Senin gözlerinden öpüyorum. Büyüklerin ellerinden. Kalın sağlıcakla.

(Aydınlık, 14 Şubat 1994.)

PARİS DUVARLARININ YENİ “DİLİ”

Paris duvarlarında, sokak, cadde ve kaldırımlarında “çiçekler” açtı yine, “kaktüsler” arasında. İşte size bir demet:

Aşk, gırgır, yaşam biçimleri manzaraları, siyaset, ırkçılık ve karşılığı, faşizm ve anti-faşizm, yabancı düşmanlığı ve cahilliklerin tesbiti olanağı ve aldıkları yanıtlar. Tamamı duvarlara yansır. Duvarlar birer posta kutusudur icabında. Sansürsüz. Korkusuz. Çekinmez. Görevimiz onları size sunmaktır. Sonrası artık size kalıyor.

Bir kaldırımda: “Crush One”. İngilizce yazılı. Ezmek bir. Ama belki de Kuruş bir?

İrkçiliğin aldığı boyutlar duvarlara da “vurdu” elbet: “Africains, Bougnoles, Chinois Go Home!”, “Afrikalılar, Araplar, Çinliler defolun!” Araplar için kullanılan sözcük ırkçıların aşağılayıcı deyişlerindedir. Birçok metro vagonunda, otobüslerde ve sokak duvarlarında rastlanan küfür: “Muhammad (Mahomet diye yazanlar da var), fils de pute!”, “Muhammet, orospu çocuğu”. Yazanların bazen Fransızca’yı bile doğru dürüst bilmedikleri yaptıkları yazım hatalarından anlaşılıyor: Fils d’pute yazıyorlar. Bu küfür ve genel olarak bununla birlikte yazılan “Exterminons les musulms” (veya bazen doğru yazınca musulmans)! (Müslümanların kökünü

kazıyalım) hep OCE imzalı. Yanında da ırkçı/faşist gamalı haç ile katolik haç karışımı bir işaret yer alıyor. Dinci ırkçılar.

İrkçılık ve faşizme karşı mücadele gösteri, toplantı ve yürüyüşler de değil sadece, duvar yazılarında da sürüyor. İşte örnekleri: İrkçi, faşist ve yabancı düşmanı FN (Milli cephe) “föhreri” (önderi) Le Pen’in ismi sık sık ırkçılarda duvarlara yazılıyor. Bir ırkçılık karşıtı oradan geçtikten sonra Le Pen ya Le Penis’E (Çevirmeye gerek var mı?) ya da Le Penible’e (Çekilmez , dayanılmaz) dönüşüyor. Duvar savaşları işte böyledir Paris’lerde. Bu arada “Le Pen enulé” yazılıyor (Çevirmeye aile terbiyemiz izin vermez). Ya da “Le Pen salaud, le peuple aura ta peau!”: “Pislik Le Pen, halk derini yüzecek”. Veya “Je te hais Le Pen!”: “Le Pen senden nefret ediyorum!” Nihayet Le Front National (Milli Cephe) biçiminde açık yazılınca, bir el, “front”un başına (af) harflerini ekliyor. Ve oluyor “affront national” yani “ulusal yüz karası”. Antifaşistler ve ırkçılık karşıtları kendi sloganlarını da aksettiriyorlar duvarlara: “Racistes: Consommateurs d’ordure” (İrkçılar: Pislik/Bok yiyicileri) gibi...

Bazen bir bakarsınız bir genç bir duvara el koymuş, oraya sevdiğinin adını nakışlayarak: İşte huzurlarınızda “Le mur de Marianne” (Marianne’ın duvarı). Aşk bazen bir üniversite amfisinde karşınıza çıkabilir: Al sana “Vincent! Je t’aime toujours!” Vincent! Seni hep seviyorum. Ya da

bir ara sokakta aşk duvara “tırmanır”: “I love you Marie.” İlan-ı aşk için birçok insan böyle yapar: Yabancı bir dile sığınır. Sizi anlıyorum dostlarım dersiniz.

Paris’in yirmi arrondisseent (ilçe) ve anakent belediyeleri oldum olası sağın elindedir. Son seçimlerde eski başbakanlardan Jacques Chirac ve partisi RPR (Cumhuriyet İçin Birlik) yine bütün belediyeleri aldılar. Bunca zamandır süren belediye hakimiyeti bir dizi “vur-kaça” yollar açtı. Kaçınılmaz olarak. Düzenin yapısı gereği. Ve durum duvara şöyle yansıdı: “Mairies RPR: Magouille immobiliere”. “RPR Belediyeleri: Arsa ve bina üçkağıtçılıkları/vurgunları.” (Paris’te e ilçelerinde durum 2001’de değişti: Sosyalist, Komünist, Yeşiller ve Solcu Radikallerden oluşan “Çoğul Sol” Anakent Belediyesini ve birçok ilçe belediyesini kazandı.)

Üniversiteler, fakülteler ve dersliklerin duvarları öğrencilerin hissiyatının, rüyalarının ve yaşamlarının tutanaklarıdır. Öğrenci ve öğretim üyeleri sendikalarına özel panolar ayrılı. Ama yasakların üzerine gidilmedikçe özgürlüklerin ne anlamı vardır? Öğrenci, yasakları son sınırında sıkıştırmadıkça bu işin tadı mı olur? O halde duvarlar ne güne duruyor? İşte üniversitenin hali pür melalini dillendiren bir yazı: “Fact=Mouvoirs de la jeunesse!”: “Fakülteler: Gençliğin ölmeye yattıkları mekanlar!”

Polis teşkilatı ve polisler de haklarını alıyorlar duvar yazılarından, hele fakültelere yaklaştıkça: “Fuck Police!” (Lütfen İngilizce bir sözlükten Fuck’ın anlamına bakınız.) ve daha bir dizi “iltifat”. Hele öğrenci grev ve eylemleri yaşandığı günlerde, haftalarda yazılar üstünüze dökülecek gibidir, salkım saçak.

Duvar yazılarında ruh halini yansıtanlarına da rastlanır iyi aranırsa. Ya da aydın ve sanatçı mahallelerinde dolaşırken. Montparnasse’da, Saint-Germain-Des-Pres’de veya tepelerden birinde, örneğin Place-du-Tertre’de. İşte dört örnek: “Tous au service du desordre.”: “Herkes düzensizliğin hizmetine.” “Non sens”: “Anlamsız”. “Mort aux vaches. Vivent les chevaux!": İneklere ölüm. Yaşasın atlar!” “İl n’y a pas de feu sans fumee. Mais si le briquet.” “Dumansız ateş yoktur. Ama ya çakmak?”

Kimi duvar yazısında Korsikalılar, Katalanlar, Brötonlar ve diğerleri Fransa devlet-ulusunu sorguluyorlar, öteden beri. Ezilen halkları sloganlarını yazmaktan kim alıkoyabilir? “Brezhoneg Yezh ofisiel e Breizh.”: “Brötonca, Brötonya’da resmi dil.” Yazım Brötoncadır. Fransızca sözlüklerinizi bir kenara koyabilirsiniz.

Metro çekilmez beladır, duvarlara yansır kaçınılmaz bir biçimde: “Marre du metro! Vive le velo!": “Metrodan gına geldi! Yaşasın velo!” (bisiklet).

Yoksullar ve anarlar yansıtır yaşam ve düşün biçimlerini: “Acheter moins! Voler plus!”: “Daha az satın almak. Daha çok çalmak.”

İşçi sınıfı fabrika yakınlarında ve işçi mahallelerinde konuşturur duvarları: Renault fabrikasını çevreleyen upuzun duvar bezelidir:

“Non aux licenciements! CGT”: “İşten çıkarmalara hayır. CGT (Genel İş Konfederasyonu)”.

“Agissez avec le PCF.”: “FKF (Fransız Komünist Partisi) ile birlikte harekete geçiniz.” Ve bir başkası, Troçkistlerin parmak izlerini taşıyor: “Ni Staline, ni Stallone!”: “Ne Stalin, ne Stallone!”

Ve yıllardır yazılı durur/yazılı kalır bir duvar yazısı; yanı başında Mao'nun duvar baskısı resmiyle: “En vavant sur la vole tracee par Mao Tse Toung!”: “Mao Se Tung'un çizdiği yolda ileri!” Maocuların Fransa'daki kısa ama eğlenceli günlerinin anısı olarak yazılı kalır orada.

Paris bir alemdir. Bir şenliktir. Bir gösteridir Paris. İşçi sınıfının Paris'inden söz ediyorum.

Bir de “tag”lar var, malumunuz ve duvara basılı resimler. Ve yazanıyla çömezlerinden gayrısının “çözemez” / okuyamaz “tag”ları bir dahaki sefere pergelleyelim. Coğrafyalarını haritalayalım.

Şimdilik hadi kalın sağlıcakla. İstanbul, Ankara-Mankara, Mardin, Şırnak, Çermik, Kahta, Edirne, Sivas, Kayseri, Adapazarı, Nizip, Çanakkale, Sinop, Amasra, Çaykara, Antalya, Borçka ve diğerlerinin duvarları. Nice yazılmalara...

(Aydınlık, 16 Ocak 1994.)

EMPER-ZALİM SİGARA

İzmarit ormanlarının sonu geldi artık. PTT'lerde, metro istasyonlarında artık sigara içmek yasaktır.

Önce Ocak 1991'de tütün ve sigara reklamları yasaklandı, sonra topluma açık yerlerde içilmesi.

Temmuz 1992'de RATP (Paris Ulaşım Özerk Şirketi) "Sigarayı bırakmak için... Metroya biniyorum!" kampanyasını başlattı. Metro girişlerine, turnikelere, metro koridor ve istasyonlarına afişler, etiketler yapıştırıldı: "Sigaranızı turnikeyi geçmeden önce söndürmenizi rica ediyoruz."

Uyarıları 1 Kasım 1992'de başlayan kesin yasak izledi. Eğer metro istasyonunda sigara içerseniz, yolunuzu para cezası gözlüyor: 300 ile 600 frank arasında... Sadece istasyonlarda değil.

Bürolarda, cafe, lokanta, banka ve okullarda da. 30 Mayıs 1992 tarihli Journal Officiel'de (Resmi Gazete'de) yayımlanan kanun emrediyor.

Gerekli önlemleri almayan, örneğin "Sigara içmek yasaktır!" levhalarını zamanında koymayan işverenlerin cezası 1.200 ile 1.300 frank arasındadır.

Lokanta ve cafelerde sigara içmeyenlere özel bölümler ayırmak zorunlu. Lise, ortaokul ve üniversitelerde

çalışanlar ve öğrencilerden sigara içiciler için özel “dumanlıklar” yapılması da.

Üniversite koridorlarını “baca” olmaktan kurtarmanın başka çaresi yok. Amfi ve dersliklerde sigara içmek ise tarihe karıştı.

Sigaradan vazgeçirmenin yolu sadece kanun zoru değil Fransa namı ülkede. Önce Ocak 1993’te, sonra Mayıs’ta % 15’erlik iki zam yapıldı. Artık sigara içmek zengin işidir. Varın kararı siz verin: En ucuzundanın paketi on frank. Ayda en az 300, yılda 3.600. On yılda 36.000 frank, eğer başka zam gelmezse. Bu parayla bir otomobil bile alınabilir. Bu argümanla birkaç dostu sigaradan vazgeçirdim. Vazgeçirmeye çalıştım. Otomobil alma tatile çık da diyerek ... Yol uzun.

Zamlar sadece sigaraya değil: Son bir ay içinde benzine ve alkole de zam geldi. Artık akli olan, otomobilini satar, bir bisiklet alır. Alkole meraklı olanların su içmesi tavsiye edilir. Hükümet, amacının “sigara fiyatlarını Avrupa Topluluğu ülkeleri düzeyine çıkarmak” olduğunu açıkladı.

Sigara tüketimi azaltılmak isteniyor, çünkü sigaradan ölümler ulusal bir felaket. 24 Temmuz’da Sağlık Bakanı’nın belirttiğine göre, bir günde 180 kişinin ölümü tütünden. Hükümet amacına ulaştı sayılır. Rakamlar,

tütün tüketiminin 1993'ün ilk üç ayında % 2,8 azaldığını gösteriyor.

Purodaki düşüş % 3,6. Ama sarmalık tütünde % 7,3 artış var: Bu, işçi, öğrenci ve sabit gelirlilerin sigaradan tütüne döndüğünü ispatlıyor. Daha ilginç olan, tüketim azalışına karşın satıştan elde edilen gelirin 3 milyar frank artış göstermesi. Devletin vergi aracılığıyla eline geçen ise 19,6 milyar frank.

Fransa diğer emperyalistler, emper-zalimler gibi, kendi ülkesinde sigara içimini sınırlar ve binbir yasakla sigara tüketimini azaltmaya çalışırken, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerine sigara satışını arttırmak için her yola başvuruyor. Ne çelişki ama!

İşte son örneği SEITA (Tütün ve Sigara Tekeli) birkaç gün önce şu açıklamayı yaptı: “Alain Delon’un Asya ve Afrika ülkelerindeki ününden yararlanıp sigara satışlarımızı arttırmak için ünlü aktörümüzün adıyla yeni marka bir sigara piyasaya sürüyoruz.”

Artık az gelişmiş ülkelerin çocukları “Yak bir Alain Delon” mu diyecekler? Yoksa bütün “Alain Delon”ları tarihin çöp tenekesine mi atacaklar?

(Aydınlık, 1 Ağustos 1993.)

PAHALI. ARTIK ÇOK PAHALI. VE UÇUŞLAR NO-SMOKİNG

Fransa'da sigaranın zararlarının farkına varılalı çok oluyor. İçimini önlemek/azaltmak için bir dizi tedbir alındı, yukarıda değindiğim gibi: Kamu kurumlarında içimi yasaklandı. Sigara reklamı yasaklandı. Metro istasyonlarında bile içmek ceza almanıza yol açabilir. Ama asıl etkili yolun cepten geçtiğinin hemen farkına varıldı (özünde öteden beri bilinen ama uygulanmayan bir yöntemdir bu): Sigara ve tütün fiyatları artırıldı, defalarca. 1993'te ocak ve mayıs aylarında yüzde 15'erlik iki artış ceplerde yangınlara neden oldu. Bu zor yaşam koşullarında, onca para nerede? Ocak 1994'te ise yeni yıl armağanı niyetine bir fiyat artışı daha "bindirildi": Ortalama yüzde 13 kadar. Kiminde yüzde 15'e dek varan son artışla en ucuz sigara şimdi artık 9.70 franktır. Hadi 10 frank diyelim. Ve yıllık bir hesap yapalım: Günde bir paketten vardık 3.650 franka. Bir kişinin bir aylık geçim parası. Bir aylığını sigaraya yatıracak akıllı kaldı mı bu ülkede? Herkes 10 franklık sigara içecek de değil. Hele poz kesenler, "Yak bir Amerikalı" diyenler, 13 veya 15 frank bayılacaklar bir pakete. Bir ailede birden çok içici varsa sigara aile için, hiç abartısız yıkım olabilir. Kibrit, çakmak ve benzeri teferruat ile sık sık ve daha kolay yakalanan grip ve benzeri hastalıkların yüklediği ilaç

faturalarını hele bir ekleyelim bakalım. Hala sigara içen var mı?

Fransa'da önlemler semeresini verdi: 1993'te daha az sigara içildi. 1992'den yüzde 2,2 oranında daha az. Ve sadece 100 bin 800 ton tütün satın alındı. CDIT (Tütün Bilgilendirme ve Belgelendirme Merkezi) verilerine göre, SEITA (Tütün Özerk Şirketi-KİT'i) 1992'de 45,9 milyar frank satış yapabildi. İşin bir de Fransa dışındaki "yüzü" var. Fransa'da sigara içimi engellenirken, yurtdışında tütün ve sigara satışına her türlü yoldan hız verildiğini biliyoruz. Daha önceki bölümlerde birkaç kez vurguladığım için burada yinelemiyorum: Emperyalizm içmiyor, içirtiyor.

Almanya Federal Cumhuriyeti'nde son günlerde sigara konusu tartışılıyor. Kimi milletvekili, "Sigara içenler, daha sık hastalandıklarından, daha yüksek sosyal güvenlik ödentisi ödemelidir" diyor. Kimiyse, sigara içmeyenlere Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından "iyi puan" verilmesini öneriyor.

İki önerinin de yurttaşlar arasında eşitsizlik yaratma tehlikesi bulunuyor. Bu nedenle benimsenmesi sorun yaratabilir. Anayasa Mahkemesi bile işe karışabilir. Ve büyük olasılıkla böyle bir yasa iptal edilebilir. Ama sigara içiminin engellenmesi de artık zorunlu. Sosyal Güvenlik Kurumu yetkilileri bu konuda dengeli ve adil bir çözüm

bulunması taraftarı. Yakında Almanya'da yeni gelişmeler bekleniyor.

İngiltere geri kalacak değil ya. İşte British Airways bir yıla yakın bir süreden bu yana no-smoking uçuşlar başlattı bile. Sigara dumanı sonucu nefes almakta zorlananlar ve astım hastaları bu işe çok sevindiler. Şimdi neredeyse her hatta, bir veya birkaç no-smoking git-geller yapılıyor. Önümüzdeki şubat ayında sigara reklamlarını yasaklayacak yasa tasarısı Parlamento'da tartışılacak. Sigara üreticisi devletlerüstü şirketler ve onların paralı adamları/milletvekilleriyle sigara karşıtları arasında Manchester United ile Arsenal maçına benzer sıkı bir karşılaşmaya hazırlanıyor İngiliz parlamenterler. Unutmayalım ki İngiltere'yi yıllarca yöneten bir bayan başbakan (adını zikretmeye gerek var mı?) görevinden ayrılır ayrılmaz utanmaz, arlanmaz bir sigara şirketinin reklamcılığına soyundu (hem mecazi, hem gerçek anlamda). Bugünkü başbakanın da kimi "işleri" kotarmak için en az kırk bin sterlingi "cebe indirdiği" artık bir devlet sırrı değil. Bu durumda maçın hava ve saha koşullarından çok, "cep durumlarına" bağlı olacağı açık değil mi sayın seyirciler?

(Aydınlık, 17 Ocak 1994)

VIŞŞ... VIŞ HELE

Pencereden seyreylemek yağmuru. Yanında hiç kimseler olmadan. Bu kaçınıcı yapayalnızlık. Sokakta, parkta, cafede, evde yalnızdır, Madame Babette. Pazartesi yalnız. Salı, Çarşamba, Perşembe yalnız. Bütün hafta tek başına. Ev minicik kibrit kutularından iki oda, mutfak, banyo. Toplam otuz metrekareyi zor bulur. Dön bir köşeden diğerine. Dön durmaksızın.

“Yaşlılar Evi”nde yaşam dupduru geçer (mi?). “Bayram”lar/“şenlik”ler eksik olmaz. Şarkılar söylenir, akılda kalanları. Dans edilir, eski günlerin anısına. “Yaşlılar Evi” sanki “yeryüzü cenneti”. Geçmiş yıllarda köylerde yapıldığı gibi, bütün “köy” davetlidir. Yalnızlıklar, kırgınlıklar, dargınlıklar unutulur. “Yaşlılar Evi”, otuz metre kare Fransa’dan iyidir.

Madame Babette, o sabah, ilkokula yeni başlayacak bir çocuk heyecanı ile uyumadan uyandı: Bugün büyük kızıyla “Residence”a “taşınıyor”. Artık incelik olsun diye “Yaşlılar Evi”ne “Hospice” denmiyor. Ayıbı var çünkü. Bu “ev”ler birer “mouroir”dır (ölümü bekleme odasıdır.) Madame Babette çantasını bir gece önceden/dün geceden hazırladı. Jean’ın çocuklarının ve torunlarının fotoları. Radyosu. Duvar saati. Tik-takları aralıksız duvar saati. Yaşlıların Zaman’la (Z büyük harfle) ilişkisi farklıdır.

Onlar zaman tarafından izlendiklerinin/kovalandıklarının farkındadırlar. Zaman değil.

Residence'a vardıklarında, Müdür Hanım, sordu: "Çay mı kahve mi?" Oldum olası kahvecidir, Madame Babette. Dans etmeye, dalga geçmeye, gülüp-eğlenmeye bayılır. İlk eşi, ikincisi, aradakiler, çocukları meşrular ve gayri meşrular, torunları, hepsi evet hepsi, eğlenceyi sevdiğini bilirler.

Residence yaşantısı bir alem: Ye, iç, yat, dans et, şarkı söyle. Sabah kahvaltısı yatağında. Öğlen ve akşam yemekleri bütün "kabileyle" lokanta-salonda.

Kimi öğlenleri "animation" için getirilen genç Michel'in şaklabanlıklarına gülmek.

Yemekler şarapsız olmaz: Bir bardak doktor tavsiyesi, "kan yapar". İkincisi ve bazen üçüncüsü keyiften... Ödenen onca aylığın acısını nasıl çıkaracak, Madame Babette? Emeklilik maaşı biteli çok oluyor: Çocuklarla torunlar da yardım/bakım sırası. Onun para işlerini düşünecek hali yok. Bugün günlerden hangisi. Bilemez. Kafalar başka şeylerle dolu... Hafıza arada bir arızalı...

Fransa'da 60 yaştan büyüklerin sayısı onbir milyon. Altı kişiden biri. Kadınlar erkeklerden daha uzun yaşıyor. 22 Şubat 1994'te Jeanne Calmet, Fransızlara göre, "dünyanın en yaşlı kadını", 119. yaş yıldönümünü kutladı. ABD'de yaşlıların toplamı kırk-elli milyon.

Japonya'da seksen milyon. O "ada"ki/ adalar topluluğu ki, insanları 90, 92 yaşına kadar yaşar. Kimi rakamlara göre, Japon nüfusunun % 60'ı 60 yaşından büyüktür. % 38'i ise 75'ini geçkin. Japonya bir "yaşlılar adası"dır.

"Yaşlılar adası'nda bir deneyim yapılıyor: Yaşlıların kendi kendilerini yönetebilip-yönetemeyeceklerini ölçmek için. ABD'de Arizona'da Sun City'de ("Güneş Kent") benzer bir yöntem uygulanır: "Dinamik yaşlılardan oluşan ve onlarca bizzat idare edilen bir kent". Sokaklarda, metro havalandırma ağzlarında titreşen, soğuktan ölen homelessler (evsizler) "unutturulmaya" çalışıyor sanki. Onlarla kimselerin uğraşacağı yok.

Yaşlılar, "Yaşlılar Ev"lerinde, "Güneş Kent"lerde ve benzeri "ölüm bekleme odarında" gözlerden uzak tutuluyorlar. "Saklanıyorlar". Parası ve yüksek oranda parası olanlar için. Diğerleri için ise bu ülkeler bir yaprak dökümü mevsimini yaşıyor. Toplumsalın başını alıp gittiği ülkeler. Gösteriş için yapılanları saymazsak.

Yaşlılıkla gelen ve gittikçe büyük sorunlar yaratan alzheimer hastalığı, yalnızlık kadar ölümcül değildir.

Dinlenceye gidilirken terkedilen yaşlılar: Bir yol kenarında bırakılan büyükanalar ve büyükbabalar.

Üç kuruşları için alçakça katledilen yaşlılar. Yaşlı bay ve bayanlar.

Çalışmak için bir şeyler yapmak. Yalnızlıktan bunalmak.
Birinci viteste yaşamak: İşte yaşlılığın bir tanımı.

(Aydınlık, 13 Mart 1994.)

KAL BİR AZ DAHA LULU

Kilise kapısından içeri sokulan tabut, papazın önünde. Papaz nutuk atmaya başladı bile.

Kilise’de toplam altı kişiyiz Lulu (Lülü okunur). Çocukların ve torunların bile tümü gelmedi, Lulu: Kiminin okulu, kiminin işi, kiminin doktoruyla “ertelenemez” bir randevusu mazeret.

Papaz komünist olmalı. Çok güzel şeyler söyledi. Dinlemeni isterdim Lulu: “Bu çiçekleri ölümünü beklemeden, o aranızdayken götürseydiniz/götürmüş olsaydınız, ananız mutlaka daha çok mutlu olurdu” dedi. Bilmem duydun mu Lulu?

Lulu düşündü. Aylardır bir kez olsun kapısını aralamayan torunlarını ve çocuklarını düşündü. Ölümüne kadar bekledi: Son güne kadar bir telefon eden bile olmadı. Yalnızlık öldürür, öldürebilir. Ölüm yalnızlıkla birlikte çalışıyor olmalı. Bir gece ansızın geldi ve Lulu’yu çekip aramızdan aldı.

Ölüden ve ölümden kaçılıyor Fransa’larda. Çocukların sorumluluk duyması binbir yoldan önleniyor. Ölüye ve ölüme karşı sorumluluk sıfır. Yaşlıların “saklanması” bundan. Biraz da.

Doğarken önce baş çıkar. Öürken önce ayaklar. Doğmak anımızdan anımız yok: Ebesinin ellerini, yüzünü anımsayan kaç kişiyiz?

Yaşarken ölümü düşünmekten YAŞAMAYI UNUTANLARIMIZ. Ölüm haindir. Bütün hainler gibi ansızın gelir: Çat kapı!

Ölmedin henüz Lulu. Haydi uyan artık. Bu bir kabus. Her gün yinelense bile. Ayakların artık tutmasa bile seninle dolaşmalıyız. Gezilecek onca ülke, yaşanacak onca rüya varken ölmenin alemi var mı?

Çocukluk sobalarımızdaki alevlerin gençlik yıllarımızın şöminelerinin ateşi peşinde koşturmalar.

Deniz kıyısında iri taşlar, Lulu. Senin içindir. Kayalar. Kayalar yaşar. Yarlarda uçuşan beyaz martılar. Belki bir deniz kızı. Akdeniz kıyısındaki bir sahil köyünde, belki İzlanda'da ıssız bir sahil köyündeyiz.

Gel Lulu, seninle İzlanda'ya gidelim Stella bizi bekliyor. Buluruz bir cip, lütfen eski-püskü olsun, ve ver elini Batı İzlanda. Ne güzeldir Batı'sı, bu kuzeyssel adanın. Güller ki bizimkilere katiyen benzemezler. Tükenmezler. Yaz-kış. Plajında ölebilirsin. Açıkavada. Karşında binbir adacık. Sayılamazlar. Kar(lar)ı asla erimez ulu dağlar. Tüketilemezeler. Geiri sana taze kesilmiş ağaçlardan bir tabut yapar: Saray-Bosna. Sisler ve dumanlar ortasında aramızdan ayrılmaya karar verdiysen, Wim Wenders,

sana koruyucu meleklerinden Damiel'i (Bruno Ganz) gönderebilir. Yoldaştır. Güvenilir. Ve elini omzuna koyduğu an artık saati geldi demektir. Sana iyi yolculuklar dilemektir görevimiz: Bu yol artık tek başına alınır.

Ama acelen ne Lulu? Bekle biraz daha Lulu.

Gidip Japonya'larda ölebilirsin. Tsume'nin davetliyiz. Hepimiz yoldaşız. Daha "bomba" atılmış mıydı? Tsume'ye iki çift lafım var: "Sizin hala im-para-tor-un-uz var." demek istiyorum. İm-para-tor-un-uz'da ise "para" ve "un" var. Bombanın atılmasında ve milyonların ölmesinde, sorumluluğunuz 1931'den sonuna kadar Çin'i, Asya'yı ve Dünya'yı haraca bağlamak arzunuz var."

İnsan, belki sadece bir insan-müsveddesidir. Artık "temize çekme"nin zamanı geldi.

Kal biraz daha Lulu.

Tsume'yi Manbei ile birlikte at yarışlarında bulabiliriz. Manbei bir bakarsın "son bir kaprisine" yenilir. Ve hep birlikte ölüsüne ağlarız. Yalnızlıktan iyidir, Lulu. İnan bana. O Japonya ki hala evlilikleri, evlenenler değil, ana-babalar, amcalar, dayılar, abiler ayarlar. O Japonya ki yüzyılların geleneklerinin altında ezilir. Eski yapılar nefes aldirmazlar...

İstersen Tarmul'a gidebiliriz, Lulu. Teyze çocuklarıyla koşturduğumuz, Güneş'e ulaşmaya çalıştığımız Tarmul'a. Ergani'nin yanı başında. Küçük bir tepede. Sakin. Mevsimiyse taze nohut toplar atıştırırız. Kavurucu sıcakta, Güneş'i seyrederek, ayrılabiliriz.

Kal biraz daha Lulu. Bekle Lulu.

Ölümün saatini iyi ayarla... Yerini iyi seç ki, ansızın bile gelse lades diyebilelim...

Bu yazı, Yasujiro Ozu'nun Kohayagawa Ke No Aki (1961), Wim Wenders'in Der Himmel Über Berlin (1987) ile Fridrik Thor Fridriksson'un Börn Natturunnar (1991) isimli filmlerinden feci biçimde etkilenmiştir. Sinemada bir-iki-üç kuşak ve üçüz kardeş "sihibazlara" bin teşekkür.

"Çocuk çocukken/Çocuk olduğunu/Bilmiyordu/Herşeyin bir ruhu olduğunu sanıyordu.(...) Bulutlar arasından bir Güneş parıltısı belirdi. (...)"

Biz artık/Yolcuyuz: Güneş'e... Gün-eş'e...

(Aydınlık, 6 Mart 1994.)

LENİN'İN 120. DOĞUM YILDÖNÜMÜ

Paris'in 14. arrondissement'ında, Alesia metro istasyonuna iki adımlık Marie-Rose sokağındaki 4 numaralı binadayız.

PCF (Fransız Komünist Partisi) Merkez Komitesi sekreteri Gaston Plissonier, L'Humanité gazetesi yönetmeni Gisèle Moreau, Lenin'in yeğenlerinden Olga Dimitrievna Oulianov, birçok davetliyle Lenin'in 120. doğum yıldönümünü kutluyorlar. 26 Nisan 1990 akşamı yapılan anma toplantısında, Lenin'in "ilk sosyalist devrimin teorisyeni, stratejicisi ve taktikçisi" olduğunun altı çizildi. O'nun "otantik devrimci bir partinin yaratıcısı" özelliği de vurgulandı. "Tarihin bir devi" olarak betimlenen Lenin'in "Hareket halindeki gerçekten gözlerimizi ayırmamalıyız." sözleri yinelendi.

Lenin, Temmuz 1909'dan Haziran 1912'ye kadar Paris'teki zorlu sürgün günlerini yukarıda adresini verdiğim mütevazi evde geçirdi.

Ev 1945'te Müze'ye çevrildi: Lenin Müzesi'ne. O nedenle evin ön duvarında kabartması vardır Lenin'in.

Parisli yıllarında Paris'te yaşayan bütün Bolşeviklerle birlikte çalışmaları, dolaşmaları, Marx'ın damadı Paul Lafargue ile görüşmeleri biliniyor.

Paris'i hiç sevmeyişi, "trou de cul noir" (siyah kış deliği) diye nitelediği de.

Bugün de dünyanın bütün ülkelerinin eski ve yılanmış "devrimcileri"ni barındıran Paris, sanki gününü doldurmuş bir tavan arası havasında. Ama kim bilir belki yeni Lenin'ler de buradadır...

22 Nisan 1870 doğumlu Lenin'in 120. doğum yıldönümü 20 Nisan 1990'da Moskova'da Bolşoy Tiyatrosu'nda görkemli bir biçimde kutlandı. Gorbaçov'un bu vesileyle yaptığı konuşma 21 Nisan 1990 tarihli Pravda'da yayınlandı. Gorbaçov, perestroyka ile Lenin'in ölümünden kısa bir süre önce yazdığı ve "vasiyetname" adıyla anılan metinleriyle koşutluk kurdu. 21, 27 ve 30 Nisan 1990 tarihli L'Humanite gazetesinden aktarıyorum.

Lenin, Damiano Damiani'nin, Michael Peason'un Zirhli Vagon isimli romanından televizyona aktardığı Le Train Pour Petrograd (Petrograd İçin Tren) filmiyle de Fransa gündeminde:

Film Ocak 1990 başında gösterilmek üzere programlanmıştı. Ancak özel televizyon kanalı TF 1 yöneticileri filmin "güncel olaylarla ters" nitelikte olduğunu ileri sürüp, son anda gösterimden çıkardı. Her neyse, filmin ilk bölümü 30 Nisan 1990'da seyircilere

sunuldu. Anlaşılan artık TF 1 sorumluları Lenin'in anılmasında sakınca görmediler.

Film, Lenin'in 1917'de Zurich'ten Petrograd'a (daha sonra Leningrad: Leninkent yani) gidişini anlatıyor. 1982'de Gandhi filmindeki rolüyle en iyi oyuncu Oscarını alan Ben Kingsley Lenin'i hakkıyla oynuyor. Makyajla son derece iyi bir biçimde benzetildikten sonra. Leslie Caron, Nadia, Dominique Sanda ise İnessa rollerini üstleniyorlar. Yola çıkış öncesi ve yolculuk sırasında Lenin ve yoldaşları, aralarında, sonradan gittikçe artacak, sorunları ve tartışmalarıyla aktarılıyor. Filmin ikinci ve son bölümü 7 Mayıs'ta gösterildi. Ve film enternasyonal'le noktalandı. O günlerde böyle bir şey televizyonda az görülen bir olaydı.

(8 Mayıs 1990'da yazıldı.)

“YALANLAR YETİMDİR”

Gökyüzü pırl pırl/Pıtırıcık pıtırıcık yıldızlar/

Upuzun, ipince yollar/

Rakımı sorma/Hem çok yükseklerdeyiz/Hem içimi çok iyidir/

Bakma öyle masum/

Etraf(ımız) hain/”hayın”/ xayın dolu/

Tarumar ülke. Ve GURBET.

Gurbetin adı Fransa’dır. Fransalardır: La France fromagère: Peynir ülkesi Fransa. Peynirci Fransa.

İrkçılığın “güncelleştiği”, giderek “içselleştirildiği”, kanıksallaştı(rıl)ğı ülke.

Boşuna saçlarını sarıya/kumrala boyatma. Sakalını kestirip, bıyıklarını yolma. Kasap, bakkal, peynir satıcısı, fırındaki satıcı bayanlar seni mutlaka tanıyacaklar. Ve kaçınılmaz olarak “yabancı muamelesi” göreceksin. İşte bunun içindir ki “yabancılar” supermarche, türkçesi: süpermarket müşterisidirler: Edeni/soranı, arayanı/bakanı, süzeni”/ezeni yoktur. Dahası kasalardaki “kızlar” hayal alemine yolculuk için birebirdirler: “Benimkini görmek için” defalarca kasadan ve yakınından, kimselerin iğneleyen bakışlarını

duyumsamadan geçebilme şansın bile vardır: Nasıl olsa “kız” farkında değildir: Amansız çalışma makinasının vidaları arasında ezilmektedir. Herkes sırayla. Sen istediğin kadar kendi kendine gelin güvey ol Behzat, “kız” iş bitiminde başka şey düşünecek durumda değildir.

Paris kozmopolit (Fransızcası: cosmopolite) bir kenttir. Değişik ülkelerin değişik insanların yaşadığı büyük bir kent. Bir megapol. Çok dilli, çok kültürlü ve çok ulusludur.

Ya Fransa'nın o kendini dünyanın merkezi sanan taşra kentleri. Sen bir de gel buralarda yaşamaya çalış, Behzat. En büyüğü Lyon ki, sıkıntıdan patlarsın. Şehir merkezinden, “iki nehir arasındaki” bölgeden, çıkınca nefes bile alamazsın.

O zaman istersen Akdeniz kenti Marsilya'ya uzan: Ama söylemedi deme, konuştukları Fransızca'yı anlayana dek epeyi dinlemen gerekir. Marsilya ikiye bölünmüştür: Kuzeyi, Aix'e giden sokak, yol, otoyol çevresi fakirdir, yabancıların mekanıdır. Bir tür “Magriptir”: Sanki Fas, Tunus ve Cezayir kalkmış gelmiştir: Ne ki: Akdeniz'in öbür yakası değil midir Marsilya? Hem birçok Magripli için Marsilya “Fransa” bile sayılmaz.

Ya da yıllarca önce bir Türk'ün bir Michellin lastiğine aşık olduğu Clermont-Ferrant'a uğrayabilirsin. Burası Fransa'nın “Kayseri”sidir: Hesap, cimrilik, kitap, ala-ver

buradan sorulur. Lastiğe aşık Türk'ün otuz iki kısım tekmili birden maceralarını dinlersin. Lastiğe de aşık olunur mu? diye kafanı karıştırma/sorular sorma: Bu yalnızlığın “modern yaşam” adı altında insanları perperişan ettiği Fransalarda, her şeylere aşık olunabilir. Israr edersen eğer, Behzat, Seyfi'nin serüven(ler)ini anlatırım belki bir gün. Kim bilir?

Gurbetin adı İsviçre olabilir: Zurich'te, hani kendiliklerinden bozulmuş, gölü deniz sanan, çığılık çığığa martıların kentinde, uyuşturucunun azrail kıyafetinde dolaştığı, ölüm fermanlarını davetiye niyetine yutturduğu, eski gar, köprü mekanına bir bak hele:

Ölüm, hırsızlık, saldırı kol kola gezer bu mekanlarda: Yoksullar için elbette, Behzat. Ama o İsviçre karaparayı “aklamak” için sıra sıra dizilmiş bankalar ülkesidir. J. Zigler'in kitabını bir daha okumalı, Behzat. Aynı manzaraları, aynı yıkılmışlıkları, aynı enkazı, Behzat, Brüksel, Madrid, Amsterdam, Hamburg ve diğerlerinin kent merkezlerinde, büyük garlarının çevrelerinde de görebilirsin.

Beni iyi dinle Behzat: Aynı mekanlarda, gurbetten ve ülkeden artık iyicene kopmuş, kendilerini ve nerede olduklarını bile unutmuş yabancıları, kendi kendilerine konuşan, kendi kendilerine dertleşen yabancıları görmek, izlemek seyretmek üzer, ağlatır: Yabancı

“yabancılaşma” sürecinin dönülmez safhasındadır. Elden bir şey gelmez artık.

Gurbette kendin, ailen, ülken üzerine, o ülkenin insanı, ailesi ve kenti hakkında birçok şey öğrenebilirsin, kısa zamanda. Ama kendini yitirme olasılığını sakın unutma Behzat. Sarıl anılarına Behzat. Unutma ülkeni. Unutma memleketinde bıraktıklarını Behzat. Aklına sahip ol Behzat.

Behzatttt seslen ülkene, bıraktıklarına:

Yollar uzun/ Bekle beni/ Bekle beni/ Yollar uzun uzun/
Bekle beni uzun uzun...

(12 Kasım 1994'te yazıldı.)

M. ŞEHMUS GÜZEL

...ve kapımı çaldı yalnızlık

ekitap.ayorum.com